

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
PEDAGOĢIJAS, PSIHOLOĢIJAS, MĀKSLAS FAKULTĀTE
SKOLOTĀJU IZGLĪTĪBAS NODAĻA

**Sociālpedagoģiskā darbība pieaugušo ar redzes traucējumiem
iekļaušanās
darba tirgū sekmēšanai.**
DIPLOMDARBS

Autore: **Laura Dīriņa**

Studentu apliecības nr.: ld17026

Darba vadītāja: Dr.paed.prof. Ilze Ivanova

RĪGA 2021

ANOTĀCIJA

Lauras Dīriņas diplomdarbam “**Sociālpedagoģiskā darbība pieaugušo ar redzes traucējumiem iekļaušanās darba tirgū sekmēšanai**”.

Mērķis izzināt sociālpedagoģiskās darbības iespējas **pieaugušo ar redzes traucējumiem iekļaušanās darba tirgū sekmēšanai**, šo iespēju pilnveidē Latvijas Neredzīgo biedrības Rehabilitācijas centrā.

Teorētiskajā daļā aprakstīta esošā atbalsta sistēma, kas veidota pieaugušo ar redzes traucējumiem iekļaušanās darba tirgū sekmēšanai un raksturota pieaugušo ar redzes traucējumiem iekļaušanās darba tirgū un sabiedrībā kopumā specifika.

Pētījums veikts anketējot pieaugušos ar redzes traucējumiem un LNBRC darbiniekus, intervējot ekspertus, kā arī veicot dokumentu analīzi.

Izmantojot pētījuma rezultātus tika izstrādāta “Sociālpedagoģiskās darbības programma pieaugušo ar redzes traucējumiem iekļaušanās darba tirgū sekmēšanai” kas tika realizēta Latvijas Neredzīgo biedrības Rehabilitācijas centrā.

Atslēgvārdi: iespējas iekļauties darba tirgū, sociālpedagoģiskā darbība.

ABSTRACT

For diploma thesis of Laura Dirina “**Sociopedagogical Activity for Promoting of Inclusion of People with Visual Impairment in the Labour Market**”.

The aim of the diploma thesis is to explore the possibilities of sociopedagogical activity to promote the inclusion of visually impaired adults into the labor market by improving this possibility at the Rehabilitation Center of the Latvian Association of the Blind.

The theoretical part describes the existing support system designed to promote the inclusion of visually impaired adults into the labor market and describes the specifics of the inclusion of visually impaired adults into the labor market and society as a whole.

Research was done using methods such as survey, interviewing and document analysis. The research involved adults with visual impairment, LNBRC employees, experts.

The “Sociopedagogical activity program for promoting of inclusion of people with visual impairment in the labour market” was based on the research results. It was implemented in the Rehabilitation Center of the Latvian Association of the Blind.

Keywords: inclusion in the labour market, sociopedagogical activity.

SATURS

APZĪMĒUMU SARAKSTS.....	6
IEVADS.....	7
1. TEORĒTISKĀ DAĻA.....	10
1.1. Pieaugušo ar redzes traucējumiem vispārējs raksturojums.....	10
1.2. Pieaugušo ar redzes traucējumiem iekļaušanās darba tirgū specifika – pieejamā atbalsta veidi.....	15
1.3. Pieaugušo ar redzes traucējumiem iespējas iekļauties dažādās sabiedrības dzīves jomās, to pieejamība.....	20
1.3.1 Rehabilitācijas iespējas.....	20
1.3.2 Izglītības iespējas.....	23
1.3.3 Nodarbinātības iespējas.....	25
2. PĒTNIECISKĀ DAĻA.....	28
2.1 Pētījuma metodoloģijas un norises raksturojums.....	28
2.2 Pētījuma respondentu raksturojums.....	29
2.3 Pētījuma rezultāti.....	31
3. SOCIĀLPEDAGOGISKĀS DARBĪBAS PROGRAMMA PIEAUGUŠO AR REDZES TRAUCĒJUMIEM IEKĻAUŠANĀS DARBA TIRGŪ SEKMĒŠANAI, TĀS APROBĀCIJA UN REZULTĀTI.....	48
NOBEIGUMS.....	61
IZMANTOTĀ LITERATŪRA UN AVOTI.....	63
1. pielikums aptaujas anketa “pieaugušo ar redzes problēmām iespējas iekļauties sabiedrībā.” .	66
2. pielikums Anketa Inbrc darbiniekiem.....	70
3. pielikums Statistika par redzes invaliditāti ieguvušajām personām un viņu nodarbinātību Latvijā (1995.-2017.).....	72
4.pielikums Informatīvais materiāls Pieaugušo ar redzes traucējumiem nodarbinātības iespējas.....	73
5. pielikums “Pieaugušo ar redzes traucējumiem nodarbinātības iespējas”.....	80
Nodarbības konspekts.....	80
6. pielikums “Pieaugušo ar redzes traucējumiem nodarbinātības iespējas”.....	87
Nodarbības konspekts.....	87
7.pielikums Individuālais darbs ar pieaugušajiem ar redzes traucējumiem.....	94
8.pielikums Informatīvā vēstule no Nodarbinātības valsts aģentūras.....	98
9.pielikums Intervija - EKSPERTATZINUMA VEIDLAPA.....	101
Rīgas Strazdumuižas vidusskolas - attīstības centra ekspertam.....	101
10.pielikums Intervija - EKSPERTATZINUMA VEIDLAPA.....	104

SIVA Koledžas ekspertam.....	104
11. pielikums Intervija - EKSPERTATZINUMA VEIDLAPA	107
LNBRC ekspertam.....	107
12.pielikums Intervijas - EKSPERTATZINUMA VEIDLAPA.....	110
Personai ar I redzes invaliditātes grupu	110
13. pielikums DOKUMENTĀRĀ LAPA	112

APZĪMĒUMU SARAKSTS

ANO - Apvienoto Nāciju Organizācija

CSP - Centrālā statistikas pārvalde

ESF – Eiropas Savienības Sociālais Fonds

LNB - Latvijas Neredzīgo biedrība

LNBR - Latvijas Neredzīgo biedrības Rehabilitācijas centrs

MK - Ministru kabinets

NVA - Nodarbinātības valsts aģentūra

PVO - Pasaules Veselības organizācija

SIVA - Sociālās integrācijas valsts aģentūra

SSK-10 - Starptautiskā statistiskā slimību un veselības problēmu klasifikācija. 10. redakcija

SU – sociālais uzņēmums

TO - teritoriālā organizācija

VDEĀVK - Veselības un darbspēju ekspertīzes ārstu valsts komisija

VSAA - Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūra

IEVADS

Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģijā “Latvija 2030” kā viena no prioritātēm ir iespēju vienlīdzība, kas paredz visu veidu sociālās atstumtības un diskriminācijas mazināšanu. Nacionālās attīstības plānā 2027 kā viena no prioritātēm ir vienota, droša un atvērta sabiedrība. Tādējādi iespēju vienlīdzības un iekļaujošas sabiedrības veidošana ir prioritāri rīcības virzieni, kas ir nozīmīgi Latvijas ilgtspējīgas attīstības veidošanā.

Latvijas galvenais resurss ir tās cilvēki, visā to dažādībā - arī ar atšķirīgām fiziskajām spējām. Diemžēl pēdējo gadu laikā Latvijā ir novērojama tendence ik gadu pieaugt iedzīvotāju skaitam, kuri ieguvuši invaliditātes statusu, no kuriem lielākā daļa ir nestrādājošas personas. Līdz ar to pēdējo gadu laikā Latvijā personu ar invaliditātes statusu skaits pārsniedzis 8% no visu valsts iedzīvotāju kopskaita.

Saskaņā ar veiktajiem pētījumiem psiholoģijā personības vajadzības sevī ietver vajadzības pēc uztura, apģērba, mājokļa, veselības, izglītības, drošības, ģimenes, draudzības, grupas atbalsta, mīlestības, komunikācijas, sociālā statusa, atzinības, cieņas, ietekmes, panākumiem darbā un privātajā dzīvē, labklājības, personīgā potenciāla īstenošanas un pašattīstības. Šo vajadzību pilnvērtīga apmierināšana nav iespējama bez dzīves sabiedrībā aktīvi līdzdarbojoties tās kopienās.

2006. gada 13. decembrī pieņemto ANO Konvenciju par personu ar invaliditāti tiesībām pirmajā tās parakstīšanas dienā - 2007. gada 30. martā - parakstīja arī Eiropas Savienība. Kopš 2008. gada 3. maija, kad šī konvencija stājās spēkā, to parakstījušas jau vairāk kā simts valstis. Arī Latvija šo konvenciju ratificēja - 2010. gada 1. martā. Konvencijas mērķis ir nodrošināt, lai visas personas ar invaliditāti likuma priekšā tiktu atzītas par vienlīdzīgām ar citām personām un varētu izmantot visas cilvēktiesības un pamatbrīvības, konvencija ir plašs cilvēktiesību dokuments un tā skar gan pilsoniskās un politiskās tiesības, gan ekonomiskās, sociālās un kultūras tiesības. Latvijas konvencijas īstenošanas pamatnostādņēs 2014.-2020. gadam tika ietverti pasākumi, kuru mērķis bija veicināt personu ar invaliditāti vienlīdzīgu iespēju un tiesību īstenošanu, kā prioritāri rīcības virzieni invaliditātes politikas jomā tika noteikti izglītība, nodarbinātība, sociālā aizsardzība un sabiedrības izpratnes veidošana.

Lai kaut daļēji pildītu ANO konvenciju, kas paredz cilvēku nespēju un atkarību aizstāt ar patstāvīgu dzīvi sabiedrībā, Latvijā tiek strādāts pie tā, lai personām ar invaliditātes statusu palielinātu iespējas iekļauties sabiedrībā. Invaliditātes joma tiek pārstrukturēta tā, lai personas ar

invaliditātes statusu nebūtu tikai pabalstu saņēmēji, kuri dzīvo nošķirti no sabiedrības, bet tāpat kā pārējā sabiedrība izmantotu visas iespējas un tiesības. Izglītības jomā aktuālie pasākumi tiek vērsti uz to, lai bērnus ar invaliditātes statusu iekļautu izglītības sistēmā, kā arī, lai pārstrukturētu izglītības programmas un bērni ar invaliditātes statusu tajās realitātē arī piedalītos. Labklājības ministrija ir sagatavojusi vadlīnijas augstskolām par iekļaujošas studiju vides veidošanu, kuru mērķis ir sekmēt augstākās izglītības pieejamību cilvēkiem ar invaliditātes statusu, veicinot izpratni par personu ar invaliditātes statusu vajadzībām augstākās izglītības iegūšanā un augstskolu rīcību studiju vides un procesa pielāgošanai, lai veidotu draudzīgu un pieejamu studiju vidi visiem. Nodarbinātības jomā tiek pārkārtota subsidētās nodarbinātības sistēma, lai cilvēkiem ar kustību traucējumiem tā būtu ērtāka, kā arī plaši tiek diskutēts par darbavietu kvotām un sociālo uzņēmējdarbību. Tiek pārskatītas sociālā atbalsta formas, lai cilvēki ar invaliditātes statusu būtu spējīgi un ieinteresēti strādāt darba prasību apjomā, kļūstot no pasīviem saņēmējiem par aktīviem līdzdalībniekiem, efektīvi spējot izmantot savas atlikušās darbības.

Pasaulē, kas ir balstīta uz cilvēka spēju redzēt, redze ir dominējošā maņa, tā ir vitāli svarīga visos cilvēka dzīves posmos un aspektos. Kaut gan bieži redze tiek uzskatīta kā pašsaprotama, bez tās iemācīties staigāt, lasīt, rakstīt, kā arī apmeklēt skolu un strādāt ir ļoti sarežģīti. Latvijā ir vairāk kā 12 000 cilvēku, kuri, daļēji vai pilnībā zaudējot redzi, ieguvuši personas ar redzes invaliditāti statusu. Veiktie zinātniskie pētījumi visā pasaulē apstiprina, ka līdz ar redzes zaudēšanu, cilvēki zaudē arī 70-80% no iespējam uztvert informāciju un lielā mērā viņiem zudušas patstāvīgas rīcības iespējas, tādēļ neredzība tiek uzskatīta par vienu no vissmagākajām invaliditātes formām.

Šī darba ietvaros tiek izvērtētas pieaugušo ar redzes traucējumiem reālās iespējas iekļauties sabiedrībā un vienā no būtiskākajām pieaugušo sabiedrības dzīves jomām - darba tirgū. Redzes traucējumi šī darba ietvaros ir pamats redzes invaliditātes statusa iegūšanai. Darba teorētiskajā daļā tiek raksturotas iespējas iekļauties sabiedrībā, kā arī aplūkots tas, kāda specifika ir iespējām iekļauties sabiedrībā pieaugušajiem ar redzes traucējumiem. Tajā tiek apskatīti pieaugušajiem ar redzes traucējumiem pieejamie atbalsta veidi, kas paredzēti viņu daļēji vai pilnībā zaudēto redzes funkcionēšanas spēju jeb redzes defektu, kaut ne vienmēr pilnīgai, tomēr daļējai kompensēšanai, kas būtiski atvieglo pašaprūpi, uzlabo darbības, kā arī veicina iekļaušanos sabiedrībā. Darbā tiek apskatīta arī izveidotā atbalsta sistēma, kas pieaugušajiem ar redzes traucējumiem dod iespēju iekļauties izglītības sistēmā un darba tirgū, kā arī saņemt dažādus rehabilitācijas pakalpojumus.

Pētījuma mērķis: izziņāt sociālpedagoģiskās darbības iespējas pieaugušo ar redzes traucējumiem iekļaušanos darba tirgū sekmēšanā.

Pētījuma priekšmets: iespējas iekļauties darba tirgū.

Pētījuma jautājums: kādas ir sociālpedagoģiskās darbības iespējas pieaugušo ar redzes traucējumiem iekļauties darba tirgū sekmēšanā.

Lai sasniegtu pētījuma mērķi, tiek izvirzīti sekojoši **darba uzdevumi:**

1. Raksturot pieaugušo ar redzes traucējumiem iespējas iekļauties darba tirgū, kā arī esošo atbalsta sistēmu;
2. Izstrādāt pētījuma metodoloģiju, veikt pētījumu, apkopot un analizēt iegūtos datus;
3. Izstrādāt sociālpedagoģiskās darbības programmu pieaugušo ar redzes traucējumiem iekļaušanās darba tirgū sekmēšanai;
4. Veikt programmas aprobāciju un analīzi.

Pētniecības metodes:

- literatūras analīze;
- dokumentu analīze;
- kontentanalīze;
- anketēšana;
- intervēšana;
- sociālpedagoģiskās darbības modelēšana;
- sociālpedagoģiskā izmēģinājumdarbība;
- ekspertatzinuma metode.

Pētījuma bāze: 59 pilngadīgas personas ar redzes traucējumiem (redzes invaliditātes statusu) un 10 LNBRC darbinieki.

Darba struktūra: ievads, 3 nodaļas, nobeigums, izmantotās literatūras un avotu saraksts, 13 pielikumi.

1. TEORĒTISKĀ DAĻA

1.1. Pieaugušo ar redzes traucējumiem vispārējs raksturojums

Iespējas iekļauties sabiedrībā ir atšķirīgas dažādām grupām. Šajā darbā tiek apskatīts, kāda ir šo iespēju specifika pieaugušajiem ar redzestraucējumiem, kuri ir pamats redzes invaliditātes statusa iegūšanai. Tādējādi kā būtiskākie vērā tiek ņemti divi šo grupu raksturojošie faktori – pilngadība un redzes invaliditātes statuss, bet kā galvenais faktors pētījumā tiek ņemts vērā tieši redzes invaliditātes statuss, jo tajā netiek atsevišķi izvērtētas pieaugušo, kuri redzes invaliditāti ieguvuši jau bērnībā un pieaugušo, kuri to ieguvuši pilngadīgā vecumā iespējas iekļauties darba tirgū un citās pieaugušo sabiedrības dzīves jomās. Lai veidotu pilnīgāku izpratni par šīs grupas iespējām iekļauties darba tirgū nepieciešams iepazīties ar tās īsu un vispārīgu raksturojumu.

Centrālās statistikas pārvaldes (turpmāk - CSP) datubāzē redzams, ka 2017. gadā Latvijā ar acu un to palīgorgānu slimībām saistīta pirmreizējs invaliditātes statuss ir piešķirta 690 personām, 88 no tām ir strādājošas, bet 602 - nestrādājošas personas. Šādi statistikas dati ir salīdzinoši nemainīgi katru gadu, sīkāk ar šo statistiku iespējams iepazīties 3. pielikumā. Latvijas Neredzīgo biedrība (turpmāk - LNB) ir lielākā un vecākā sabiedriskā labuma organizācija, kas apvieno un pārstāv pieaugušos ar I, II un III grupas redzes invaliditātes statusu. Saskaņā ar LNB mājaslapā publicētajiem datiem Latvijā pavisam kopā ir vairāk kā 12 000 pieaugušo, kuri, daļēji vai pilnīga redzes zuduma rezultātā, ieguvuši invaliditātes statusu.

Redzes invaliditātes statusa pamats iekļauj sevī plaša spektra redzes traucējumus - no vājredzības līdz pilnīgai neredzībai. Sabiedrībā ir ļoti daudz cilvēku, kas ikdienā nēsā brilles, taču šiem cilvēkiem nav invaliditātes statusa. Tomēr brīdī, kad brilles nespēj pilnībā kompensēt redzes traucējumus un tie rada nopietnus šķēršļus cilvēka dzīvei sabiedrībā, viņam tiek noteikta redzes invaliditāte un piešķirts redzes invaliditātes statuss.

Saskaņā ar Invaliditātes likumu invaliditāte ir ilgstošs vai nepārejošs ļoti smagas, smagas vai mērenas pakāpes funkcionēšanas ierobežojums, kas ietekmē personas garīgās vai fiziskās spējas, darbības, pašaprūpi un iekļaušanos sabiedrībā (5. panta 1. punkts). Tādējādi jau likumdošanā tiek ņemts vērā tas, ka personas invaliditāte ierobežo viņas spējas iekļauties sabiedrībā un darba tirgū. Invaliditātes un darbības zaudējuma noteikšanas kritērijus reglamentē Ministru kabinets. Invaliditātes ekspertīzi pilngadīgai personai veic saskaņā ar MK Noteikumu Nr. 805 "Noteikumi par prognozējamu invaliditātes, invaliditātes un darbības zaudējuma

noteikšanas kritērijiem, termiņiem un kārtību” 5. pielikumā minētajiem invaliditātes noteikšanas kritērijiem. Invaliditātes ekspertīzi Latvijā veic Veselības un darbspēju ekspertīzes ārstu valsts komisija (turpmāk - VDEĀVK), kura sava lēmuma pieņemšanā ir neatkarīga. Personai, kurai noteikta invaliditāte, izsniedz invaliditāti apliecinošu dokumentu. Invaliditātes likumā noteikts arī sekojošs invaliditātes iedalījums, kurš ir spēkā jau kopš 2015.gada 1. janvāra:

- I invaliditātes grupu, ja darbspēju zaudējums ir 80 - 100 procentu apmērā, - ļoti smaga invaliditāte;
- II invaliditātes grupu, ja darbspēju zaudējums ir 60 - 79 procentu apmērā, - smaga invaliditāte;
- III invaliditātes grupu, ja darbspēju zaudējums ir 25 - 59 procentu apmērā, - mēreni izteikta invaliditāte. (6. pants 3. punkts)

Pieaugušajiem no 18 gadu vecuma līdz valsts vecuma pensijas piešķiršanai nepieciešamajam vecumam izvērtē funkcionēšanas ierobežojumu un tā pakāpi, un nosaka darbspēju zaudējumu procentos. Pieaugušajiem pēc valsts vecuma pensijas piešķiršanai nepieciešamā vecuma sasniegšanas, veicot invaliditātes ekspertīzi, izvērtē funkcionēšanas ierobežojumu, tā pakāpi un nosaka I invaliditātes grupu - ļoti smaga invaliditāte, II invaliditātes grupu - smaga invaliditāte vai III invaliditātes grupu - mēreni izteikta invaliditāte, kā arī sakarā ar to nepieciešamos atbalsta pasākumus. Bērna invalīda statusu nosaka bērniem līdz 18 gadu vecumam. Kad šis vecums sasniegts, veicot atkārtotu ekspertīzi, atbilstoši funkciju traucējumu pakāpei nosaka invaliditātes grupu ar invaliditātes cēloni - invaliditāte no bērnības. Tādējādi jau pati invaliditātes statusa piešķiršanas būtība nosaka to, ka persona ir ar ierobežotām darbaspējām.

Redzes problēmu veidi un cēloņi ir dažādi, bet redzes problēmas rada nopietnas sekas visā cilvēka dzīves laikā. Pasaules Veselības organizācija (turpmāk - PVO) izveidojusi Starptautisko statistisko slimību un veselības problēmu klasifikāciju (turpmāk - SSK-10). SSK-10 VII nodaļā uzskaitītas un raksturotas acu un to palīgorgānu slimības (H00-H59). Redzes pavājināšanās smaguma klasifikācijā noteikts gan redzes asuma, gan redzes lauka traucējumu apmērs, kā arī redzes pavājināšanās smaguma pakāpe.

Redzes problēmu cēloņi var būt dažādi - gan iedzimti, gan iegūti. Redzes problēmas var rasties jau bērnībā, kā arī tās var rasties pieaugušā vecumā. Ļoti bieži redzes problēmas kombinējas ar citiem nopietniem veselības traucējumiem, kā piemēram, ar garīgās attīstības traucējumiem vai

ar dzirdes traucējumiem, kā arī ar citiem veselības traucējumiem, kas vēl vairāk apgrūtina cilvēka iespējas iekļauties sabiedrībā un darba tirgū.

Runājot par pieaugušo ar redzes traucējumiem iespējām iekļauties sabiedrībā un darba tirgū jāņem vērā, ka jēdziens “traucējuma sekas” (*handicap*) ANO dokumentos nozīmē tādu iespēju zaudēšanu vai ierobežošanu, kas tomēr ļauj pēc vienlīdzības principiem ar pārējiem piedalīties sabiedrības dzīvē. Tas izskaidro attiecības starp cilvēkiem ar invaliditāti un viņa apkārtējo vidi. Šā jēdziena nolūks ir koncentrēt uzmanību uz nepilnībām apkārtējā vidē un sabiedrības organizētajām darbībām, piemēram, informācijā, komunikācijā un izglītībā, kurās iesaistīties viņiem nav vienlīdzīgas iespējas. Savukārt, jēdzienus “invaliditāte” un “traucējuma sekas” ir jāaplūko jaunākās invaliditātes vēstures gaismā. Agrāko laiku terminoloģija atspoguļoja medicīnisko un diagnosticējošo pieeju, kas ignorēja apkārtējās sabiedrības nepilnības un atšķirības. 1980. gadā PVO pieņēma starptautisku jēdzienu “defekts” (*impairment*), kā “invaliditāte” un “traucējuma sekas” skaidrojumu, kas sekmēja daudz precīzāku un tajā pašā laikā daudz relatīvāku pieeju, lai pietiekami izskaidrotu mijiedarbību starp sociālajiem apstākļiem vai cerībām un indivīda spējām.

Neredzīgi cilvēki, kas zaudējuši redzi dzīves laikā, telpā orientējas vājāk nekā tie, kas ir neredzīgi jau kopš dzimšanas. Nodrošinot atbilstošu rehabilitāciju, palīgīdzekļus un apkārtējās vides pielāgojumus, neredzīgi cilvēki spēj neatkarīgi orientēties telpā un patstāvīgi pārvietoties. Šai grupai vides pieejamība funkcionālo traucējumu un administratīvo aktu tuvināšanu attiecībā uz produktu un pakalpojumu pieejamības prasībām kompensēšanai ir ārkārtīgi būtiska, nodrošinot maksimālu neatkarību un spēju brīvi pārvietoties ārējā un iekšējā telpā.

Vājredzīgi cilvēki visbiežāk redzi ir daļēji zaudējuši dzīves laikā dažādu slimību rezultātā. Tas nosaka ļoti atšķirīgus redzes ierobežojumus, kas bieži nav atrisināmi ar dažādu palīgierīču - brillu vai palielināmo stilu - palīdzību. Atbilstošs apkārtējās vides iekārtojums dod iespēju šiem cilvēkiem patstāvīgi pārvietoties un orientēties publiskajā telpā.

Neredzīgiem cilvēkiem ir labi attīstīta taustes, garšas un ožas sajūta. Viņi spēj izmantot taustes vai taktilās virsmas, lai pārvietotos un orientētos vidē. Neredzīgi cilvēki spēj “nolasīt” materiālus, to virsmas struktūru un temperatūru, kā arī kontrastus starp šiem parametriem.

Iekļauties sabiedrībā nozīmē indivīda spēju piekļūt pakalpojumiem un precēm, spēju īstenot savas tiesības un izmantot iespējas. Savukārt, indivīdu vai cilvēku grupu nespēja iekļauties sabiedrībā nabadzības, nepietiekamas izglītības, bezdarba, diskriminācijas vai citu apstākļu dēļ tiek definēta kā sociālā atstumtība. Iespējas iekļauties sabiedrībā ir apdraudētas vai pat ierobežotas,

ja pastāv šķēršļi, kas to liedz, piemēram, vides nepieejamība, sabiedrības aizspriedumi, emocionālā un fiziskā vardarbība u.c. Tādējādi sociālās atstumtības riskam pakļautās iedzīvotāju grupas ir iedzīvotāju grupas, kurām ir liegtas vai apgrūtinātas iespējas iegūt pietiekamus ienākumus, saņemt dažādus pakalpojumus un preces, kuras ir būtiski nepieciešamas pilnvērtīgai funkcionēšanai sabiedrībā.

Sabiedrības labklājības līmeni nosaka tas, cik lielā mērā katram tās loceklim ir iespējams pilnvērtīgi iekļauties sabiedrībā un dzīvot neatkarīgu dzīvi. Šī iemesla dēļ aizvien plašāk tiek diskutēts par tādiem jēdzieniem kā dažādu sociālajam riskam pakļautu grupu iekļaušanos sabiedrībā, iekļaušanu sabiedrībā, integrēšanos sabiedrībā un integrēšanu sabiedrībā. Tāpat tiek diskutēts par iekļaujošu sabiedrību, kas ietver sabiedrības izpratnes veidošanu par dažādām grupām, kuru iespējas iekļauties sabiedrībā ir salīdzinoši mazākas salīdzinājumā ar pārējo jeb lielāko sabiedrības daļu.

Iespējas iekļauties sabiedrībā dažādām cilvēku grupām ir atšķirīgas. Šīs iespējas atšķiras bērnu vecumposmā un pieaugušo vecumposmā, kā arī atšķirīgas ir šīs iespējas indivīdiem ar atšķirīgu veselības stāvokli, izglītības līmeni, sociālo slāņu piederību utml. Darbā tiek apskatīts kāda specifika iespējām iekļauties sabiedrībā un darba tirgū ir pieaugušajiem ar redzes traucējumiem, jo bērns ar invaliditātes statusu tiek visādi iekļauts un integrēts izglītībā un autore uzskata par nepieciešamu izpētīt, kā šī iekļaušana un integrēšana tiek turpināta jeb veicināta jau pieaugušā vecumā.

Viens no galvenajiem iemesliem, kāpēc iespējas iekļauties sabiedrībā ir ierobežotas ir tāds, ka pastāv dažādas barjeras jeb šķēršļi, kas traucē izmantot šīs iespējas un samazina indivīda dažādas individuālās spējas. Būtiskas barjeras cilvēkiem ar invaliditātes statusu iekļauties sabiedrībā veidojas no vides nepieejamības, sabiedrības stereotipiem un aizspriedumiem, kā arī no fiziskās funkcionēšanas traucējumiem. Būtiska nozīme dažādu barjeru mazināšanā, kuras apgrūtinā indivīda iespējas iekļauties sabiedrībā un darba tirgū ir vienlīdzīgām iespējām, to radīšanai un nodrošināšanai. Cilvēkiem Latvijā ir noteiktas tiesības, kas nozīmē, ka cilvēkiem ar likumu nodrošina un aizsargā arī dažādas iespējas. Diskriminācija ir tad, kad šīs tiesības ierobežo. Dažkārt, cilvēkus diskriminē jeb ierobežo arī invaliditātes statusa dēļ. No 2016. gada janvāra līdz 2022. gada decembrim Sabiedrības integrācijas fondā tiek īstenots projekts "Dažādību veicināšana". Projekta ietvaros tiek īstenoti dažādi pasākumi, lai mazinātu diskrimināciju tiem cilvēkiem Latvijā, kuri ir mazāk aizsargāti, tostarp, cilvēkiem ar invaliditātes statusu. Projekta

ietvaros var saņemt dažādus pakalpojumus, piemēram, dažādas konsultācijas - vēlamā darba jeb karjeras izvēlei, psihologa un sociālā darbinieka konsultācijas, kā arī citus motivācijas un atbalsta pasākumus. Darba devējiem un darbiniekiem tiek rīkoti izglītojoši pasākumi par iekļaušanos sabiedrībā un diskrimināciju. Projekta ietvaros paredzēti pasākumi, kuros sabiedrību izglītos par diskrimināciju un veicinās labāku attieksmi pret cilvēkiem, kas pakļauti diskriminācijai vai tiek diskriminēti.

Princips "Vienlīdzīgas iespējas" Latvijā nozīmē vienlīdzīgas tiesības arī personām ar invaliditātes statusu. Ikvienā dzīves jomā ir jānodrošina visu cilvēku vienlīdzība, tādējādi nedrīkst būt atšķirīga attieksme un/vai nedrīkst izturēties atšķirīgi pret cilvēkiem viņu invaliditātes statusa dēļ. Vienlīdzīgu iespēju princips ir jāievēro visur, vienlīdzībai ir jābūt sociālajā aizsardzībā, veselības aprūpē un izglītībā, kā arī jānodrošina visiem cilvēkiem vienādas iespējas saņemt preces un pakalpojumus. Visiem cilvēkiem vajadzētu nodrošināt dzīvesvietu, kā arī - iespēju izmantot sabiedrisko transportu. Lai radītu un nodrošinātu šīs vienlīdzīgās iespējas dažādām grupām, kuru iespējas iekļauties sabiedrībā dažādu iemeslu dēļ ir samazinātas tiek izstrādāti un īstenoti dažādi atbalsta pasākumi, kuri paredzēti šo iespēju veicināšanai.

LM uzdevumā tika īstenots pētījums "Apvienoto Nāciju Organizācijas Konvencijas par personu ar invaliditāti tiesībām ieviešanas izvērtējums" ar mērķi izvērtēt ANO Konvencijas ieviešanas progresu, sniedzot pārskatu par valsts īstenoto politikas pasākumu ietekmi uz personu ar invaliditātes statusu vienlīdzīgu tiesību un iespēju īstenošanu un identificēt nepieciešamās turpmākās darbības efektīvas un ilgtspējīgas invaliditātes politikas attīstībai. Apkopotajos pētījuma rezultātos redzams, ka 10% mērķa grupas respondentu snieguši atbildi, ka pieejamība nodarbinātībai pēdējos piecos gados ir uzlabojusies, 29% - palikusi nemainīga, bet 19% respondentu norādījuši, ka situācija ir pasliktinājusies. Šī pētījuma rezultāti liecina, ka salīdzinoši viena no problemātiskākajām jomām ir pieejamība nodarbinātībai. Gan šī pētījuma, gan iepriekš veikto pētījumu rezultāti arī liecina, ka personām ar invaliditātes statusu ir grūtāk iekļauties darba tirgū. Galvenie iemesli tam ir atbilstošas infrastruktūras trūkums, sabiedrības neizpratne un nevēlēšanās pieņemt citādos, kā arī motivācijas trūkums gan no darba devēju, gan personu ar invaliditātes statusu puses.

Jau agrāk veiktie pētījumi liecina, ka vieglāk sabiedrībā iekļaujas personas ar invaliditātes statusu, kuras ir mācījušās vispārīglītojošās skolās, kā arī ieguvušas augstāko izglītību. Tāpat pētījumi liecina, ka labākas iespējas iekļauties darba tirgū un sabiedrībā kopumā ir tām personām

ar invaliditātes statusu, kuras nodarbojas ar sportu. Plašas un līdz šim neapzinātas iespējas personu ar invaliditātes statusu integrācijai darba tirgū sniedz Informāciju Tehnoloģiju pielietošanas iespējas.

Nākamajā apakšnodaļā tiek raksturota pieaugušo ar redzes traucējumiem specifika jeb nepieciešamā atbalsta veidi, kas sekmē iekļaušamos darba tirgū.

1.2. Pieaugušo ar redzes traucējumiem iekļaušanās darba tirgū specifika – pieejamā atbalsta veidi

Labklājības ministrijā darbojas Vienlīdzīgu iespēju politikas nodaļa. Labklājības ministrija sagatavo informatīvus materiālus un ministrijas speciālisti sniedz padomus, kā ikdienā nodrošināt vienlīdzīgas iespējas. Piemēram, attiecībā uz vides pieejamību Labklājības ministrija ir izstrādājusi noteikumus, lai ēkas un vide būtu pieejama personām ar invaliditātes statusu. Ēkām un ārējai videi vajadzētu būt piemērotai personām ar maziem bērniem un cilvēkiem gados, kā arī ēkām vajadzētu būt ērtām cilvēkiem ar redzes, dzirdes, kustību un garīga rakstura traucējumiem. Tādējādi jau būvniecībā vajadzētu ievērot attiecīgus noteikumus un īstenot labās prakses risinājumus. Ēkās un uz ielām vajadzētu izmantot atšķirīgus krāsojumus, ja mainās virsma vai tās līmenis. Vajadzētu būt brīdinošām zīmēm, drošības margām, ar skaņas signālu aprīkotiem luksoforiem, kā arī autobusus vajadzētu pielāgot pasažieriem riteņkrēslos.

Vides pieejamība ir viens no nozīmīgiem aspektiem, kurš nosaka to, kādas iespējas iekļauties darba tirgū un sabiedrībā kopumā ir pieaugušajiem ar redzes traucējumiem. Neredzīgiem cilvēkiem pārvietoties un orientēties palīdz dažādi vides elementi:

- vadulas - uz pārvietošanās virsmas izveidotas taktiskas līnijas, kas palīdz orientēties un pārvietoties telpā;
- taktiskās kartes - (zemes plāni, pilsētas plāni, iestādes plāni, muzeja ekspozīciju plāni, sabiedriskā transporta plāni u. c.) un modeļi, kas sniedz iespēju izprast vietas, telpas vai ēkas kopskatu;
- taustāmi burti, cipari, zīmes - (alfabēta burti, izcelti burti, Braila raksts, piktogrammas), kas nodrošina pieeju informācijai;
- audio informācija, kas ieņem aizvien nozīmīgāku vietu situācijās, kad tiek izmantotas dažādas mobilās aplikācijas, nodrošinot iespēju orientēties un pārvietoties publiskajā telpā;

- smarža / garša, kas parasti nav pieejamības elementi, tomēr tiek izmantoti projektu plānošanā. Tie ir ļoti svarīgi cilvēkiem ar redzes traucējumiem, piemēram, izmantojot smaržas dārzos.

Vājredzīgu cilvēku pārvietošanos un orientēšanos publiskajās telpās iespējams uzlabot, izmantojot vides elementus, kas palīdz izcelt būtiskas detaļas. Vājredzīgiem cilvēkiem pārvietoties un orientēties palīdz šādi vides elementi:

- kontrasta marķējums - kontrastainas krāsas atzīmes uz staigāšanas virsmas, līdzīgas atzīmes uz svarīgiem vides elementiem, kuri ir grūti pamanāmi: pakāpieni, caurspīdīgas durvis, elektrības slēdži u.c.;
- rakstiskās informācijas pieejamība, nodrošinot teksta kontrastu un attiecīgu burtu lielumu, kā arī nemirgojošu teksta fonu elektronisko ekrānu gadījumos.

Tiflotehnika ir speciāli tehniskie palīglīdzekļi, kas paredzēti lietošanai personām ar funkcionāliem redzes traucējumiem vai anatomiskiem defektiem, personu rehabilitēšanai, integrēšanai sabiedrībā, mobilitātes un patstāvīgu darbošanās spēju pilnveidošanai. Tehniskajiem palīglīdzekļiem, kas ir paredzēti lietošanai personām ar redzes traucējumiem, kā arī redzes zudumu ir jābūt viegli lietojamiem, ar skaņas signāliem, ar izteiktu kontrastu krāsu, aptaustāmiem.

Sadzīvē tiek izmantoti arī dažādi marķējumi, ko var sataustīt - atzīmes Braila rakstā uz medikamentu iepakojuma vai sadzīves ķīmijas iepakojumiem vai naudas zīmēm. Tieši tāpat tiek izmantoti sataustāmi - taktili vai skanoši marķējumi dažādu ikdienas situāciju atvieglošanai - piemēram, skanošs šķidrums līmeņa noteicējs un runājošs krāsu noteicējs, skanošs atslēgas piekars, runājošs pulksteņis, kā arī runājoši termometri un asinsspiediena mērītāji, virtuves un ķermeņa svāri.

Tehnisko palīglīdzekļu katalogā pieejami sekojoši tehniskie palīglīdzekļi:

- personīgās medicīniskās aprūpes palīglīdzekļi;
- Braila raksta palīglīdzekļi;
- optiskie palīglīdzekļi;
- komunikācijas palīglīdzekļi;
- mājsaimniecības palīglīdzekļi;
- laikrāži;
- personīgie pārvietošanās palīglīdzekļi;

- palīglīdzekļi vides uzlabošanai un novērtēšanai;
- acu protēzes.

Kārtību, kādā personas ar funkcionāliem redzes traucējumiem vai anatomiskiem defektiem var saņemt augstāk minētos tehniskos palīglīdzekļus nosaka Ministru kabinets.

Latvijā iespējams ne tikai saņemt valsts kompensēto, bet arī iegādāties dažādus tehniskos palīglīdzekļus. Iegādāties iespējams daudz plašāku tehnisko palīglīdzekļu klāstu, tomēr to cenas bieži vien pārsniedz pircēju iespējas. Piemēram, elektroniskās video lupas, bez kurām vājredzīgam cilvēkam lasīt un rakstīt nav iespējams, maksā no vairākiem simtiem līdz pat vairākiem tūkstošiem euro, turklāt, jo mazāks redzes atlikums, jo dārgāka elektroniskā video lupa nepieciešama. Savukārt, saņemot valsts kompensēto tehnisko palīglīdzekli, persona samaksā vienreizēju iemaksu par katru tehnisko palīglīdzekli - par personu, kas vecāka par 18 gadiem - 7,11 euro. Turklāt, no vienreizējās iemaksas ir atbrīvotas personas, kurām noteikts trūcīgās personas statuss vai kuras atrodas ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijā, kā arī tās, kuru dzīvesvieta reģistrēta stacionārās ārstniecības iestādē.

Latvijas Neredzīgo bibliotēka piedāvā bibliotēkā reproducētās grāmatas pielāgotā formātā - audio formātā, Braila rakstā un palielinātā drukā.

Aizvien plašāks kļūst asistatīvo tehnoloģiju klāsts, īpaši viedtālrunu un dator tehnoloģiju risinājumi, kas atvieglo dzīvi cilvēkiem ar redzes traucējumiem. Lietotnē www.facebook.com ir izveidota Asistīvo tehnoloģiju neredzīgiem lietotājiem domu biedru grupa. Cilvēkiem ar redzes traucējumiem izglītības iespējas ir īpaši apgrūtinātas, nepieciešamo zināšanu apgūšanai mācību laikā tiek izmantotas modernās tehnoloģijas - gan datori ar teksta palielināšanas iespējām, gan datori ar runas sintēzes programmas funkcijām, kas nepieciešams pilnīgi neredzīgiem cilvēkiem. Tāpat mācību procesā iespējams izmantot braila raksta printeri, diktofonu un citas moderno tehnoloģiju ierīces, kas atvieglo studentu zināšanu apguvi.

Asistenta pakalpojumi ir vēl viens īpaši nozīmīgs atbalsta veids pieaugušajiem ar redzes traucējumiem, kas būtiski uzlabo viņu iespējas iekļauties sabiedrībā. Saskaņā ar Invaliditātes likumu asistents ir fiziska persona, kas sniedz atbalstu personai ar ļoti smagas vai smagas pakāpes funkcionēšanas ierobežojumu tādu darbību veikšanai ārpus mājokļa, kuras tā savas invaliditātes dēļ nevar veikt patstāvīgi, - nokļūt vietā, kur tā mācās, strādā, saņemt pakalpojumus, pārvietoties un aprūpēt sevi izglītības iestādē, algota darba vietā, būt saskarsmē ar citām fiziskajām un juridiskajām personām, kā arī palīdz personai ar redzes traucējumiem apgūt profesionālās

pamatizglītības, profesionālās vidējās izglītības vai augstākās izglītības programmu (1. panta 1. punkts). Asistenta pakalpojumu ir tiesīga sniegt fiziska persona, kurai ir darba vai personiskā pieredze saskarsmē ar personu ar invaliditātes statusu.

Spēkā esošā asistenta pakalpojuma kārtība paredz, ka vispirms personām ar invaliditātes I grupu un redzes traucējumiem tiek izsniegts VDEĀVK atzinums par asistenta pakalpojuma nepieciešamību. Pastāv divas iespējas kā personai ar nelielu redzes atlikumu vai pilnībā zaudētu redzi piesaistīt valsts apmaksātu asistentu, kurš palīdzētu pārvietoties, sagādāt pārtiku, nokārtot elementāras sadzīviskas lietas. Viena no iespējām ir pašvaldības sociālā dienesta piešķirti asistenta pakalpojumi. Pašvaldības sociālais dienests, balstoties uz VDEĀVK atzinumu par asistenta pakalpojuma nepieciešamību, individuāli vērtē, uz kuriem un cik bieži persona dosies, un tad saskaņā ar Ministru kabineta noteikumiem nosaka personai piešķirto asistenta pakalpojuma stundu skaitu. Atbilstoši Ministru kabineta noteikumiem nedēļai tiek sadalīti aktivitāšu mērķi un katram mērķim maksimālais asistenta pakalpojuma stundu skaits. Labklājības ministrija plāno ieviest grozījumus 2012. gada 18. decembra MK noteikumos Nr.942 "Kārtība, kādā piešķir un finansē asistenta pakalpojumu pašvaldībā, augstskolā un koledžā", lai atvieglotu asistentu pakalpojumu piešķiršanas kārtību, kā arī mainītu aktivitāšu un stundu sadalījumu. Otra iespēja ir pieteikties, jeb iesniegt iesniegumu VSAA pabalsta piešķiršanai, pabalstam par asistenta izmantošanu personām ar I grupas redzes invaliditāti un atbilstību noteiktiem kritērijiem. Personai ar I grupas redzes invaliditāti ir tiesības saņemt pabalstu par asistenta izmantošanu, pašai izvēloties konkrēto asistentu, bet personai nav jāatskaitās VSAA par asistenta sniegtajiem pakalpojumiem.

Lai gūtu atbalstu pārvietojoties cilvēki ar redzes traucējumiem izmanto arī citus asistatīvus veidus - pavadoni, arī speciāli apmācītu suni-pavadoni un balto spieķi, kas apkārtējiem palīdz atpazīt un attiecīgi respektēt to, ka baltā spieķa lietotājs ir ar redzes traucējumiem. Pavadonis ir tāda persona, kura palīdz neredzīgiem un vājredzīgiem cilvēkiem nokļūt līdz cilvēkam nepieciešamajam objektam. Pavadonim, kurš pavada cilvēku ar I grupas redzes invaliditātes statusu tiek nodrošināts bezmaksas sabiedriskais transports, kā arī bieži vien ir bezmaksas ieeja dažādos valsts muzejos, izstāžu zālēs un citās kultūras iestādēs. Pavadonis-asistents pilda ne tikai pavadoņa pienākumus, bet pavadoņa-asistenta funkcijas ir daudz plašākas. Asistentam ir jābūt attiecīgi izglītotam, lai tas varētu sniegt atbalstu kārtējot dažādas formalitātes. Viņa pienākumos ietilpst fiziska asistēšana un/vai pārraudzība palīdzot veikt ikdienas aktivitātes, pārvietošanos un palīdzot vadīt mājsaimniecības darbus, nodrošinot maksimālu iespēju klienta pastāvībai un

neatkarībai sabiedrībā, piemēram, aizvedot, atvedot un palīdzot klientam poliklīnikā, slimnīcā, pasu daļā, bankā vai kādā citā iestādē. Tāpat pavadona-asistenta pienākumos ir asistēt dažāda veida mācību iestādēs, darbā un kvalifikācijuursos.

Iekļauties sabiedrībā un darba tirgū pieaugušajiem ar redzes traucējumiem palīdz dažādi atvieglojumi un atbalsts. Labklājības ministrijas izdotajā informatīvajā bukletā "Atbalsts pilngadīgai personai ar invaliditāti" uzskatāmi apkopoti galvenie atvieglojumu un atbalsta veidi pilngadīgām personām ar invaliditātes statusu. Pieaugušajiem ar redzes traucējumiem tie ir sekojoši:

1. Finansiālais valsts atbalsts - Invaliditātes pensija vai Valsts sociālā nodrošinājuma pabalsts, kā arī pabalsts asistenta pakalpojuma izmantošanai;

2. Valsts atbalsts pakalpojumu veidā:

- Sociālās integrācijas valsts aģentūras (turpmāk - SIVA) piedāvātie pakalpojumi:

- Asistenta pakalpojums;
- Dažādi Nodarbinātības valsts aģentūras aktīvās nodarbinātības pasākumi personai ar invaliditātes statusu;

- Tehniskie palīgīdzekļi.

3. Valsts atbalsts dažādu atvieglojumu veidā:

- Neapliekamais minimums pensijai;
- Iedzīvotāju ienākuma nodokļa papildu atvieglojums;
- Veselības aprūpes pakalpojumi;
- Bezmaksas starppilsētu sabiedriskais transports;
- Atbrīvojums no transportlīdzekļa ekspluatācijas nodokļa;
- Samazināta obligātās civiltiesiskās apdrošināšanas (OCTA) prēmijas maksa par 40 %;

- Stāvvietu izmantošanas karte;
- Atbrīvojums no Ceļu satiksmes drošības direkcijas maksas pakalpojumiem, kas visvairāk saistīti ar speciāli aprīkotas automašīnu.

- Elektroenerģijas maksas atvieglojumi;
- Studiju un studējošā kredīta dzēšana;
- Patentmaksas atvieglojumi;

- bezmaksas vai ieejas maksas atvieglojumi dažādos valsts un pašvaldību muzejos;
- Dažādu valsts nodevu atvieglojumi.

4. Pašvaldību atbalsts.

Pakalpojumu pieejamība atkarīga no katras pašvaldības iespējām un finansiālajiem resursiem, kā arī tiesību uz pakalpojumu noteikšanai var tikt izvērtēti personas ienākumi un pieejamie resursi.

1.3 Pieaugušo ar redzes traucējumiem iespējas iekļauties dažādās sabiedrības dzīves jomās, to pieejamība

1.3.1 Rehabilitācijas iespējas

Dzīves kvalitāte ir personas, ģimenes, personu grupas, sabiedrības labklājības rādītājs, kas ietver fizisko un garīgo veselību, brīvo laiku un tā izmantošanu, darbu, izglītību, saikni ar sabiedrību, tiesības patstāvīgi pieņemt lēmumus un tos realizēt, kā arī materiālo nodrošinājumu. Personām ar funkcionāliem traucējumiem dzīves kvalitātes uzlabošanai īpaši svarīgi ir nodrošināt sociālās rehabilitācijas pakalpojumus, kas ir pasākumu kopums, kas vērsts uz sociālās funkcionēšanas spēju atjaunošanu vai uzlabošanu, lai nodrošinātu sociālā statusa atgūšanu un iekļaušanos sabiedrībā, kas ietver sevī pakalpojumus personas dzīvesvietā un sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijā. Sociālās rehabilitācijas pakalpojumi personas dzīvesvietā attiecīgi ir pakalpojumi, kas ir pieejami dzīvesvietā, attiecīgajā pašvaldībā, piemēram, specializētās darbnīcas, kas nodrošina prasmes veicinošas aktivitātes un speciālistu atbalstu.

Sociālā rehabilitācija nozīmē cilvēka sociālo spēju atjaunošanu vai uzlabošanu, lai atgrieztu cilvēku sabiedriskajā un darba dzīvē, atjaunojot vai apmācot tām prasmēm, kas dažādu apstākļu dēļ ir zudušas. Valsts apmaksā sociālās rehabilitācijas pakalpojumus personām ar redzes invaliditātes statusu bez vecuma ierobežojuma. Sociālās rehabilitācijas pakalpojumu sniedzējs, sniedzot pakalpojumus pilngadīgajām personām ar redzes traucējumiem, īsteno pasākumus, kas mazina redzes zuduma ietekmi uz personas sociālās funkcionēšanas spējām. Sociālo pakalpojumu sniedzējs izstrādā sociālās rehabilitācijas programmas un atbilstoši katra cilvēka individuālajam sociālās rehabilitācijas plānam nodrošina:

- psiholoģiskās adaptācijas treniņus;
- orientēšanās un pārvietošanās iemaņu apguvi;

- pašaprūpes iemaņu apguvi;
- Braila raksta apguvi;
- tiftēhnikas lietošanas apmācību;
- specializēto datortehnoloģiju un komunikācijas tehnoloģiju lietošanas apmācību;
- fiziskā un intelektuālā darba pamatprasmju apguvi;
- saskarsmes un radošās pašizteiksmes iemaņu pilnveidi;
- pielāgoto sporta aktivitāšu apguvi;
- konsultācijas un palīdzību klienta sociālo problēmu risināšanā.

Sniedzot personai sociālās rehabilitācijas pakalpojumus personas patstāvīgas funkcionēšanas iemaņu apguvei, sociālo pakalpojumu sniedzējs darbojas pēc komandas principa, nosakot atbildīgo personu par sociālās rehabilitācijas procesa gaitu.

Latvijas Neredzīgo biedrības Rehabilitācijas centra (turpmāk - LNBRC) galvenais uzdevums ir sniegt personām ar redzes traucējumiem sociālās rehabilitācijas pakalpojumus. LNBRC ir vienīgais sociālās rehabilitācijas centrs Latvijā, kas piedāvā valsts apmaksātus sociālās rehabilitācijas pakalpojumus personām ar redzes traucējumiem. Lai īstenotu sociālās rehabilitācijas pakalpojumus, LNBRC ir izstrādātas sociālās rehabilitācijas programmas personām ar redzes traucējumiem. Pirmo rehabilitācijas programmu LNBRC speciālisti izstrādāja 1999. gadā pamatojoties uz savu ilggadējo darba pieredzi un ārvalstu personām ar redzes traucējumiem veidotiem rehabilitācijas un izglītības iestāžu materiāliem, literatūru un apmācību. LNBRC darbojas četras programmas:

- Novērtēšanas un motivācijas programma;
- Sociālās funkcionēšanas pamatprasmju apguves programma;
- Sociālo prasmju pilnveidošanas programma;
- Sociālās integrācijas programma.

Sociālās rehabilitācijas programmas dod personai iespēju apgūt zināšanas un prasmes, lai apmierinātu ne tikai pamatvajadzības, bet motivētu uzlabot savas dzīves kvalitāti, attīstīt individuālās dotības, pilnveidot sevi, lai spētu pilnvērtīgi dzīvot noteiktā vidē. Sociālās rehabilitācijas programmas uzdevums ir sniegt rehabilitējamai personai zināšanas un iemaņas personības attīstībā, dodot iespēju pilnvērtīgi iekļauties sociālajā un kultūras sistēmā. Sociālās

rehabilitācijas programmas paredz personu ar redzes traucējumiem un sabiedrības kopumā labāku informētību par iespējām uzlabot cilvēku ar invaliditātes statusu dzīves kvalitāti, motivēšanu patstāvīgākai dzīvei, jaunas izglītības un darba iespēju veicināšanu, cilvēku ar invaliditātes statusu iekļaušanos sabiedrībā.

Sociālā rehabilitācija skar ļoti daudzās dzīves jomas, pēc rehabilitācijas saņemšanas, cilvēks kļūst neatkarīgāks, var labāk realizēt sevi mācībās vai darbā, radoši izpausties, iemācās veikt daudzas ikdienā ļoti aktuālas lietas - orientēties, iepirkties utt. Sociālās rehabilitācijas programmas tiek orientētas uz cilvēka individuāliem resursiem un to izmantošanu rehabilitācijas procesā. Piemēram, pirmreizējie klienti, uzsākot rehabilitācijas pakalpojumu saņemšanu, iesaistās “Motivācijas un novērtēšanas programmā”, kuras laikā speciālistiem ir iespēja praksē izvērtēt, kādas prasmes un zināšanas cilvēkam trūkst, kas traucē patstāvīgi un bez citu uzraudzības un atbalsta veikt ikdienas dzīvei nepieciešamākās funkcijas.

Alternatīvus sociālās rehabilitācijas pakalpojumus ir iespējams saņemt LNB filiālē Liepājā, kur tiek piedāvāts daudzveidīgs nodarbību klāsts. Sociālās rehabilitācijas lauku vidē ietvaros tiek piedāvātas sekojošas nodarbības:

- Mājturības nodarbības;
- Mājamatniecības nodarbības;
- Orientēšanās;
- Fiziskās aktivitātes;
- Saimniecības darbi;
- Dārza darbu nodarbības.

Tiek īstenota arī psihosociāla rehabilitācija, kas ir sociālās rehabilitācijas virziens, kurš attiecas uz personu un tās ģimeni un kuras mērķis ir nodrošināt atbalstu psihosociālo problēmu risināšanā.

Atbilstoši Latvijas likumdošanai profesionālā rehabilitācija ir pasākumu kopums, kas pēc individualizētas funkcionālo traucējumu izvērtēšanas un profesionālās piemērotības noteikšanas personām darbspējīgā vecumā nodrošina jaunas profesijas, profesionālo zināšanu vai prasmju apguvi vai atjaunošanu, tajā skaitā profesionālās izglītības programmu apgūšanu pamata un vidējās izglītības pakāpē un multidisciplinārus pakalpojumus integrācijai darba tirgū.

1.3.2 Izglītības iespējas

Pieaugušajiem ar redzes traucējumiem visas zināšanas un prasmes ir jo īpaši svarīgas, lai iekļautos darba tirgū.

Pamatizglītība un vidējā izglītība

Rīgas Strazdumuižas vidusskola - attīstības centrs ir vienīgā izglītības iestāde Latvijā, kur bērniem un jauniešiem ar redzes traucējumiem tiek nodrošināts redzes īpatnībām pielāgots mācību process, un kas nodrošina atbalstu vispārīzglītojošajās izglītības iestādēs integrētajiem vājredzīgajiem un neredzīgajiem skolēniem. Skolā uzņem skolēnus no 7 gadu vecuma. Beidzot 12. klasi, skolēni saņem atestātu par vidējo izglītību un, atkarībā no katra spējām un vēlēšanās, var turpināt izglītību vidējās profesionālās un augstākās izglītības iestādēs. Tajā darbojas arī eksternāts, kas dod iespēju iegūt pamata un vidējo izglītību jebkura vecuma cilvēkiem, kam tas nav bijis iespējams kādas redzes problēmas dēļ. 2019./2020. mācību gadā Rīgas Strazdumuižas vidusskolā - attīstības centrā mācījās 118 skolēni.

Vidējā profesionālā izglītība

SIVA Jūrmalas profesionālajā vidusskolā iespējams apgūt vairāk kā 10 dažādas profesionālās izglītības programmas, kā arī vienu profesionālās pilnveides izglītības programmu. SIVA Koledžā iespējams iegūt pirmā līmeņa profesionālo augstāko izglītību. Ar iegūtajām zināšanām studentam ir iespēja būt konkurētspējīgs darba tirgū, kā arī turpināt studijas otrā līmeņa profesionālās augstākās izglītības studiju programmās citās augstskolās. SIVA mērķis ir veicināt personu ar invaliditātes statusu un personu ar funkcionāliem traucējumiem iekļaušanos darba tirgū un sabiedrībā, piedāvājot:

- sociālo rehabilitāciju;
- profesionālās piemērotības noteikšanu;
- profesionālo rehabilitāciju darba tirgū pieprasītas profesijas

apgūšanā - profesionālās vidējās vai pirmā līmeņa augstākās izglītības ietvaros.

Pakalpojumu saņēmēju mērķa grupa ir jaunieši ar invaliditātes statusu no 15 gadu vecuma un personas ar invaliditātes statusu līdz pensijas vecumam.

Augstākā izglītība

Labklājības ministrija 2020.gadā ir sagatavojusi vadlīnijas augstskolām par iekļaujošas studiju vides veidošanu. Šo vadlīniju mērķis ir sekmēt augstākās izglītības pieejamību cilvēkiem

ar invaliditātes statusu, veicinot izpratni par personu ar invaliditātes statusu vajadzībām augstākās izglītības iegūšanā un augstskolu rīcību studiju vides un procesa pielāgošanai. Vienlaikus vadlīniju mērķis ir arī sniegt iedvesmu un parādīt, ka daudzviet Latvijā un citur pasaulē eksistē pieejamības risinājumi, tie laika gaitā pilnveidojas, rodoties arvien jauniem risinājumiem. Šīs vadlīnijas paredzētas gan augstskolu akadēmiskajam personālam, studentu pašpārvaldes un citām studentu organizācijām, studējošiem, kā arī augstskolu tehniskajam personālam, lai gūtu praktiskus padomus un ierosmes, kā veidot draudzīgu un pieejamu studiju vidi visiem. Vadlīnijās ir apkopoti ieteikumi un labās prakses piemēri, kā arī informācija no starptautiskās prakses, kas var būt kā ierosmes avots jaunu ideju īstenošanai. Vienlaikus vadlīnijas satur informāciju par būvnormatīvos ietvertajām prasībām attiecībā uz vides pieejamību ciktāl tas ir nepieciešams, lai plašāk skaidrotu pieejamības prasību piemērošanas nolūkus. Vadlīnijas ir vienlīdz attiecināmas uz citām izglītības iestādēm un ar tām saistītām iestādēm, kurās students veic ar studijām saistītās darbības - arī koledžām un laboratorijām, bibliotēkām un sporta zālēm, ēdnīcām un studentu viesnīcām.

Attiecībā par studējošiem, kuriem ir redzes traucējumi vadlīnijās tiek īpaši uzsvērtas pieejamās tehnoloģijas, kā arī lekciju prezentāciju pieejamība un mācību materiālu pieejamība. Piemēram, vājredzīgiem studentiem būtu vieglāk sekot mācību procesam, ja viņiem tiktu nodrošināta pieeja pasniedzēju prezentācijām pirms lekcijām un semināriem, jo tas dotu iespēju viņiem ar tiem iepazīties pirms lekcijas. Ja auditorijā ir tāfele, tai ir nepieciešams apgaismojums, jo tas ir svarīgi visiem studentiem, ne tikai vājredzīgu studentu vajadzībām. Pasniedzējiem vajadzētu rūpīgi pārdomāt to, kā tiek uzdoti ieskaīšu vai eksāmenu jautājumi - ja jautājums ir nelielā drukā uz ekrāna vai tāfeles, studentam ar redzes traucējumiem var būt grūtības to saskatīt, arī sēžot pirmajā rindā. Individuālās nepieciešamības gadījumā ieteicamas teksta palielināšanas programmas, video palielināšanas iespējas, programmas, kas darbojas ar balss palīdzību, kā arī citām informācijas pieņemšanas - nodošanas iespējām studentiem ar redzes traucējumiem.

Personām ar redzes invaliditātes statusu pieejams valsts galvojums studiju un studējošo kredītam. Tiesības uz studiju un studējošā kredītu ar valsts nodrošinātu galvojumu 100% apmērā ir personām ar I vai II invaliditātes grupu. Savukārt, studiju un studējošo kredīts - pamatsumma, kredīta procenti un līgumsods, var tikt dzēsts personām ar I vai II invaliditātes grupu. Ar detalizētāku informāciju par studiju un studējošā kredīta saņemšanu, atmaksas un dzēšanas nosacījumiem var iepazīties Valsts izglītības attīstības aģentūras mājaslapā (turpmāk - VĪAA) - www.viaa.gov.lv.

1.3.3 Nodarbinātības iespējas

Darbspējīgs vecums Latvijas likumdošanā ir noteikts personām dzīves posmā no 15 gadu vecuma līdz valsts vecuma pensijas piešķiršanai nepieciešamajam vecumam. Redzes traucējumi būtiski ierobežo personas spējas strādāt algotu darbu un iekļauties darba tirgū. Tomēr tas nenozīmē, ka persona nav spējīga vai nedrīkstētu strādāt, bet gan to, ka zināmā pakāpē personas darbības ir ierobežotas, un tai ir nepieciešams papildu atbalsts darba veikšanai vai pieiekārtošanās darbā. Darbs un pastāvīgi ienākumi ir viena no neatkarīgas dzīves sastāvdaļām. Tādēļ valsts īsteno atbalsta pasākumus, lai veicinātu personu ar invaliditātes statusu iekļaušanos darba tirgū, profesionālo iemaņu pilnveidošanu vai iegūšanu, kā arī nepieciešamības gadījumā nodrošina personām pārkvalifikācijas iespējas. Valsts piedāvā vairākus atbalsta veidus personām ar invaliditātes statusu nodarbinātības jomā, ko sniedz Nodarbinātības valsts aģentūra (turpmāk - NVA) un SIVA.

NVA piedāvā:

- palīdzību darba meklēšanā - individuālā darba meklēšanas plāna izstrāde, personas profilēšana, informēšana par darba meklēšanas metodēm;
- karjeras konsultācijas un darba tirgū nepieciešamo pamatprasmju un iemaņu apguves pasākumus - psiholoģiskais atbalsts un ieteikumi turpmākās profesionālās karjeras plānošanai, darba pieteikuma dokumentu sagatavošanai un darba meklēšanai;
- profesionālās apmācības, pārkvalifikācijas, kvalifikācijas paaugstināšanas iespējas - personas izvēlētajā mācību iestādē ar stipendiju 5 euro par katru mācību dienu;
- neformālās izglītības programmu apguvi - personas izvēlētajā mācību iestādē ar stipendiju 5 euro par mācību dienu;
- subsidētās darba vietas - darba vietas pielāgošana personas ar invaliditātes statusu vajadzībām, darba vadītāja atbalsts;
- reģionālās mobilitātes atbalstu - kompensācija par transporta izdevumiem vai mājokļa īri nokļūšanai uz mācībām vai darba vietu;
- ilgstošo bezdarbnieku aktivizācijas pasākumus - individuālas speciālistu konsultācijas un grupu konsultācijas, t.sk. karjeras, psihologu un

psihoterapeitu konsultācijas, kā arī veselības pārbaudes - arodslimību ārsta vai arodveselības un arodslimību ārsta konsultācija un atzinums, ārstu speciālistu apskate, laboratoriskie un funkcionālie izmeklējumi saskaņā ar arodslimību ārsta norīkojumu;

- profesionālās piemērotības noteikšanu, ko nodrošina SIVA;
- motivācijas programmu darba meklēšanai un sociālā mentora pakalpojumus;
- pagaidu nodarbinātības iespējas algotajos sabiedriskajos darbos darba iemaņu uzturēšanai;
- atbalstu savas komercdarbības vai pašnodarbinātības uzsākšanai;
- papildus bezdarbniekam ar invaliditātes statusu pieejams asistenta pakalpojums personas nokļūšanai līdz mācību vai darba vietai, surdotulka un ergoterapeita pakalpojums mācību un darba vietā, kā arī atbalsta personas nodrošināšana bezdarbniekam ar garīga rakstura traucējumiem.

ANO dokumenti nosaka, ka valstīm ir jāapzinās principi, pēc kuriem cilvēkiem ar invaliditātes statusu ir tiesības realizēt savas cilvēktiesības, it īpaši savas tiesības uz darbu. Tas nozīmē, ka likumi un noteikumi nodarbinātības jomā nedrīkst būt diskriminējoši, kā arī tie nedrīkst radīt papildus šķēršļus nodarbinātībai. Valstīm ir aktīvi jāatbalsta cilvēku ar invaliditātes statusu iesaistīšanās atklātā darba tirgū ar dažāda veida atbalsta pasākumiem. Piemēram, valstīm ir jāorganizē un jāatbalsta sabiedrības sapratnes līmeņa celšanas kampaņa, lai novērstu negatīvu attieksmi un aizspriedumus attiecībā uz darbiniekiem ar invaliditātes statusu.

2013. gada Liepājas Neredzīgo biedrības īstenotajā pētījumā par cilvēku ar invaliditātes statusu nodarbinātību Eiropā tika secināts, ka nodarbinātību veicina atvērtā darba tirgus pieeja un aizsargātā darba tirgus pieeja. Atvērtā darba tirgus pieeja paredz īstenot tādas atbalsta pasākumus, kuru mērķis ir panākt arvien lielāku vienlīdzību starp visiem darba ņēmējiem, pēc iespējas mazinot personu ar invaliditātes statusu ierobežojumus. Aizsargātā darba tirgus pieeja atšķirībā no atvērtā darba tirgus pieejas ir ciešāk saistīta ar valstī īstenoto sociālo politiku, šī pieeja paredz, ka personām ar invaliditātes statusu tiek radīti īpaši darba apstākļi un darba vietas, kurās viņi var pēc iespējas pilnvērtīgāk izmantot savas atlikušās darbības.

Savukārt, 2017. gada Labklājības ministrijas pētījumā par starptautisko praksi personu ar invaliditātes statusu atbalsta sistēmu jomā tika rekomendēts ieviest kvotas publiskās pārvaldes

iestādēs personām ar invaliditātes statusu. Šajā pētījumā tika arī secināts, ka atsevišķu atbalsta pasākumu piedāvāšana, saskaņā ar Latvijas uzņēmēju pieredzi, nav efektīvākais veids jaunu darbavietu atvēršanai personām ar invaliditātes statusu. Efektīvāka ir iekļaujošas vides veidošanas aspektu aptveršana organizāciju attīstības stratēģijās un politikās. Tāpat tika secināts, ka personas ar invaliditātes statusu noturēšanu darba vietā uzliek papildus pienākumus darba devējam pielāgot darba organizāciju un vidi. Atbalsta pasākumi var aptvert - nodarbinātības speciālista konsultācijas, subsīdijas darba vietas pielāgošanai, nodokļa atlaides vai piemaksas darba vietas saglabāšanai noteiktā laika periodā. Ilgtermiņā jau šajā posmā veiktie darba organizācijas pielāgojumi un finansiālais atbalsts ļautu saglabāt darba vietu personai ar invaliditātes statusu, kas ir izmaksu efektīvāka pieeja.

2. PĒTNIECISKĀ DAĻA

2.1 Pētījuma metodoloģijas un norises raksturojums

Pētnieciskā darba ietvaros veiktais pētījums ļauj izmantot gan kvantitatīvās, gan kvalitatīvās pētniecības metodes. Šis pētījuma veids tika izvēlēts tāpēc, ka tas ļauj izdarīt gan vispārinājumus, gan secinājumus, kas balstās uz datiem, kuri iegūti arī tikai no neliela skaita respondentu aizpildītām aptaujas anketām. Taču šādam pētījumam ir arī savi trūkumi. Pētījumā iegūtie dati var būt nereprezentatīvi, jo pētījuma ietvaros tiek izmantotas tikai noteikta skaita aptaujas anketas, kas nevar pilnīgi raksturot vispārējo situāciju, tāpēc pētniekam jābūt pietiekami uzmanīgam izdarot secinājumus.

Pētījuma jautājuma risināšanai autore izmanto kvantitatīvo pētījuma metodi, kuras mērķis ir izziņāt un izpētīt pilngadīgo personu ar redzes traucējumiem reālās iespējas iekļauties sabiedrībā, lai rastu sociālpedagoģiskus risinājumus šo personu iekļaušanās darba tirgū sekmēšanai.

Pētnieciskā darba ietvaros tika izveidotas divas aptaujas anketas.

Aptaujas anketa “Pieaugušo ar redzes problēmām iespējas iekļauties sabiedrībā” (Pielikums Nr.1) tika lietota ar mērķi izziņāt un izpētīt pieaugušo ar redzes traucējumiem viedokli par to, kā viņi vērtē savu iespēju īstenošanos iekļauties sabiedrībā, kā arī kādā apjomā jeb mērā ir pieejami pabalsti un atbalsti, kas veicinātu pieaugušo ar redzes traucējumiem veiksmīgu iekļaušanos sabiedrībā.

Aptaujas anketa tika izveidota un pielāgota izmantojot pieejamo zinātnisko literatūru un dokumentus par pieaugušajiem ar redzes traucējumiem.

Anketēšana tika veikta elektroniski, ievietojot aptaujas anketu lielākajā aptauju portālā Latvijā -VisiDati.lv. Aizpildītas tika 60 aptaujas anketas, 59 no tām tika atzītas par derīgām, bet 1 aptaujas anketa netika atzīta par derīgu, jo tās aizpildītājs jeb respondents nebija persona ar redzes invaliditātes statusu. Par derīgām atzīto aptaujas anketu īpatsvars skaidrojams ar to, ka aptaujas anketā respondentiem bija jautājumi ar izvēles variantiem un tajās tika maz izmantoti jautājumi, kuros respondentiem vajadzēja ierakstīt atbildi tai paredzētajā vietā.

Aptaujas anketā tika uzdoti 11 jautājumi, uz kuriem atbildot vajadzēja atzīmēt (ieliekot “ķeksīti”) piemērotāko atbildi, vai ierakstīt atbildi tai paredzētajā vietā. Tika nodrošināta sniegtās informācijas konfidencialitāte, lai novērstu iegūtās informācijas ļaunprātīgu izmantošanu, kā arī, lai nodrošinātu atklātāku un ticamāku atbilžu saņemšanu.

Aptaujas anketas vispārīgajā daļā tika iekļauti jautājumi, kas raksturo respondentu (dzimums, vecums, dzīvesvieta, izglītības līmenis, tautība, invaliditātes grupa, nodarbinātība). Aptaujas anketas galvenajā daļā tika iekļauti jautājumi, kuru mērķis bija nodrošināt ticamu informāciju par pētāmo tēmu, kas tālāk būtu izmantojama pētījuma rezultātu analizēšanā un secinājumu izdarīšanā. Aptaujas anketas noslēgumā intervētājs pateicas respondentiem par atsaucīgo piedalīšanos pētījumā.

Otra aptaujas anketa “Anketa LNBRC darbiniekiem” (Pielikums Nr.2) tika lietota ar mērķi izzināt un izpētīt speciālistu, kuri ikdienā strādā sociālās rehabilitācijas jomā ar pieaugušajiem ar redzes traucējumiem viedokli par viņu klientu iespējām iekļauties sabiedrībā, kā arī to kā speciālisti vērtē LNBRC un tā personāla lomu šo iespēju pilnveidē un kādi ir viņu ieteikumi pieaugušo ar redzes traucējumiem iekļaušanās sabiedrībā sekmēšanai.

Aptaujas anketa tika izveidota un pielāgota izmantojot pieejamo zinātnisko literatūru un dokumentus par pieaugušajiem ar redzes traucējumiem un viņu sociālo rehabilitāciju.

Anketēšana tika veikta elektroniski, ievietojot aptaujas anketu lielākajā aptauju portālā Latvijā - VisiDati.lv. Aizpildītas tika 10 aptaujas anketas un tās visas tika atzītas par derīgām. Par derīgām atzīto aptaujas anketu īpatsvars skaidrojams ar to, ka aptaujas anketu respondenti bija speciālisti, kas savā ikdienā strādā ar mērķi atbalstīt pieaugušos ar redzes traucējumiem, lai viņi arvien pilnvērtīgāk spētu iekļauties sabiedrībā un šie speciālisti dara savu darbu ar lielu atbildības apziņu.

Aptaujas anketā tika uzdoti 6 jautājumi, uz kuriem atbildot vajadzēja atzīmēt (ieliekot “ķeksīti”) piemērotāko atbildi, vai ierakstīt atbildi tai paredzētajā vietā. Tika nodrošināta sniegtās informācijas konfidencialitāte, lai novērstu iegūtās informācijas ļaunprātīgu izmantošanu, kā arī, lai nodrošinātu atklātāku un ticamāku atbilžu saņemšanu.

Aptaujas anketas vispārīgajā daļā tika iekļauts jautājumi, kas raksturo respondentu - dzimums, darba stāžs. Aptaujas anketas galvenajā daļā tika iekļauti jautājumi, kuru mērķis bija nodrošināt ticamu informāciju par pētāmo tēmu, kas tālāk būtu izmantojama pētījuma rezultātu analizēšanā un secinājumu izdarīšanā. Aptaujas anketas noslēgumā intervētājs pateicas respondentiem par atsaucīgo piedalīšanos pētījumā.

2.2 Pētījuma respondentu raksturojums

Galvenie kritēriji aptaujas anketas “Pieaugušo ar redzes problēmām iespējas iekļauties sabiedrībā” respondentiem bija divi - redzes invaliditātes statuss un vecums no 18 gadiem. Tika

uzrunāti respondenti, kuri absolvējuši vai vismaz kādu laiku mācījušies Rīgas Strazdumuižas vidusskolā - attīstības centrā. Tika uzrunāti arī respondenti, kuri iesaistās LNB un LNBRC aktivitātēs, lai pētītu pieaugušos, kuri redzes invaliditātes statusu ieguvuši tieši pilngadīgā vecumā.

Pētījumā piedalījās 59 respondenti no 18 līdz 76 gadu vecumam.

Galvenokārt, respondenti bija Rīgas Strazdumuižas vidusskolas - attīstības centra bijušie skolēni, kuri piekrita piedalīties pētījumā. Respondenti tika anketēti vienu reizi.

Tā kā 1 aptaujas anketa netika atzīta par derīgu, tiek uzskatīts, ka anketēšanā un attiecīgi arī pētījumā piedalījās 59 respondenti, no kuriem 44,1 % (26 respondenti) bija vīrieši, 55,9 % (33 respondenti) bija sievietes. Vidējais respondentu vecums bija 37,6 gadi. Tādējādi var uzskatīt, ka vīriešu un sieviešu skaits bija gandrīz proporcionāls.

Respondenti vecumā no 18-25 gadiem bija 10 respondenti (17 %), 9 respondenti (15 %) vecumā no 26-30 gadiem, 21 respondenti (36 %) no 31 līdz 40 gadiem, 6 respondenti (10%) no 41 līdz 50 gadiem, 4 respondenti (7 %) no 51 līdz 60 gadiem, 8 respondenti (14 %) no 60 un vairāk gadiem.

30 respondenti (51 %) bija ar dzīvesvietu Rīgā, bet 6 respondenti (11,1 %) – Pierīgā. 22 respondenti (37 %) norādīja citas Latvijas pilsētas, mazpilsētas un lauku rajonus.

52 respondenti (88 %) bija latviešu tautības, 4 respondenti (7 %) – krievu, 2 respondenti (5 %) norādīja citu tautību.

6 respondenti (10 %) bija ieguvuši pamatskolas izglītību, 21 respondenti (36 %) bija ieguvuši vidējo izglītību, bet vidējo profesionālo izglītību bija ieguvuši 10 respondenti (17 %). 6 respondenti (10 %) norādīja nepabeigtu augstāko izglītību, 4 respondenti (7 %) bija ieguvuši augstāko profesionālo izglītību. 6 respondenti (10 %) norādīja, ka ir ieguvuši bakalaura diplomu, bet 6 respondenti (10 %) – maģistra diplomu.

Respondenti ar vissmagākajiem redzes traucējumiem - I invaliditātes grupu bija 29 respondenti (49 %) no kuriem nodarbināti bija 9 respondenti (31 % no kopēja skaita ar I grupu), tajā skaitā 2 respondenti (7 %) norādīja, ka viņu nodarbinātību veido pašnodarbinātas personas statuss. Respondenti ar II invaliditātes grupu bija 15 respondenti (25 %) no kuriem nodarbināti bija 7 respondenti (47% no kopēja skaita ar II grupu). Respondenti ar nosacīti vieglākiem redzes traucējumiem – III invaliditātes grupu bija 14 respondenti (24 %) no kuriem nodarbināti bija 9 respondenti (64 % no kopēja skaita ar III grupu). Šie respondentus raksturojošie faktori liecina par to, ka nodarbinātība samazinās proporcionāli palielinoties redzes traucējumu smaguma pakāpei.

Galvenais kritērijs aptaujas anketas “Anketa LNBRC darbiniekiem” respondentiem bija viens – LNBRC darbinieka statuss, kas nozīmē, ka respondentam ir praktiska darba pieredze sociālās rehabilitācijas jomā ar klientiem, kuriem ir redzes traucējumi. Tika uzrunāti respondenti, kuri strādā jebkurā no LNBRC filiālēm visā Latvijā. Respondenti tika anketēti vienu reizi. Tā kā visas aptaujas anketa tika atzīta par derīgām, tiek uzskatīts, ka anketēšanā un attiecīgi arī pētījumā piedalījās 10 respondenti, no kuriem 3 respondenti bija vīrieši, bet 7 – sievietes. Respondentu vidējais darba stāžs darbā ar klientiem ar redzes traucējumiem bija 12,5 gadi.

Respondentu atlase abām aptaujām tika veikta pēc brīvprātības metodes, proti, tika izvēlēti respondenti, kuri piekrita piedalīties pētnieciskā darba veikšanā.

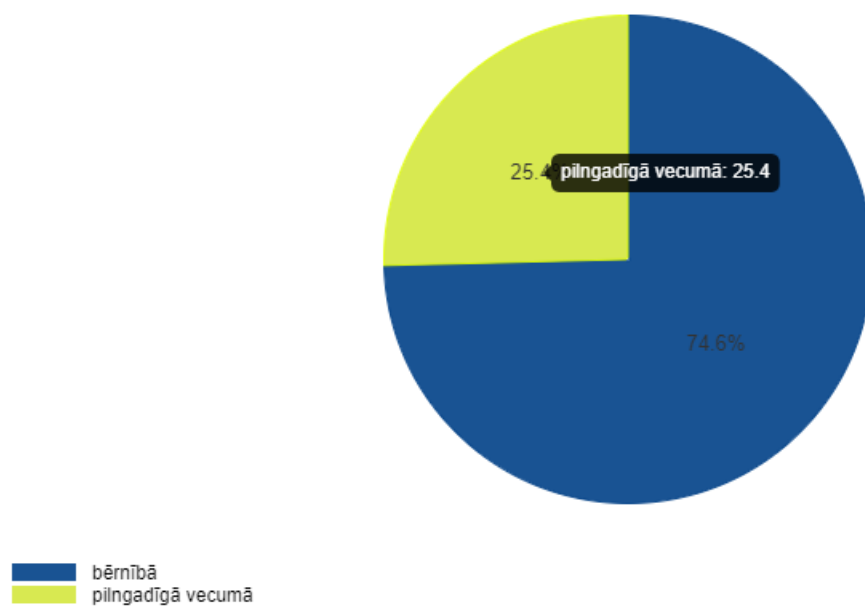
Abu aptauju rezultāti apkopoti un analizēti nākošajā sadaļā “Pētījuma rezultāti”.

2.3 Pētījuma rezultāti

Pētījuma rezultāti sniedz atbildes uz pētījuma jautājumu. Tie papildina reālu skatījumu par pieaugušo ar redzes traucējumiem iekļaušanos izglītībā, darba tirgū, dažādās sabiedriskās aktivitātēs.

Autorei būtiski bija noskaidrot redzes invaliditātes statusa iegūšanas laiks, tādēļ aptaujā tika ietverts arī šāds jautājums. Respondentu atbildes uz jautājumu par invaliditātes statusa iegūšanas laiku rāda, ka lielākā daļa - 44 respondenti (74,6 %) invaliditātes statusu ieguvuši jau bērnībā. Attiecīgi mazākā daļa - 15 respondentu invaliditātes statusu ieguvuši tieši pilngadīgā vecumā (25,4 %).

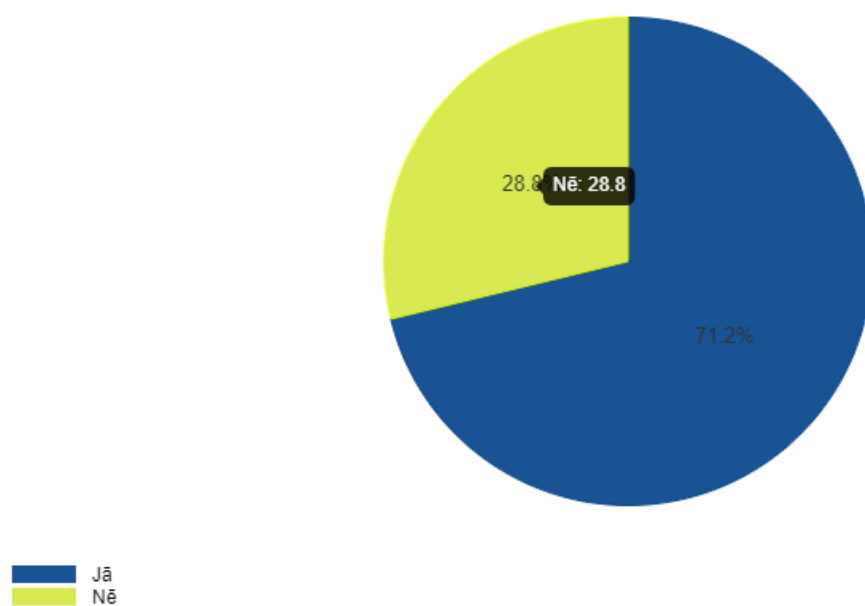
Invaliditātes statusa iegūšanas laiks:

2.3.1 att. Invaliditātes statusa iegūšanas laiks

Respondentu atbildes uz jautājumu par speciālās izglītības pieredzi Rīgas Strazdumuižas vidusskolā - attīstības centrā rāda, ka lielākajai daļai respondentu ir šāda pieredze – 71,2% (42 respondenti). Savukārt, mazākā daļa respondentu norāda, ka viņiem nav šādas pieredzes – 28,8 % (17 respondenti). Šis rezultāts skaidrojams ar to, ka līdzīga rezultātu attiecība iegūta uz jautājumu par invaliditātes statusa iegūšanas laiku, kas liecina par to, ka respondenti, kuri invaliditātes statusu ieguva pilngadīgā vecumā ar redzes problēmām vistīcāmāk saskārās tieši pilngadīgā vecumā un izglītību bērnībā un jaunieša vecumā ieguvuši vispārējās izglītības iestādēs.

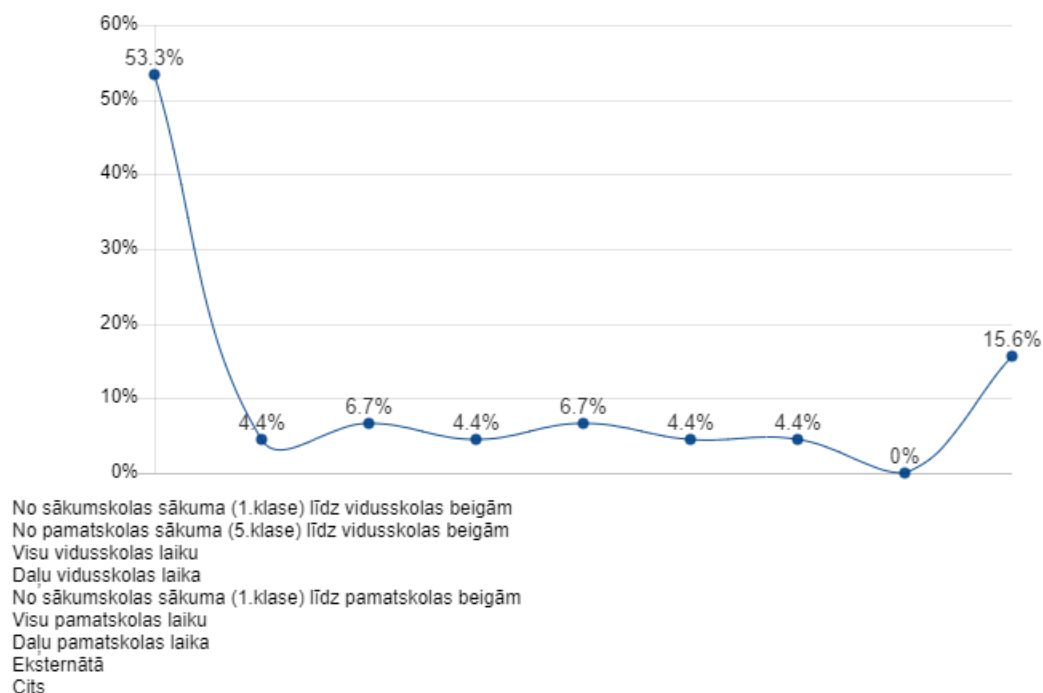
Vai esat mācījies/mācījiesies Strazdumuižas vidusskolā - attīstības centrs?

2.3.2 att. Speciālās izglītības pieredze

Respondenti ar speciālās izglītības pieredzi Rīgas Strazdumuižas vidusskolā - attīstības centrā norādīja laika posmu, kurā viņi ieguva šo pieredzi. Apkopotā veidā tas redzams 2.3.3 attēlā.

Ja mācījāties Strazdumuižas vidusskolā - attīstības centrs, tad cik ilgi?

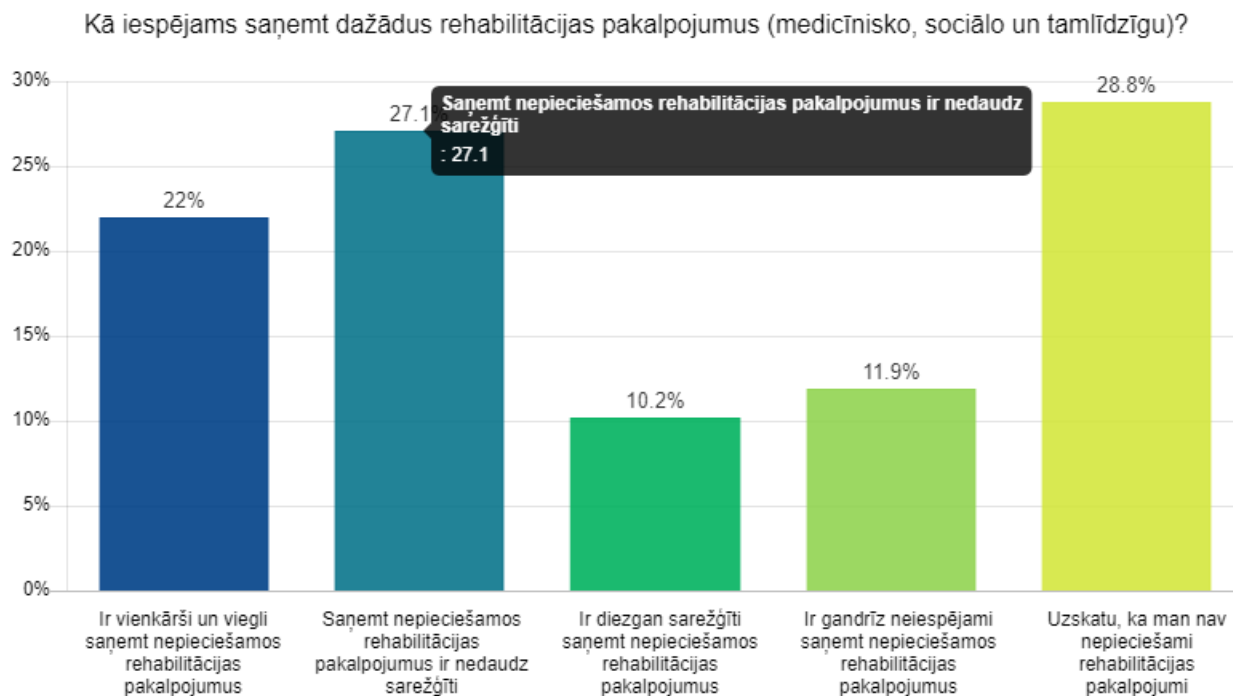

2.3.3 att. Speciālās izglītības pieredzes ilgums

Apkopojot respondentu atbildes var redzēt, ka lielākā daļa respondentu - 53,3 % (24 respondenti) ieguva speciālās izglītības pieredzi laika posmā no sākumskolas sākuma (1.klase) līdz pat vidusskolas beigām. 11,1% (5 respondenti) šo pieredzi ieguva visu vai daļu vidusskolas laiku. Nevieni no respondentiem nav norādījis, ka ir guvis šādu pieredzi mācoties eksternātā. Apkopojot šos datus var arī secināt, ka lielākā daļa respondentu, kuri ieguva invaliditātes statusu bērnībā un attiecīgi jau bērnībā saskārās ar redzes problēmām, izglītību ieguva pēc speciālās programmas.

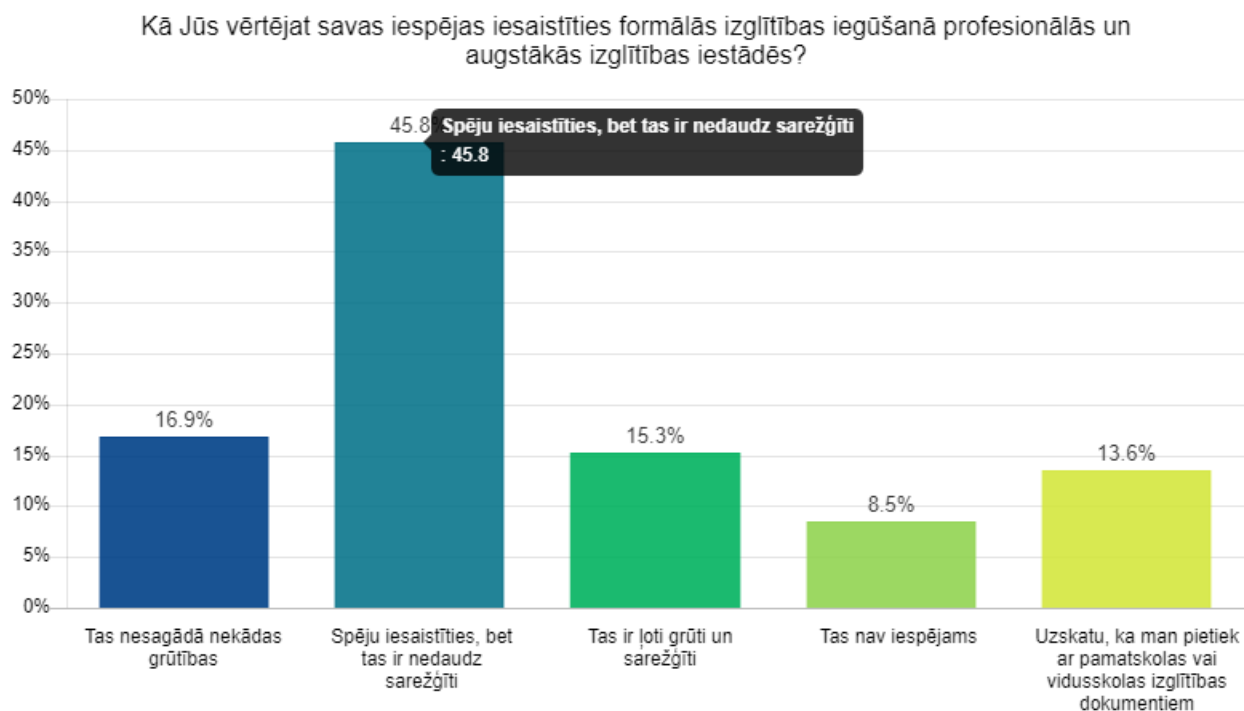
Respondentu atbildes uz jautājumu par dažādu rehabilitācijas pakalpojumu pieejamību rāda, ka gandrīz trešā daļa respondentu – 28,8 % (17 respondenti) uzskata, ka viņiem nav nepieciešami nekāda veida rehabilitācijas pakalpojumi. 22 % (13 respondenti) norāda, ka saņemt nepieciešamos rehabilitācijas pakalpojumus ir vienkārši un viegli. Liela daļa respondentu - 27,1 % (16 respondenti) norāda, ka saņemt nepieciešamos rehabilitācijas pakalpojumus ir nedaudz sarežģīti, 10,2 % (6 respondenti) norāda, ka tas ir diezgan sarežģīti, bet 11,9 % (7 respondenti) norāda, ka tas ir gandrīz neiespējami saņemt nepieciešamos rehabilitācijas pakalpojumus. Var

secināt, ka apmēram ceturtajai daļai respondentu nepieciešamie rehabilitācijas pakalpojumi ir gandrīz vai pat pilnīgi nepieejami. Apkopotā veidā tas redzams 2.3.4 attēlā.

2.3.4 att. Dažādu rehabilitācijas pakalpojumu pieejamība

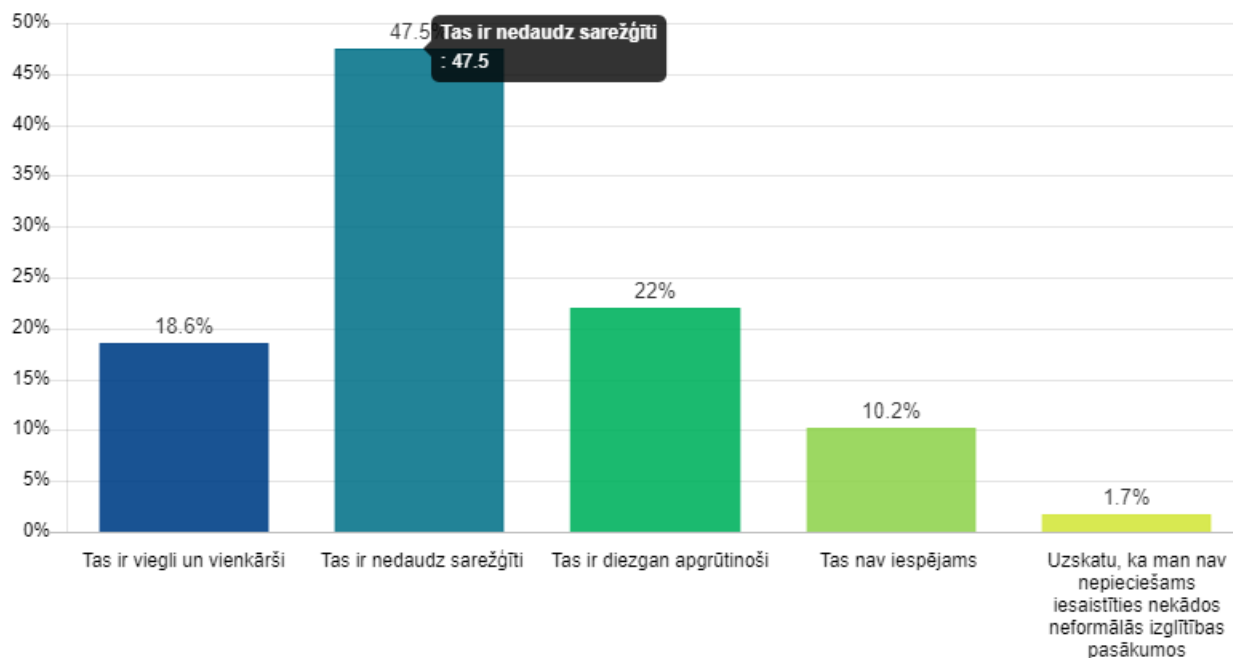
Respondentu atbildes uz jautājumu par viņu iespējām iesaistīties formālās profesionālās un augstākās izglītības iegūšanā rāda, ka gandrīz puse no respondentiem – 45,8 % (27 respondenti) ar nelieliem sarežģījumiem spēj tajā iesaistīties. 16,9 % (10 respondenti) norāda, ka spēj iesaistīties formālās profesionālās un augstākās izglītības iegūšanā vienkārši un viegli, bet gandrīz tikpat liela daļa respondentu – 15,3 % (9 respondenti) norāda, ka viņiem iesaistīties tajā ir ļoti grūti un sarežģīti, savukārt, 8,5 % (5 respondenti) norāda, ka viņiem iesaistīties formālās profesionālās vai augstākās izglītības iegūšanā nav iespējams. Pietiekami ievērojama respondentu daļa 13,6 % (8 respondenti) uzskata, ka viņiem pietiek ar iegūto pamatizglītību vai vidējo izglītību. Var secināt, ka formālā profesionālā un augstākā izglītība ir salīdzinoši pieejama lielākajai daļai pieaugušo ar redzes traucējumiem, ko iespējams skaidrot ar iekļaujošās izglītības pieejamību. Apkopotā veidā tas redzams 2.3.5 attēlā.

2.3.5 att. Formālās profesionālās un augstākās izglītības pieejamība

Respondentu atbildes uz jautājumu par viņu iespējām iesaistīties dažādos neformālās izglītības pasākumos rāda, ka gandrīz puse – 47,5 % (28 respondenti) spēj tajos iesaistīties tikai ar nelieliem sarežģījumiem. 18,6 % (11 respondenti) norāda, ka spēj iesaistīties neformālās izglītības pasākumos vienkārši un viegli, bet gandrīz tikpat liela daļa respondentu - 22 % (13 respondenti) norāda, ka viņiem iesaistīties tajos ir ļoti grūti un sarežģīti, savukārt, 10,2 % (6 respondenti) norāda, ka viņiem iesaistīties neformālās izglītības pasākumos nav iespējams. Ievērojami maza respondentu daļa - tikai 1,7 % (1 respondents) uzskata, ka viņam nav nepieciešams iesaistīties nekādos neformālās izglītības pasākumos. Var secināt, ka līdzīgi kā formālā profesionālā un augstākā izglītība, arī neformālās izglītības pasākumi ir salīdzinoši pieejami lielākajai daļai pieaugušo ar redzes traucējumiem. Apkopotā veidā tas redzams 2.3.6 attēlā.

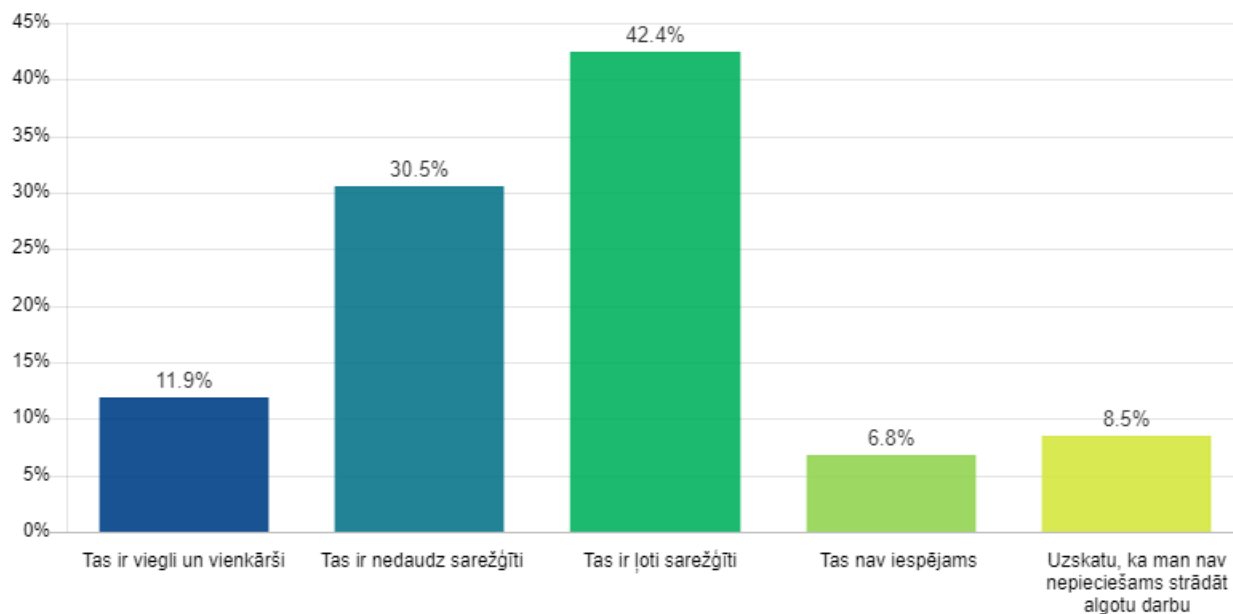
Kā Jūs vērtējat savas iespējas pilnveidot savas zināšanas un prasmes iesaistoties dažādos neformālās izglītības pasākumos - grupu nodarbībās vaiursos?

2.3.6 att. Neformālās izglītības pasākumu pieejamība

Respondentu atbildes uz jautājumu par viņu iespējām iesaistīties darba tirgū un strādāt algotu darbu rāda, ka gandrīz puse – 42,4 % (25 respondenti) spēj tajā iesaistīties ar ļoti lieliem sarežģījumiem. Tikai 11,9 % (7 respondenti) norāda, ka spēj iesaistīties darba tirgū un strādāt algotu darbu vienkārši un viegli, bet gandrīz trešā daļa respondentu - 30,5 % (18 respondenti) norāda, ka viņiem iesaistīties tajā ir tikai nedaudz sarežģīti, savukārt, 5,6 % (4 respondenti) norāda, ka viņiem iesaistīties darba tirgū un strādāt algotu darbu nav iespējams. 6,8 % (5 respondenti) uzskata, ka viņiem nav nepieciešams iesaistīties darba tirgū un strādāt algotu darbu. Var secināt, ka darba tirgus ir salīdzinoši nepieejams un tajā iesaistīties un strādāt algotu darbu ir sarežģīti vai pat neiespējami. Tas atļauj arī secināt, ka eksistē “liela plaisa” starp darba devējiem un pieaugušajiem ar redzes traucējumiem. Apkopotā veidā tas redzams 2.3.7 attēlā.

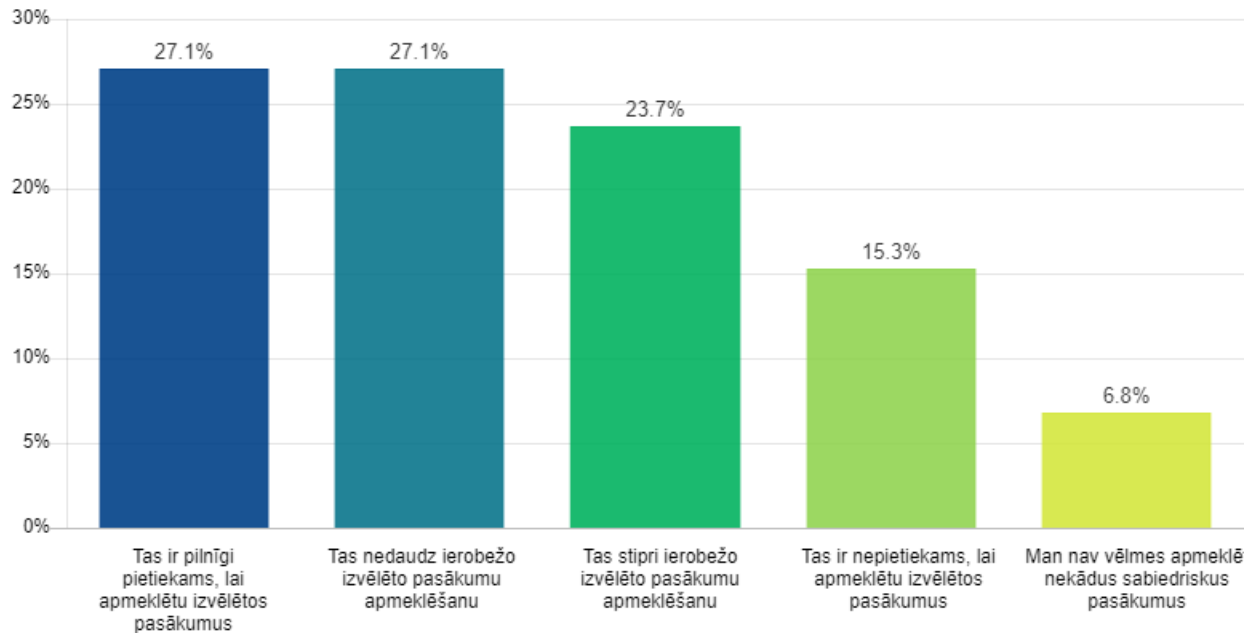
Kā Jūs vērtējat savas iespējas iesaistīties darba tirgū un strādāt algotu darbu?

2.3.7 att. Nodarbinātības iespējas

Respondentu atbildes uz jautājumu par viņu materiālajām iespējām aktīvi iesaistīties sabiedriskajā dzīvē rāda, ka 27,1 % (16 respondenti) uzskata, ka viņu materiālais nodrošinājums ir pilnīgi pietiekams, lai apmeklētu izvēlētos pasākumus. 27,1 % (16 respondenti) norāda, ka viņu materiālais nodrošinājums nedaudz ierobežo izvēlēto pasākumu apmeklēšanu, 23,7 % (14 respondenti) norāda, ka tas stipri ierobežo izvēlēto pasākumu apmeklēšanu, bet 15,3 % (9 respondenti) norāda, ka viņu materiālais nodrošinājums ir nepietiekams, lai apmeklētu izvēlētos pasākumus. Savukārt, 6,8 % (4 respondenti) norāda, ka viņiem nemaz nav tādas vēlmes apmeklēt sabiedriskus pasākumus. Var secināt, ka apmēram pusei respondentu ir nepietiekams materiālais nodrošinājums, lai aktīvi iesaistītos sabiedriskajā dzīvē, ko varētu skaidrot ar darba tirgus nepieejamību un papildu atbalsta nepieciešamību, lai apmeklētu dažādus sabiedriskus pasākumus, kas visbiežāk sastāda arī papildu izdevumus. Apkopotā veidā tas redzams 2.3.8 attēlā.

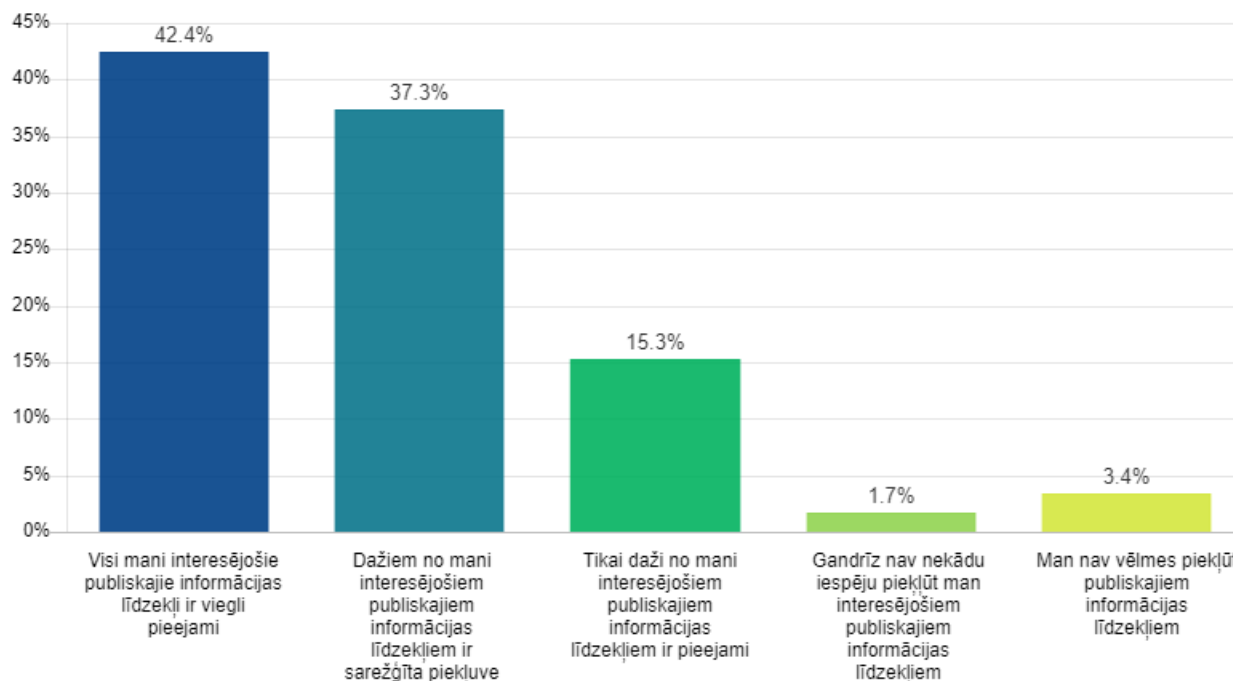
Kā Jūs vērtējat sava materiālā nodrošinājuma ietekmi uz iespējām aktīvi iesaistīties sabiedriskajā dzīvē - apmeklēt kultūras pasākumus?

2.3.8 att. Iespējas aktīvi iesaistīties sabiedriskajā dzīvē

Respondentu atbildes uz jautājumu par viņu iespējām piekļūt dažādiem publiskiem informācijas līdzekļiem rāda, ka gandrīz pusei respondentu – 42,4 % (25 respondenti) ir pieejami visi viņus interesējošie publiskie informācijas līdzekļi. Trešā daļa respondentu – 37,3 % (22 respondenti) norāda, ka dažiem no viņus interesējošajiem publiskiem informācijas līdzekļiem piekļūt ir sarežģīti, bet 15,3 % (9 respondenti) norāda, ka ir pieejami tikai daži viņus interesējoši publiskie informācijas līdzekļi. 1,7 % (1 respondents) norāda, ka viņam gandrīz nav nekādu iespēju piekļūt interesējošajiem publiskiem informācijas līdzekļiem, bet 3,4 % (2 respondenti) norāda, ka viņiem nemaz nav vēlmes piekļūt jebkādiem publiskiem informācijas līdzekļiem. Var secināt, ka publisko informācijas līdzekļu pieejamība ir visvairāk pielāgota cilvēkiem ar redzes traucējumiem ko noteikti ietekmē arī asistatīvo tehnoloģiju straujā attīstība. Apkopotā veidā tas redzams 2.3.9 attēlā.

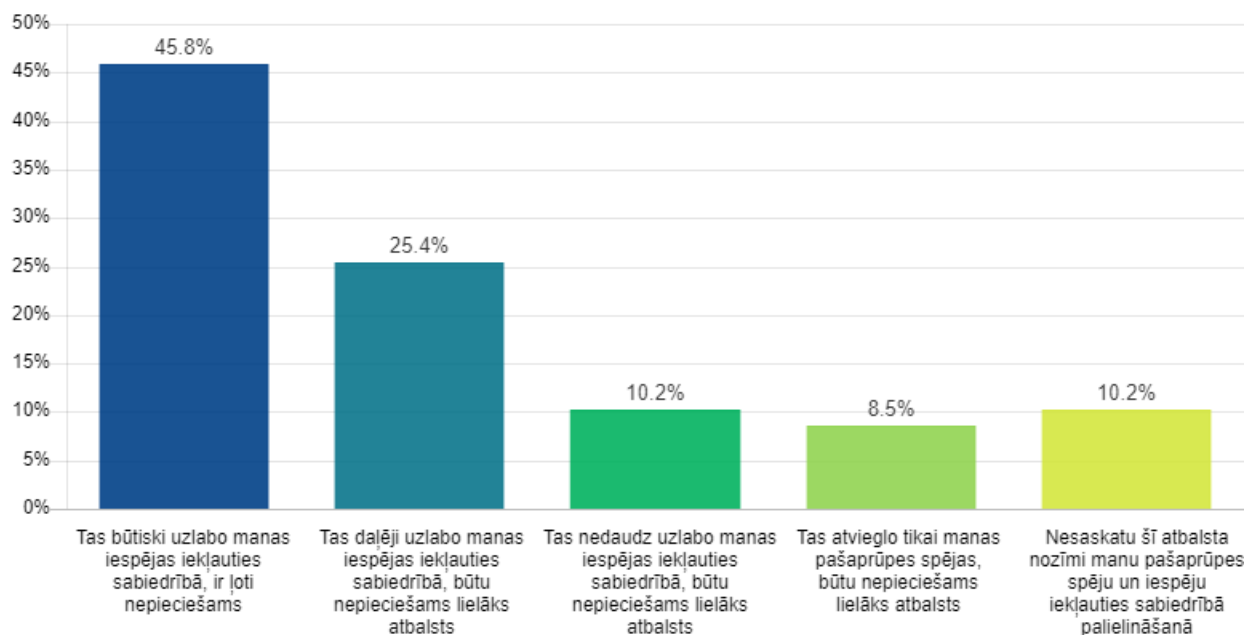
Kā Jūs vērtējat savas iespējas piekļūt dažādiem publiskiem informācijas līdzekļiem - presei, grāmatām, radio un televīzijas pārraidēm, interneta resursiem?

2.3.9 att. Publisko informācijas līdzekļu pieejamība

Respondentu atbildes uz jautājumu par to, kā viņi vērtē pieejamā atbalsta nozīmi viņu iespēju iekļauties sabiedrībā palielināšanā rāda, ka gandrīz puse respondentu – 45,5 % (27 respondenti) pieejamo atbalstu uzskata par ļoti nepieciešamu, jo tas būtiski uzlabo viņu iespējas iekļauties sabiedrībā. 25,4 % (15 respondenti) norāda, ka pieejamais atbalsts tikai daļēji uzlabo viņu iespējas iekļauties sabiedrībā un būtu nepieciešams lielāks atbalsts. 10,2 % (6 respondenti) norāda, ka pieejamais atbalsts tikai nedaudz uzlabo viņu iespējas iekļauties sabiedrībā un būtu nepieciešams lielāks atbalsts, bet tikpat daudz respondentu – 8,5 % (5 respondenti) norāda, ka pieejamais atbalsts atvieglo tikai viņu pašaprūpes spējas un būtu nepieciešams lielāks atbalsts, lai palielinātu iespējas iekļauties sabiedrībā. 10,2 % (6 respondenti) norāda, ka nesaskata pieejamā atbalsta nozīmi ne savu pašaprūpes spēju uzlabošanā, ne viņu iespēju iekļauties sabiedrībā palielināšanā. Apkopotā veidā tas redzams 2.3.10 attēlā.

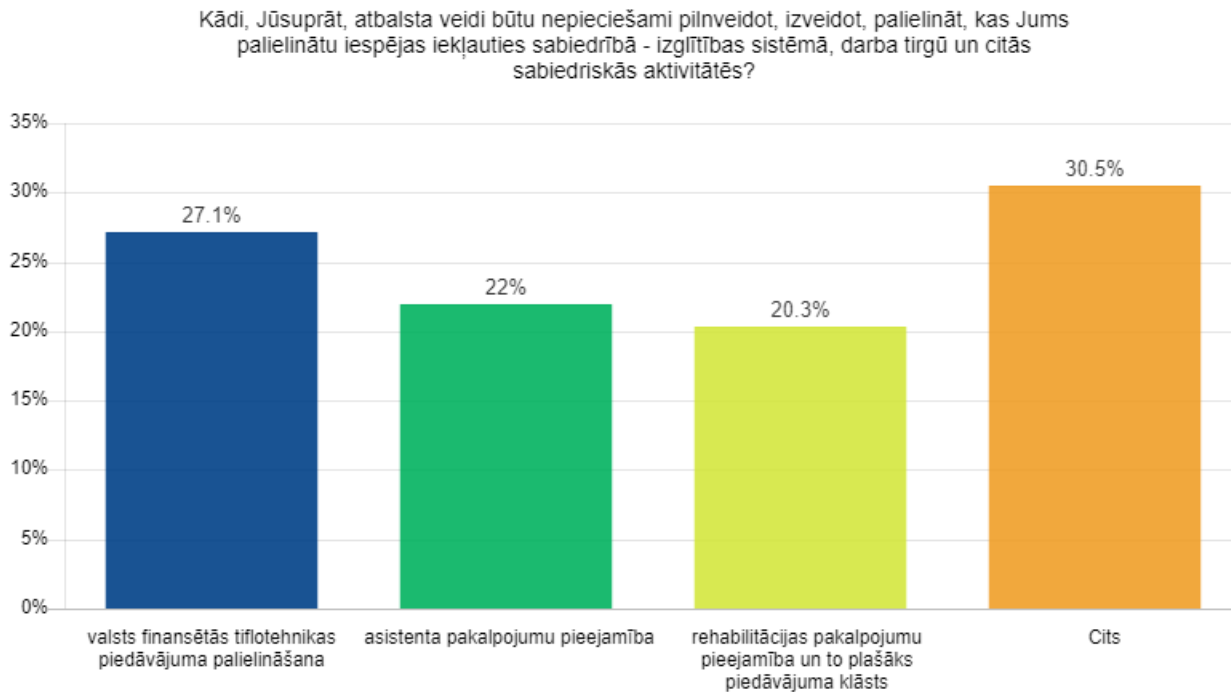
Kā Jūs vērtējat pieejamā atbalsta piedāvājuma pieaugušajiem ar nopietnām redzes problēmām nozīmi Jūsu iespēju iekļauties sabiedrībā palielināšanā - asistenta pakalpojumi, tiftotehnika, bezmaksas sabiedriskais transports un tam līdzīgs atbalsts.

2.3.10 att. Atbalsta nozīmes vērtējums Pieejamā atbalsta nozīme iekļauties sabiedrībā iespēju palielināšanā

Respondentiem tika dota iespēja izteikt savu viedokli par to, kādi atbalsta veidi, viņuprāt, būtu pilnveidojami, izveidojami un/vai palielināmi, kas attiecīgi veicinātu viņu iespējas iekļauties sabiedrībā. 27,1 % (16 respondenti) norādīja, ka būtu nepieciešams palielināt valsts finansētās tiftotehnikas piedāvājumu. 20,3 % (12 respondenti) norādīja, ka būtu jāuzlabo dažādu rehabilitācijas pakalpojumu pieejamība, kā arī jāpadara plašāks to klāsts. 22 % (13 respondenti) norādīja, ka būtu nepieciešams uzlabot asistenta pakalpojumu pieejamību. 30,5 % (18 respondenti) izteica pašu izraudzītus priekšlikumus atbalsta veidu pilnveidošanai, izveidošanai un/vai palielināšanai, kas attiecīgi palielinātu viņu iespējas iekļauties sabiedrībā. Tika izteikti tādi priekšlikumi kā atbalsts darba tirgus pieejamībai, tajā skaitā obligātās darbavietu kvotas, sabiedriskā transporta infrastruktūras pilnveidošana visā valstī izmantojot “Rīgas Satiksmes” labo praksi, kā arī plašāka sabiedrības izglītošana un informēšana par cilvēkiem ar redzes traucējumiem, tajā skaitā, lai auto vadītāji atpazītu balto spieķi un dažādās iestādēs darbinieki būtu zinoši un spētu sadarboties ar cilvēkiem ar redzes traucējumiem, mācību materiālu pielāgošana

augstskolās, nodarbības tādu brīvā laika pavadīšanas prasmju apguvei, kas radītu lielākas iespējas pavadīt laiku ar draugiem, kuriem nav redzes traucējumu. Apkopotā veidā tas redzams 2.3.11 attēlā.

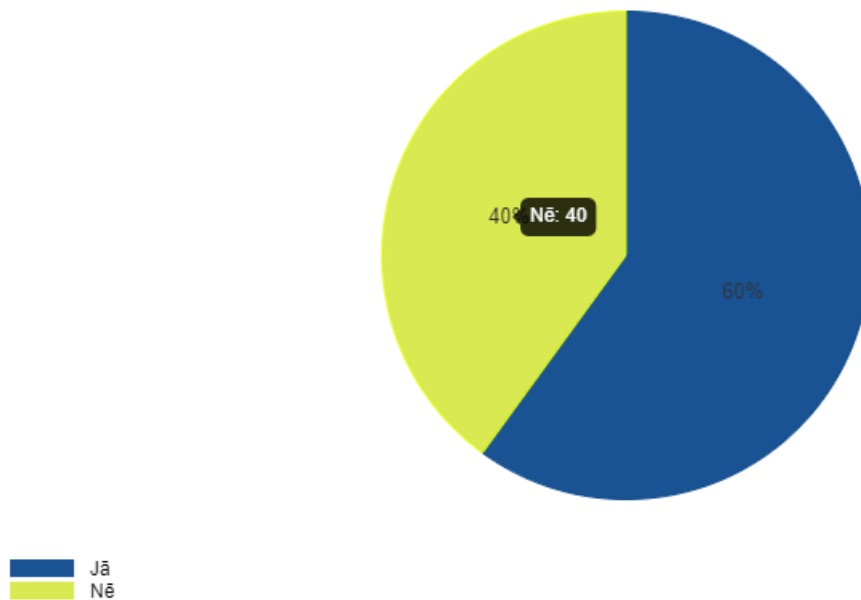

2.3.11 att. Atbalsta veidu priekšlikumi

Autorei būtiski bija noskaidrot arī speciālistu, kuri ikdienā strādā sociālās rehabilitācijas jomā ar pieaugušajiem ar redzes traucējumiem viedokli par viņu klientu iespējām iekļauties sabiedrībā, kā arī LNBRC un tā personāla lomu pieaugušo ar redzes traucējumiem iespēju iekļauties sabiedrībā pilnveidē un speciālistu ieteikumus šo iespēju pilnveidei, tāpēc pētījumā tika izmantota arī aptaujas anketa LNBRC darbiniekiem.

6 (60%) respondenti uzskata, ka pieaugušo ar redzes traucējumiem iespējas iekļauties sabiedrībā ir līdzvērtīgas vairumam citu sabiedrības locekļu, bet 4 (40%) – ka tās nav līdzvērtīgas.

Vai, Jūsaprāt, Jūsu klientu iespējas iekļauties sabiedrībā ir līdzvērtīgas vairumam citu sabiedrības locekļu?

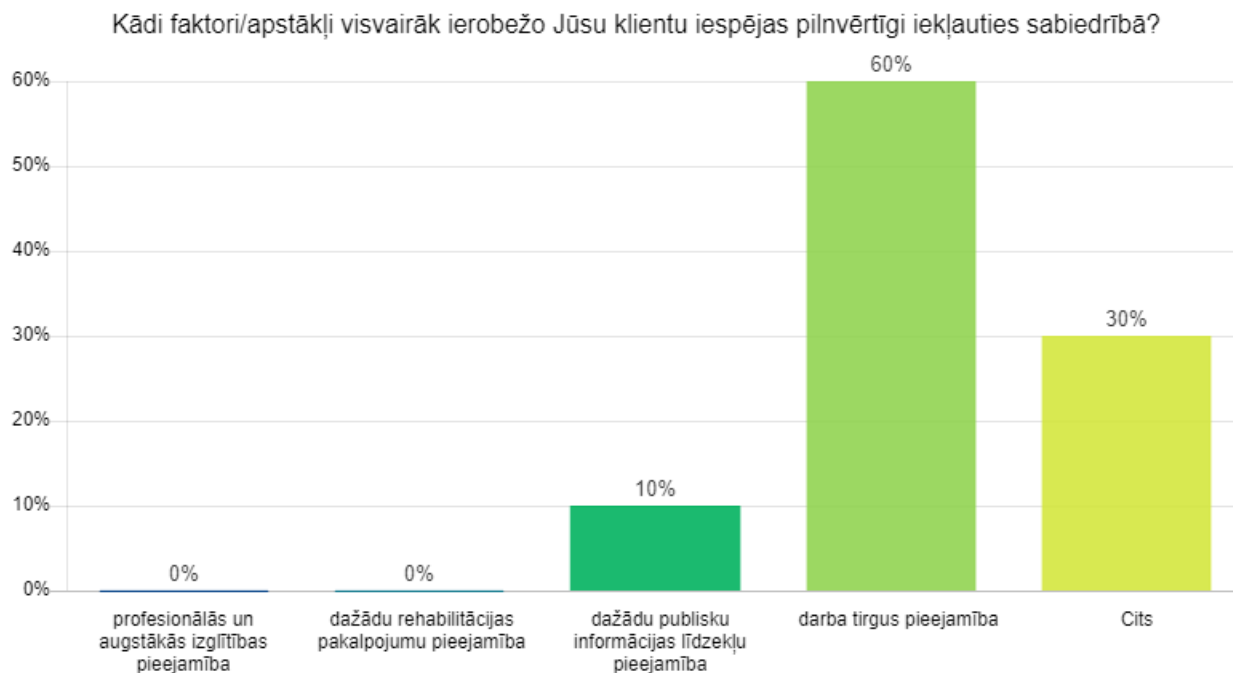

2.3.12 att. Pieaugušo ar redzes traucējumiem iespējas iekļauties sabiedrībā

Respondentiem bija iespēja arī izteikt savu viedokli par apstākļiem jeb faktoriem, kuri, viņuprāt, visvairāk ietekmē pieaugušo ar redzes traucējumiem iespējas iekļauties sabiedrībā. 6 (60%) respondenti uzskata, ka pieaugušo ar redzes traucējumiem iespējas iekļauties sabiedrībā visvairāk ietekmē darba tirgus pieejamība. 1 respondents uzskata, ka šīs iespējas ietekmē arī publisko informācijas līdzekļu pieejamība, bet neviens no respondentiem neuzskata, ka pieaugušo ar redzes traucējumiem iespējas iekļauties sabiedrībā ietekmē profesionālās un augstākās izglītības vai rehabilitācijas pakalpojumu pieejamība. 3 respondenti izteica sekojošu viedokli par šo jautājumu:

- sabiedrības locekļu neinformētība, neiecietība un aizspriedumi;
- vides pieejamība;
- pieaugušo ar redzes traucējumiem motivācija mācīties, ticība saviem spēkiem, neapmierinātība ar dzīvi, kā arī citu cilvēku vainošana savā neveiksmē.

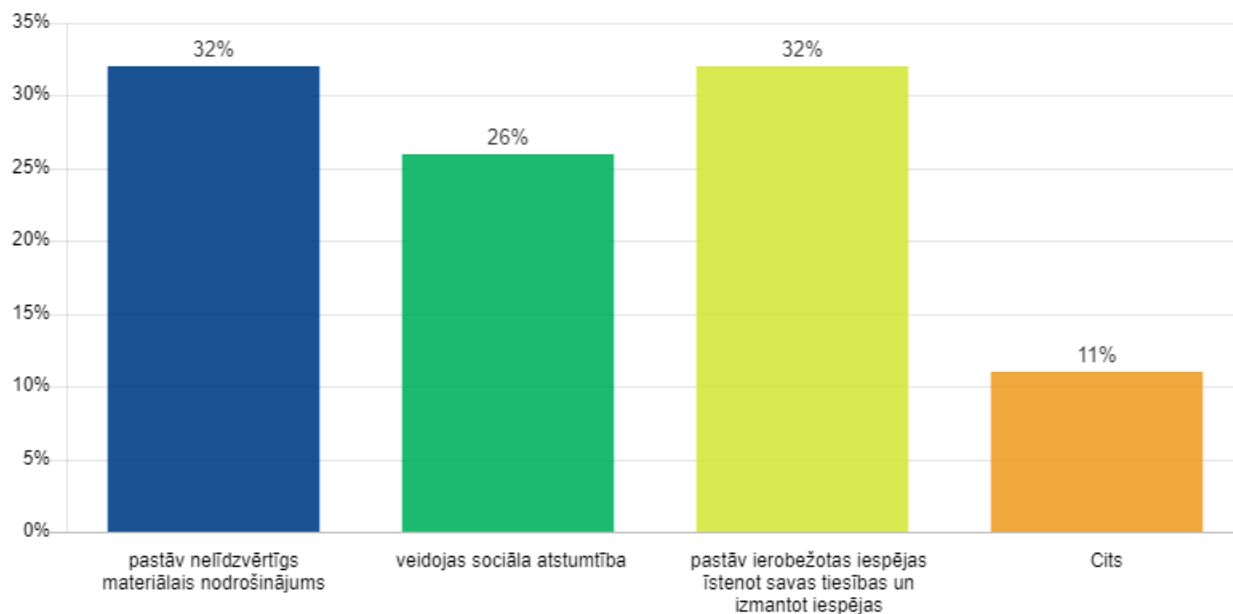
Tādējādi var secināt, ka speciālisti, kuri ikdienā strādā sociālās rehabilitācijas jomā ar pieaugušajiem ar redzes traucējumiem, tāpat kā paši pieaugušie ar redzes traucējumiem par vissarežģītāk pieejamo sabiedrības dzīves jomu personām ar redzes traucējumiem uzskata tieši darba tirgu. Apkopotā veidā tas redzams 2.3.13 attēlā.

2.3.9 att. Faktori, kuri ierobežo pieaugušo ar redzes traucējumiem iespējas iekļauties sabiedrībā

Respondentiem bija iespēja arī izteikt savu viedokli par to, kā, viņuprāt, pieaugušos ar redzes traucējumiem ietekmē tas, cik līdzvērtīgas ir viņu iespējas iekļauties sabiedrībā citu sabiedrības locekļu iespējām. 6 (32% atbildes) respondenti norāda, ka pastāv nelīdzvērtīgs materiālais nodrošinājums un tāpat 6 (32% atbildes) respondenti norāda, ka pastāv ierobežotas iespējas īstenot savas tiesības un izmantot iespējas. 5 (26% atbildes) respondenti norāda, ka veidojas sociāla atstumtība. Savukārt, 2 respondenti norāda, ka nepieciešama īpaša drosme pieņemt darbā neredzīgu cilvēku, kā arī, ka pastāv nesakārtota vide. Apkopotā veidā tas redzams 2.3.14 attēlā.

Kā, Jūsaprāt, Jūsu klientus ietekmē tas, cik līdzvērtīgas ir viņu iespējas iekļauties sabiedrībā citu sabiedrības locekļu iespējām?

2.3.14 att. Ierobežoto iespēju iekļauties sabiedrībā radītās sekas

Respondenti norāda, ka sociālās rehabilitācijas loma ir ļoti būtiska pieaugušo ar redzes traucējumiem iekļaušanās sabiedrībā sekmēšanā. Respondenti kā LNBRC lomu pieaugušo ar redzes traucējumiem iekļaušanās sabiedrībā sekmēšanā norāda sekojošo:

- rehabilitācijas rezultātā pieaugušie ar redzes traucējumiem apgūst patstāvīgās funkcionēšanas prasmes, tādējādi, kļūstot patstāvīgāki un neatkarīgāki no citiem visās dzīves jomās;
- rehabilitācija dod iespēju apgūt pamata prasmes dažādās sfērās, kuras vēlāk var izmantot, kā arī pilnveidot šīs zināšanas - LNBRC sniedz praktiskas iemaņas, kas ir noderīgas darba tirgū, piemēram, datora lietošanas iemaņas, dažādu palīglīdzekļu lietošanas iemaņas, darbs ar mobilajiem telefoniem, skeneriem u.c. biroja tehniku, kā arī rehabilitācijas ietvaros pieaugušie ar redzes traucējumiem var apgūt rokdarbu darināšanu, pīšanu, darbu ar instrumentiem, kas var sekmēt viņu iekļaušanos darba tirgū;

- ir sastopami arī labās prakses piemēri, kad pieaugušie ar redzes traucējumiem, apgūstot, piemēram, pārļošanu labā līmenī, spēj piedāvāt savu produkciju un ar to noplenīt;
- LNBRC paplašinot pieaugušajiem ar redzes traucējumiem nepieciešamās prasmes un iemaņas, palīdz paaugstināt viņu pašvērtējumu un pašpārliecinātību;
- LNBRC sniedz pieaugušajiem ar redzes traucējumiem spēku un ticību dzīvot, motivē pārvarēt šķēršļus un pielāgoties, kā arī sniedz garīgo atbalstu un informāciju par viņiem pieejamām iespējām;

Respondenti norāda, ka pieaugušo ar redzes traucējumiem iespēju iekļauties sabiedrībā pilnveidē ļoti svarīga loma ir arī LNBRC personālam. Respondenti kā LNBRC personāla lomu pieaugušo ar redzes traucējumiem iespēju iekļauties sabiedrībā pilnveidē norāda sekojošo:

- personāls apmāca klientus dažādās jomās, iedvesmo un motivē, sniedz garīgu atbalstu;
- personāls dalās ar savu personīgo pieredzi, jo daļa personāla ir personas ar redzes traucējumiem;
- personāls iedrošina klientus uzdrīkstēties runāt par savām problēmām un rīkoties, lai uzlabotu savas dzīves apstākļus;
- personāls informē sabiedrību kampaņu veidā par personām ar invaliditātes statusu;
- personāls informē klientus par aktuālo, kā arī iesaka, kur meklēt informāciju un palīdz nokārtot dažādas formalitātes;
- personāls veic pārrunas ar klientu ģimenes locekļiem, informē viņus par nepieciešamo atbalstu utml.

Respondenti dalījās arī ar sekojošiem ieteikumiem un komentāriem pieaugušo ar redzes traucējumiem iekļauties sabiedrībā iespēju pilnveidei:

- nepieciešama valsts un pašvaldību aktīvāka iesaiste, piemērotu darba vietu radīšana, privātā sektora uzņēmumu informēšana, atbilstošu

subsidēto darba vietu radīšana, sociālo uzņēmumu atbalstīšana, birokrātijas mazināšana;

- nepieciešama sabiedrības un pieaugušo ar redzes traucējumiem informēšana un izglītošana publiskajos informācijas līdzekļos;

- nepieciešama VDEĀVK darba pilnveide, īpaši darbā ar pirmreizēja invaliditātes statusa ieguvušajām personām;

- nepieciešama asistenta pakalpojuma pilnveide, pieejamo asistenta stundu skaita palielināšana un asistenta atalgojuma palielināšana;

- nepieciešama plašāka informācija par pieejamo sociālo rehabilitāciju, tās nozīmi un sociālās rehabilitācijas pakalpojumu palielināšana un pilnveidošana;

- nepieciešama atbalsta grupu veidošana pieaugušajiem ar redzes traucējumiem;

- nepieciešams veidot speciālu un radošu atbalsta sistēmu, kas palīdzētu pieaugušajiem ar redzes traucējumiem meklēt un iekārtoties darbā;

- nepieciešams atbalsts rast ārējus un iekšējus resursus katra individuālo mērķu sasniegšanai, pacietības un iekšējā miera attīstīšanai.

3. SOCIĀLPEDAGOĢISKĀS DARBĪBAS PROGRAMMA PIEAUGUŠO AR REDZES TRAUCĒJUMIEM IEKĻAUŠANĀS DARBA TIRGŪ SEKMĒŠANAI, TĀS APROBĀCIJA UN REZULTĀTI

Balstoties uz pētījumā iegūtajiem rezultātiem darba autore ir izveidojusi sociālpedagoģiskās darbības programmu pieaugušo ar redzes traucējumiem iekļaušanās darba tirgū sekmēšanai. Programmas mērķis ir sekmēt pieaugušo ar redzes traucējumiem iekļaušanos darba tirgū.

Sociālpedagoģiskās darbības programma pieaugušo ar redzes traucējumiem iekļaušanās darba tirgū sekmēšanai Latvijas Neredzīgo biedrības Rehabilitācijas centrā.

Nr. p.k.	Darbības virziens	Uzdevumi	Laika periods	Darbības izpildītājs	Izmantotās metodes	Plānotais rezultāts	Iespējamie riski
1.	Pieaugušo ar redzes traucējumiem nodarbinātības iespēju apzināšana	1.1 Iegūt informāciju par pieaugušajiem ar redzes traucējumiem piemērotām nodarbinātības iespējām, profesiju piemēriem 1.2 Izveidot	Februāris/ marts	Darba autore	Kontentanalīze	Izveidots īss informatīvs materiāls, kurā vienuviet apkopota informācija par pieaugušo ar redzes traucējumiem nodarbinātības iespējām	Nav iespējamie iegūt pilnvērtīgu informāciju par pieaugušo ar redzes traucējumiem piemērotām nodarbi

		informatīvu materiālu par pieaugušo ar redzes traucējumiem nodarbinātības iespējām				ar profesiju piemēriem	nātības iespējam
2.	Sadarbības izveide ar LNBRC administrāciju	Vienoties par iespējām pieaugušo ar redzes traucējumiem turpmākai informēšanai par viņu nodarbinātības iespējām un citu programmas virzienu realizāciju	Marts/aprīlis	Darba autore, LNBRC pārstāvis/ji	Informatīva/organizatoriska saruna	Izveidots sadarbības plāns informācijas aprītei un programmas virzienu realizācijai	Neveiksmīga turpmākā sadarbība

3.	Saziņa ar potenciālajiem darba devējiem, sociālajiem uzņēmumiem u.c.	3.1 Izveidot sadarbību ar kādu no potenciālajiem darba devējiem, sazinoties ar sociālajiem uzņēmumiem 3.2 Vienoties par iespējām sadarboties pieaugušo ar redzes traucējumiem iekļaušanā darba tirgū sekmēšanai	Marts/aprīlis/maijs	Darba autore	Sarakste, saruna	Potenciālie darba devēji ir informēti par sadarbības mērķi un piekrīt sadarboties tā sasniegšanai visdažādākajos veidos (pieredzes apmaiņa, izglītojošās nodarbības, nodarbinātības iespējas uzņēmumā u.c.)	Potenciālie darba devēji nepiekrīt sadarboties
4.	Sadarbība ar pieaugušajiem ar redzes traucējumiem	4.1 Organizēt izglītojošu	Aprīlis/maijs	Darba autore,	Konsultācijas, izglītojošas nodarbības u.c.	Pieaugušie ar redzes traucējumiem	Pieaugušie ar redzes traucējumiem

	traucējumiem/klientiem	<p>s nodarbības par viņu nodarbinātības iespējām</p> <p>4.2 Informēt par nodarbinātības iespējām veicot individuālo darbu ar pieaugušajiem ar redzes traucējumiem, sniedzot psiholoģisku, praktisku un pedagoģisku atbalstu to izmantošanas</p>		<p>LNB RC darbinieki, potenciālie darba devēji, citu sadarbības iestāžu pārstāvji</p>		<p>informēt par viņu nodarbinātības iespējām un iesaistās darba tirgū</p>	<p>traucējumiem nav ieintere sēti meklēt sev piemērotas nodarbinātības iespējas</p>
--	------------------------	---	--	---	--	---	---

		sekmēšanai					
5.	Sadarbība ar LNBRC darbiniekiem	Informēt par pieaugušo ar redzes traucējumiem nodarbinātības iespējām, iesaistīt programmas uzdevumu īstenošanā	Aprīlis/maijs	Darba autore, LNBRC pārstāvis/ji	Informatīvais materiāls <i>Pieaugušo ar redzes traucējumiem nodarbinātības iespējas, sarakste, saruna, konsultācija, praktisks atbalsts/līdzdalība</i>	LNBRCDarbiniekiem ir pieejama informācija, kuru sniegt pieaugušajiem ar redzes traucējumiem par viņu nodarbinātības iespējām, viņi to izmanto tiešajā darbā ar klientiem, kā arī iesaistās programmās uzdevumu īstenošanā	LNBRCDarbinieki nav ieinteresēti par nodarbinātības tēmu un līdz ar to nesniedz pilnvērtīgu informāciju pieaugušajiem ar redzes traucējumiem un neiesaistās programmās uzdevumu īstenošanā

							mu īstenoša nā
6.	Saziņa ar valsts un pašvaldību iestādēm, nevalstiskajām organizācijām	6.1 Nosūtīt informatīvu vēstuli par pieaugušo ar redzes traucējumiem nepieciešamību iekļauties darba tirgū iekļaušanās sabiedrībā iespēju pilnveidei 6.2 Izveidot sadarbību ar potenciāliem atbalsta speciālistiem	Marts/aprīlis	Darba autore	Sarakste, saruna	Potenciālie atbalsta speciālisti ir informēti par sadarbības mērķi un piekrīt sadarboties tā sasniegšanai savas kompetences un mērķu ietvaros	Potenciālie atbalsta speciālisti nepiekrīt sadarboties

		<p>6.3</p> <p>Vienoties ar speciālistiem par iespēju organizēt informatīvas, izglītojošas un radošas lekcijas/nodarbības u.c. pieaugušo ar redzes traucējumiem nodarbinātības sekmēšanai</p>					
7.	<p>Sociālpedagoģiskās darbības pieaugušo ar redzes traucējumiem iekļaušanās</p>	<p>Programmas aprobācija un iegūto rezultātu kopsavilkums</p>	Maijs	<p>Darba autore, eksperti</p>	<p>Novērošana, pārrunas, ekspertatzinuma metode</p>	<p>Sociālpedagoģiskā darbība ir sekmējusi pieaugušo ar redzes traucējumiem</p>	<p>Eksperti nav ieinteresēti programmas izvērtēšanā</p>

	sabiedrībā iespēju pilnveides izvērtēšana					iekļaušan os darba tirgū	
--	--	--	--	--	--	--------------------------------	--

1. Kā pirmais darbības virziens tika noteikts pieaugušo ar redzes traucējumiem nodarbinātības iespēju apzināšana. Pēc LNBRC sociālā darbinieka ieteikuma, darba autore apkopoja informāciju par nodarbinātības iespējām Latvijā, kā arī profesijām, kuras piedāvā 21. gadsimta tehnoloģiju attīstība un dažādu sabiedrības dzīves jomu, tajā skaitā darba tirgus, izmaiņas kopumā. Darba autore iegūto informāciju izmantoja, lai varētu noskaidrot nodarbinātības iespējas un profesiju piemērus, kas pieaugušajiem ar redzes traucējumiem, izmantojot papildu atbalstu, būtu pielāgojamas viņu ierobežotajām funkcionālajām spējām, tādējādi, dodot iespēju izmantot atlikušās darbības spējas.

Izpētot NVA mājaslapu tika iegūta informācija par to, kādās profesijās visbiežāk tiek nodarbināti pieaugušie ar redzes traucējumiem un kādu atbalstu viņi var saņemt NVA, lai atrastu darbu un nodibinātu darba tiesiskās attiecības. Šī informācija atspoguļoja NVA pieredzi nodarbinot bezdarbniekus ar redzes traucējumiem subsidētajās darbavietās visā Latvijā.

Darba autore izveidoja īsu informatīvu PDF materiālu (Pielikums Nr.4), kuru izveidoja arī audio formātā, lai tas būtu pieejams un īpaši pielāgots cilvēkiem ar dažādiem redzes traucējumiem. Tas paredzēts skolēniem, studentiem un pieaugušajiem ar redzes traucējumiem un viņu ģimenes locekļiem, speciālistiem, kuri strādā ar skolēniem, studentiem un pieaugušajiem ar redzes traucējumiem, darba devējiem, kuri vēlas nodarbināt darbiniekus ar redzes traucējumiem, kā arī citiem interesentiem. Tajā apvienota vispārīga informācija par nodarbinātību ar specifisku informāciju par pieaugušo ar redzes traucējumiem iespējām tajā iekļauties.

2. Pēc pieaugušo ar redzes traucējumiem nodarbinātības iespēju apzināšanas notika sadarbības izveide ar LNBRC administrāciju. Darba autore sarunas laikā ar sociālo darbinieku vienotās par turpmākajiem programmas virzienu realizācijas uzdevumiem un to īstenošanas veidiem. Tika izveidots LNBRC administrācijas sadarbības plāns ar darba autori, kurā noteica sadarbības mērķus, uzdevumus un to īstenošanas iespējamo laiku un atbildīgos darbiniekus, nepieciešamo materiālo nodrošinājumu, sagaidāmos rezultātus. Tika izvērtēti arī riski, kas visvairāk bija saistīti ar epidemioloģisko situāciju un attiecīgi ar to saistītajiem ierobežojumiem,

kā arī iespējamā rīcība to novēršanai. Piemēram, klātienē nodarbības aizstāt ar nodarbībām *Zoom*. Tāpat individuālās konsultācijas pieaugušajiem ar redzes traucējumiem sniegt telefonsarunu veidā nevis tiekoties klātienē. Šāds konsultāciju formāts padara tās daudz pieejamākas pieaugušajiem ar redzes traucējumiem, jo viņiem nav nepieciešams meklēt papildu atbalstu, lai nokļūtu uz klātienē tikšanos, kas nereti pat liedz saņemt nepieciešamās konsultācijas.

3. Nākamais darbības virziens bija saziņa ar potenciālajiem darba devējiem. Izmantojot Labklājības ministrijas mājaslapā pieejamo SU reģistru tika iegūta sociālo uzņēmumu kontaktinformācija. Darba autore izsūtīja 199 informatīvas e-pasta vēstules par uzņēmumu iespēju atbalstīt pieaugušo ar redzes traucējumiem iekļaušanos darba tirgū. Darba autore piedāvāja savus iespējamās sadarbības variantus, bet uzņēmumiem tika dota izvēles iespēja - tieši kādā veidā katrs konkrētais uzņēmums vēlas sadarboties, lai sekmētu pieaugušo ar redzes traucējumiem iekļaušanos darba tirgū un iespējams arī iegūtu sev profesionālus darbiniekus. Darba autore ieguva 9 potenciālos darba devējus pieaugušajiem ar redzes traucējumiem kā sadarbības partnerus. 4 sadarbības partneri izteica reālus darba piedāvājumus, kurus jau iespējams izmantot potenciālajiem darbiniekiem ar redzes traucējumiem - darbs klientu apkalpošanas zvanu centrā, izglītības platformā internetā, bērnu ar īpašām vajadzībām asistentu apmācībā, dažādu rokdarbu darināšana un tirdzniecība internetā. Viens sadarbības partneris (kafejnīca) ir gatava pieņemt darbā darbinieku ar redzes traucējumiem vasarā, kad plānota saimnieciskās darbības atsākšana, jo epidemioloģiskās situācijas ierobežojumu dēļ tā nenotiek. Divi uzņēmumi bija gatavi dalīties savā praktiskajā pieredzē par darbinieka ar redzes traucējumiem nodarbināšanu lauksaimniecības nozarē. Divi uzņēmumi vēlējās iegūt zināšanas un pieredzi par darbinieka ar redzes traucējumiem nodarbināšanu. Viens no uzņēmumiem, kurš vēlas sadarboties ar mērķi gūt zināšanas, pieredzi un iespējams arī profesionālu kolēģi ar redzes traucējumiem ir privātskola, kura jau nodarbina kolēģus ar īpašām vajadzībām. Darba autore izveidoja nodarbības konspektu, kuras mērķis ir izglītēt izglītības iestādes kolektīvu par pieaugušo ar redzes traucējumiem nodarbinātības iespējām (Pielikums Nr.6). Pēc šāda nodarbības parauga iespējams veidot izglītojošas nodarbības arī citu nozaru uzņēmumiem. Tāpat, ja izglītības iestādē darbā tiek pieņemts pedagogs ar redzes traucējumiem, būtu ieteicams organizēt šāda veida nodarbības arī skolēnu vecākiem, un iespējams stipri atšķirīgas, katram vecumposmam pielāgotas, nodarbības - skolēniem, piemēram, ar mērķi izglītēt skolēnus par komunikācijas specifiku ar pedagogu, kuram ir redzes traucējumi utml. Darbā tika izvēlēts tieši izglītības iestādes piemērs, jo ir vairāki vājredzīgi un neredzīgi dažādu

priekšmetu pedagogi, kuri nav darba tiesiskajās attiecībās un iespējams ir neizmantošs trūkstošo pedagogu resurss.

4. Sadarbība ar pieaugušajiem ar redzes traucējumiem tika īstenota divos virzienos.

Pirmais virziens bija izglītojošas nodarbības par viņu nodarbinātības iespējām. Tika izveidots arī izglītojošas nodarbības konspekts (Pielikums Nr.5), kuras mērķis ir izglīt pieaugušos ar redzes traucējumiem par viņu nodarbinātības iespējām. Mērķauditoriju nodarbībai var mainīt attiecīgi mainot dažas nianšes arī nodarbībā, piemēram, kā mērķauditoriju izvēloties vidusskolas skolēnus ar redzes traucējumiem vai viņu vecākus, kā arī tajā var iekļaut gan uzskatāmus profesionāļus ar redzes traucējumiem piemērus, gan darba devēju, kuri nodarbina darbiniekus ar redzes traucējumiem pieredzi. Izmantojot *Zoom* tika organizētas 3 šādas nodarbības, kurās kopā piedalījās 21 dalībnieks. Apkopojot nodarbību dalībnieku atgriezeniskajās saitēs paustos viedokļus var secināt, ka galvenais viņu personiskais ieguvums tajās bija iespēja paskatīties uz savām nodarbinātības iespējām plašāk, pamudinājums atkārtoti izvērtēt savas iespējas - zināšanas, prasmes, un nebaidīties izmantot tās. Kā jaunu vai piemirstu informāciju nodarbību dalībnieki minēja NVA plašo pakalpojumu piedāvājumu, uzņēmējdarbību kā alternatīvu nodarbinātībai un jēdzienu *atlikušās darbaspējas*, kuras dod iespēju iekļauties darba tirgū izmantojot papildu atbalstu.

Darba pielikumā atrodamais nodarbības paraugs ir tikai sākotnējās sociālpedagoģiskās darbības pamats, jo tas plānots attīstīt izstrādājot citus nodarbību plānus, kuros ietvertu dažādas aktivitātes, kuru veikšanai tad arī ir nepieciešams atrast šos sadarbības partnerus - dažādu jomu speciālistus. Piemēram, iesaistot dažādas inovatīvas metodes kā *hakatonu* veidošanu utml. Tas viss ir nepieciešams, jo katra pieaugušā atlikušo darbaspēju izmantošanas iespējas ir ļoti individuālas, visbiežāk arī pat ļoti ierobežotas, bet nodarbību grupu veidošana radītu sava veida vispārēju pieeju to atklāšanai un pilnveidei. Tāpat darba autore uzskata, ka, nemot vērā, ka iekļaušanās sabiedrībā, un tajā skaitā darba tirgū, ir viens no izglītības ieguves galvenajiem mērķiem, šāda parauga programmu izstrāde un aprobācija palīdzētu skolēnus ar īpašām vajadzībām, piemēram, motivēt mācīties, jo tās dotu iespēju saskatīt savas nākotnes perspektīvas. To mērķis ir izmantojot mūsdienīgas, inovatīvas metodes sociālpedagoģiskās darbības veidā risināt ilgstoši neatrisinātas problēmas.

Otrs sadarbības virziens ar pieaugušajiem ar redzes traucējumiem tika īstenots veicot individuālo darbu. Individuāli, telefonsarunu veidā, tika konsultēti 4 pieaugušie ar redzes traucējumiem:

- Zane ar I grupas redzes invaliditāti (skat. Pielikums Nr.7 3.1 tabulu), pie darba autores vērās ar mērķi pārrunāt savu depresīvo garastāvokli, kas radies ilgstošas izslēgtības no darba tirgus un sabiedrības dēļ;
- Līga, ar I grupas redzes invaliditāti (skat. Pielikums Nr.7 3.2 tabulu), pie darba autores vērās, lai gūtu emocionālu un praktisku atbalstu turpināt iesaistīties darba tirgū pašnodarbinātas personas statusā;
- Kristīne ar I grupas redzes invaliditāti (skat. Pielikums Nr.7 3.3 tabulu), pie darba autores vērās pēc atbalsta, jo ar iegūto augstāko izglītību ilgstoši nav izdevies nodibināt darba tiesiskās attiecības;
- Jānis ar I grupas redzes invaliditāti (skat. Pielikums Nr.7 3.4 tabulu), izmantoja konsultāciju, jo ar augstāko izglītību ilgstoši nav izdevies nodibināt darba tiesiskās attiecības.

Visos iepriekšminētajos gadījumos individuālo darbu veica darba autore, pēc sociālā darbinieka ieteikuma klientam izmantot viņas konsultācijas.

5. Sadarbība ar LNBRC darbiniekiem tika organizēta gan rīkojot *Zoom* tikšanās, gan sarakstes un telefonsarunu veidā. *Zoom* tikšanās laikā darbinieki tika informēti par programmu, tās mērķi un uzdevumiem, kuru īstenošanā bija nepieciešama viņu līdzdalība. Darbiniekiem tika izsūtīts darba autores izveidotais informatīvais materiāls par pieaugušo ar redzes traucējumiem nodarbinātības iespējām ar mērķi to izmantot kā papildu materiālu darbā ar klientiem. Tāpat darbiniekiem tika izsūtīti potenciālo darba devēju darba piedāvājumi, kurus viņi tiešajā darbā ar klientiem aktīvi piedāvāja potenciālajiem darbiniekiem, kā arī sniedza savu atbalstu, lai klienti tos reāli varētu izmantot, piemēram, palīdzot noskaidrot papildus informāciju, palīdzot tiem pieteikt savu kandidatūru utml. Telefonsarunu laikā darba autore ar darbiniekiem kārtoja ar programmas uzdevumu īstenošanu saistītus organizatoriskus jautājumus un ieguva sev nepieciešamo informāciju darbam ar klientiem. LNBRC darbinieki aktīvi iesaistījās gan pētījumā, gan dalījās ar savu pieredzi, padomiem, kā arī sniedza psiholoģisku un praktisku atbalstu, lai darba autores programmas uzdevumu īstenošanai būtu veiksmīgāki rezultāti. Darbinieki aktīvi iesaistījās arī

nodarbību organizēšanā, jo organizējot nodarbības pieaugušajiem ar redzes traucējumiem ir nepieciešams papildu, ziņošu un pieredzējušu speciālistu, praktisks atbalsts, piemēram, nodrošinot tehniskās iespējas nodarbību rīkojot tiešsaistē vai printējot materiālus Braila rakstā.

6. Saziņa ar valsts un pašvaldību iestādēm, nevalstiskajām organizācijām tika īstenota izmantojot e-pastu, kurā tika nosūtīta informatīva vēstule par pieaugušo ar redzes traucējumiem nepieciešamību iekļauties darba tirgū iekļaušanās sabiedrībā iespēju pilnveidei. Tiek plānota šo iestāžu iesaiste pieaugušo ar redzes traucējumiem iekļaušanās darba tirgū sekmēšanā. Tāpat autore vēlas pievērst valsts iestāžu uzmanību tieši pieaugušo ar redzes traucējumiem specifiskajām vajadzībām, kuras sekmētu viņu iekļaušanos darba tirgū.

NVA darba autorei atsūtīja informatīvu vēstuli par saviem pakalpojumiem, kuri pieejami klientiem ar redzes traucējumiem un jaunākos NVA statistikas datus par darbu ar klientiem ar redzes traucējumiem (saīsinātā versija Pielikums Nr.8). SIVA pārstāvji aicināja darba autori sadarboties tieši ar profesionālo vidusskolu un koledžu. Rīgas Strazdumuižas vidusskola - attīstības centrs dalījās ar eksperta viedokli par programmu.

Šī virziena īstenošanas neveiksmes lika darba autorei vēlreiz izvērtēt veidu, kādā uzrunāt iestādes ar konkrētām kompetencēm un mērķiem. Darba autore plāno sadarbībā ar LNB aicināt NVA uzlabot savas mājaslapas pieejamību, lai tā būtu pieejama neredzīgiem cilvēkiem, kuri izmanto specializētas datorprogrammas. Diemžēl izmantojot šīs datorprogrammas nav iespējams pat nokļūt līdz NVA mājaslapā pieejamās pogas *Atskaņot tekstu*, tā, protams, ir ļoti piemērota vājredzīgu cilvēku vajadzībām.

7. Izstrādājot sociālpedagoģiskās darbības programmu pieaugušo ar redzes traucējumiem iekļaušanās darba tirgū sekmēšanai tika īstenoti septiņi darbības virzieni, tajā skaitā sociālpedagoģiskās darbības izvērtēšana. Programmas uzdevumu realizācijas laikā tika īstenota sadarbība ar sociālajiem uzņēmumiem, organizētas izglītojošas nodarbības pieaugušajiem ar redzes traucējumiem par viņu nodarbinātības iespējām, veikta pieaugušo ar redzes traucējumiem konsultēšana un izstrādāts informatīvs materiāls par pieaugušo ar redzes traucējumiem nodarbinātības iespējām.

Tika pielietota arī ekspertatzinuma metode, lai izvērtētu izveidotās sociālpedagoģiskās darbības programmas efektivitāti, aktualitāti un nepieciešamību. Ekspertu vērtējums tika iegūts telefonisku interviju veidā (satura apkopojums Pielikums Nr.9 - Pielikums Nr.12). Programmu izvērtēja 4 eksperti, kuriem ir pieredze darbā ar dažāda vecuma vājredzīgiem un neredzīgiem

cilvēkiem, personīga pieredze. Darba autore izvēlējās 4 ekspertus, kas ir kompetenti attiecīgās situācijas izvērtēšanā.

Kā eksperti bija izvēlēti:

- Rīgas Strazdumuižas vidusskolas - attīstības centra direktora vietniece mācību darbā ar 37 gadu darba stāžu;
- SIVA Koledžas sociālā darbiniece ar 16 gadu darba stāžu;
- LNBRC datorspeciālists ar 21 gadu darba stāžu darbā ar cilvēkiem ar redzes traucējumiem, bijušais LNB valdes priekšsēdētāja vietnieks un bijušā Strazdumuižas TO valdes priekšsēdētājs;
- Persona ar I grupas redzes invaliditātes statusu kopš bērnības, pamatizglītību un vidējo izglītību ieguvusi Rīgas Strazdumuižas vidusskolā - attīstības centrs, studējusi baltu filoloģiju, aktīvi iesaistījusies darba tirgū un pielāgojusi savām spējām un interesēm piemērotu nodarbošanos.

Apkopojot visu ekspertu paustos viedokļus tika izdarīti sekojoši secinājumi par programmu:

- programmas tēma ir aktuāla un nepieciešama, jo pieaugušajiem ar redzes traucējumiem nepieciešams specifisks un individualizēts papildu atbalsts, lai iekļautos darba tirgū;
- tās realizāciju būtu ieteicams veikt ilglaicīgi un sistemātiski, to iekļaujot jau izglītības iestāžu darbā ar skolēniem, kuriem ir redzes traucējumi;
- programmas efektivitāti un ieguldījumu pieaugušo ar redzes traucējumiem iekļaušanās darba tirgū sekmēšanā varētu izvērtēt ilgākā laika posmā un tā būtu realizējama valsts līmenī;
- kā papildu virziens būtu jāveido cilvēku ar redzes traucējumiem, viņu ģimeņu, darba devēju un plašākas sabiedrības informēšanas un izglītošanas kampaņas par pieaugušo ar redzes traucējumiem spējām un vajadzībām.

LNBRC 2021. gadā turpinās darba autores uzsākto darbību, lai sekmētu pieaugušo ar redzes traucējumiem iekļaušanos darba tirgū.

NOBEIGUMS

Izstrādājot diplomdarbu “Sociālpedagoģiskā darbība pieaugušo ar redzes traucējumiem iekļaušanās darba tirgū sekmēšanai.”, tika iegūti šādi secinājumi:

1. Latvijā pieaugušo ar redzes traucējumiem iekļaušanās sabiedrībā veicināšanai ir izveidoti dažādi pabalstu un atbalstu veidi – finansiāls atbalsts, asistenta pakalpojumi, tiftelētika, vides pielāgojums utml., tomēr tie tiek nodrošināti atšķirīgā apmērā dažādās sabiedrības dzīves jomās. Būtu nepieciešams palielināt atbalsta apmēru pieaugušo ar redzes traucējumiem iekļaušanās darba tirgū sekmēšanai. Lai veicinātu pieaugušo ar redzes traucējumiem iekļaušanos sabiedrībā tiek nodrošināti rehabilitācijas pakalpojumi, kuru vidū svarīga loma ir tieši sociālajai rehabilitācijai, kas dod iespēju pieaugušajiem ar redzes traucējumiem apgūt dažādas prasmes, kuras var sekmēt viņu iekļaušanos darba tirgū. LNBRC sociālā rehabilitācija pieejama visām personām ar redzes traucējumiem bez vecuma ierobežojuma. Lai gan nodarbinātības joma joprojām ir ļoti nepieejama personām ar invaliditātes statusu, tomēr var secināt, ka gan starptautiskā, gan valsts līmenī tiek risināti dažādi jautājumi, kas padarītu pieejamāku darba tirgu arī pieaugušajiem ar redzes traucējumiem. Gan invaliditātes politika, gan nodarbinātības politika ir vērsta uz to, lai pieaugušajiem ar redzes traucējumiem būtu iespējas izmantot savas atlikušās darbības spējas. Tomēr joprojām pastāv izteikta *plaisa* starp pieaugušajiem ar redzes traucējumiem un darba devējiem, kuru mazinot tiktu būtiski uzlabotas pieaugušo ar redzes traucējumiem iespējas iekļauties darba tirgū. Tāpēc jo īpaši svarīgi būtu rast risinājumus, kuri šo pastāvošo *plaisu* mazinātu.

2. Veicot pētījumu par pieaugušo ar redzes traucējumiem iekļaušanās sabiedrībā reālajām iespējām var secināt, ka gandrīz puse respondentu pieejamo atbalstu uzskata par ļoti nepieciešamu, jo tas būtiski uzlabo viņu iespējas iekļauties sabiedrībā. Tikpat liela daļa respondentu norāda, ka lai palielinātu viņu iespējas iekļauties sabiedrībā, būtu nepieciešams lielāks atbalsts. Kā nepieejamāko sabiedrības dzīves jomu respondenti norāda darba tirgu, kurā iekļauties un strādāt algotu darbu ir vissarežģītāk. Respondentu raksturojums liecina, ka nodarbinātība samazinās proporcionāli palielinoties redzes traucējumu smaguma pakāpei. Arī speciālisti, kuri ikdienā strādā ar pieaugušajiem ar redzes traucējumiem, kā nepieejamāko sabiedrības dzīves jomu norāda darba tirgu. Apmēram pusei respondentu ir nepietiekams materiālais nodrošinājums, lai aktīvi iesaistītos sabiedriskajā dzīvē, ko var skaidrot ar darba tirgus nepieejamību un papildu atbalsta nepieciešamību, lai apmeklētu dažādus sabiedriskus pasākumus.

3. Izstrādājot sociālpedagoģiskās darbības programmu pieaugušo ar redzes traucējumiem iekļaušanās darba tirgū sekmēšanai tika īstenoti septiņi darbības virzieni, tajā skaitā sociālpedagoģiskās darbības izvērtēšana. Programmas uzdevumu realizācijas laikā tika īstenota sadarbība ar sociālajiem uzņēmumiem, organizētas izglītojošas nodarbības pieaugušajiem ar redzes traucējumiem par nodarbinātības iespējām, veikta pieaugušo ar redzes traucējumiem konsultēšana un izstrādāts informatīvs materiāls par pieaugušo ar redzes traucējumiem nodarbinātības iespējām.

Programmu izvērtēja četri eksperti, kuriem ir pieredze darbā ar dažāda vecuma vājredzīgiem un neredzīgiem cilvēkiem, personīga pieredze. Eksperti atzina, ka programmas tēma ir aktuāla un ļoti nepieciešama, taču tās realizāciju būtu ieteicams veikt ilglaicīgi un sistemātiski, to iekļaujot jau izglītības iestāžu darbā ar skolēniem, kuriem ir redzes traucējumi. Programmas efektivitāti un ieguldījumu pieaugušo ar redzes traucējumiem iekļaušanās darba tirgū sekmēšanā varētu izvērtēt ilgākā laika posmā un tā būtu realizējama valsts līmenī.

Var apgalvot, ka diplomdarba mērķis ir sasniegts, uzdevumi izpildīti un uz pētījuma jautājumu ir atbildēts.

LNBRC 2021. gadā turpinās darba autores uzsākto darbību, lai sekmētu pieaugušo ar redzes traucējumiem iekļaušanos darba tirgū.

Darba autore iesaka turpmākās darbības iespējas:

- Sociālās rehabilitācijas jomā pieaugušajiem ar redzes traucējumiem, būtu nepieciešams iekļaut arī sociālpedagoģisko darbību to sasaistot ar andragoģiju, lai palīdzētu risināt dažāda rakstura sociālas problēmas, piemēram, iekļaušanās grūtības sabiedrībā. Sociālais pedagogs sniegtu konsultācijas un palīdzētu pieaugušajiem, tostarp jauniešiem, ar redzes traucējumiem, kuriem ir grūtības ar iekļaušanos sabiedrībā, kā arī darba tirgū, lai viņi varētu izmantot savas atlikušās darbības iespējas;
- nepieciešams sistemātiski organizēt interaktīvus pasākumus pieaugušajiem ar redzes traucējumiem, iesaistot dažādu nozaru speciālistus un uzņēmumus, ar mērķi sekmēt pieaugušo ar redzes traucējumiem iekļaušanos darba tirgū;
- rast iespēju nodrošināt nodarbības pieaugušajiem ar redzes traucējumiem, kuras sekmētu viņu psihoemocionālo stabilitāti un pašvērtējuma noturību, kā arī pašizaugsmi;
- organizēt informatīvus pasākumus plašākai sabiedrībai par pieaugušo ar redzes traucējumiem nodarbinātības iespējām.

IZMANTOTĀ LITERATŪRA UN AVOTI

1. Albrehta, Dzidra. (1998). *Pētniecības metodes pedagogijā*. Rīga, Latvijas Universitāte.
2. Autoru kolektīvs. (2016). *Pētniecība: teorija un prakse*. Rīga, Raka.
3. Kristapsone, Silvija. (2014). *Zinātniskā pētniecība studiju procesā*. Rīga, Biznesa augstskola Turība.
4. Apvienoto Nāciju Organizācija. (1993). *Paraugnoteikumi par vienlīdzīgām iespējām cilvēkiem ar invaliditāti*. Pieejams: <http://www.sustento.lv/uploads/Gramata/gramata2.pdf> [Skatīts 2020. gada 11. oktobrī].
5. Saeima. *Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2030. gadam*. Pieejams: https://www.pkc.gov.lv/sites/default/files/inline-files/Latvija_2030_7.pdf [Skatīts 2020. gada 10. oktobrī].
6. Liepājas Neredzīgi biedrība. (2013). *Pētījums par personu ar invaliditāti nodarbinātības politiku Eiropā*. Pieejams: <https://dom.lndb.lv/data/obj/70127.html> [Skatīts 2020. gada 10. novembrī].
7. Sabiedrības integrācijas fonds. (2017). *Izpētes ziņojums par pašreizējo sabiedrības izpratnes un informētības līmeni un efektīvākajiem informācijas sniegšanas mehānismiem*. Pieejams: <https://www.activecitizensfund.lv/storage/documents/izpetes-zinojums-par-sabiedribas-izpratnes-un-informetibas-limeni-un-efektivakajiem-informacijas-sniegsanas-mehanismiem.pdf> [Skatīts 2020. gada 10. oktobrī].
8. Labklājības Ministrija. (2017). *Pētījums par starptautisko praksi personu ar invaliditāti atbalsta sistēmu jomā*. Pieejams: http://adm.lm.gov.lv/upload/projekts/1_nodevums.pdf [Skatīts 2020. gada 13. novembrī].
9. Labklājības Ministrija. (2020). *Pētījums "Apvienoto Nāciju Organizācijas Konvencijas par personu ar invaliditāti tiesībām ieviešanas izvērtējums"* Pieejams: http://sf.lm.gov.lv/lv/vienlidzigas-iespejas/2014-2020/hp_aktuali/ [Skatīts 2021. gada 13. februārī].
10. Saeima. (2010). *Invaliditātes likums* Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/211494-invaliditates-likums> [Skatīts 2020. gada 13. oktobrī].
11. Saeima. (2002). *Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likums* Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/68488-socialo-pakalpojumu-un-socialas-palidzibas-likums> [Skatīts 2020. gada 15. oktobrī].
12. Saeima. (1995). *Par sociālo drošību*. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/36850-par-socialo-drosibu> [Skatīts 2020. gada 18. oktobrī].
13. Centrālās statistikas pārvalde. *Datubāze "VAG130. Pirmoreiz par invalīdiem atzīto iedzīvotāju skaits pēc invaliditātes cēloņiem, 1995-2017.g."*. Pieejams: https://data1.csb.gov.lv/pxweb/lv/sociala/sociala__veseliba__vesel/VAG130.px [Skatīts 2020. gada 29. oktobrī].
14. Labklājības Ministrija. (2020). *Iekļaujošas studiju vides veidošana. Vadlīnijas augstskolām*. Pieejams: http://sf.lm.gov.lv/f/files/Vadlinijas_augstskolam_16092020.pdf [Skatīts 2020. gada 14. oktobrī].
15. Labklājības Ministrija. (2018). *Vides pieejamības vadlīnijas publiskām būvēm un telpām un publiskajai ārtelpai*. Pieejams: http://sf.lm.gov.lv/f/files/vienlidzigas-iespejas_2014-2020/pieejamiba_12042018_LM_vadlinijas.pdf [Skatīts 2020. gada 19. oktobrī].
16. Labklājības Ministrija. *Vienlīdzīgas iespējas*. Pieejams: http://sf.lm.gov.lv/f/files/2014_2020/1_vienlidzigas-iespejas_viegli_lasit.pdf [Skatīts 2020. gada 19. oktobrī].
17. Latvijas Universitāte (2007). *INVALIDĪDU ZEMĀ NODARBINĀTĪBAS LĪMEŅA IEMESLI UN PROBLĒMU RISINĀJUMI Nr. VPD1/ESF/NVA/06/GS/3.1.5.3./0001/0036/22* Pieejams: http://adm.lm.gov.lv/upload/esf/lu_invalidu_nodarbinatibas_problemas.pdf [Skatīts 2021. gada 19. februārī].

18. Ministru Kabinets. (23.12.2014.). *Noteikumi Nr.805 "Noteikumi par prognozējamās invaliditātes, invaliditātes un darbspēju zaudējuma noteikšanas kritērijiem, termiņiem un kārtību"*. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/271253-noteikumi-par-prognozejamas-invaliditates-invaliditates-un-darbspeju-zaudejuma-noteiksanas-kriterijiem-termiņiem-un-kartibu> [Skatīts 2020. gada 13. oktobrī].
19. Ministru Kabinets. (26.06.2012.). *Noteikumi Nr.450 "Noteikumi par invaliditāti apliecināšanai dokumenta paraugu, dokumenta izsniegšanas un uzskaites kārtību"*. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/249985-noteikumi-par-invaliditati-apliecinosa-dokumenta-paraugu-dokumenta-izsniegšanas-un-uzskaites-kartibu> [Skatīts 2020. gada 13. oktobrī].
20. Ministru Kabinets. (13.06.2017.). *Noteikumi Nr. 338 "Prasības sociālo pakalpojumu sniedzējiem."* Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/291788-prasibas-socialo-pakalpojumu-sniedzjiem> [Skatīts 2020. gada 24. oktobrī].
21. Ministru Kabinets. (09.02.2016.). *Noteikumi Nr. 102 "Darbības programmas "Izaugsme un nodarbinātība" 9.1.4. specifiskā atbalsta mērķa "Palielināt diskriminācijas riskiem pakļauto personu integrāciju sabiedrībā un darba tirgū" 9.1.4.4. pasākuma "Dažādību veicināšana (diskriminācijas novēršana)" īstenošanas noteikumi."* Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/280230-darbibas-programmas-izaugsme-un-nodarbinatiba-914-specifiska-atbalsta-merka-palielinat-diskriminacijas-riskiem-paklauto-personu-integraciju-sabiedriba-un-darba-tirgu-9144-pasakuma-dazadibu-veicinasana-diskriminacijas-noversana-istenosanas-noteikumi> [Skatīts 2020. gada 18. oktobrī].
22. Ministru Kabinets. (10.11.2014.). *Noteikumi Nr.698 "Noteikumi par pabalstu par asistenta izmantošanu personām ar I grupas redzes invaliditāti"*. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/270262-noteikumi-par-pabalstu-par-asistenta-izmantosanu-personam-ar-i-grupas-redzes-invaliditati> [Skatīts 2020. gada 16. oktobrī].
23. Ministru Kabinets. (18.12.2012.). *Noteikumi Nr. 942 "Kārtība, kādā piešķir un finansē asistenta pakalpojumu pašvaldībā, augstskolā un koledžā"*. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/253781-kartiba-kada-pieskir-un-finanse-asistenta-pakalpojumu-pasvaldiba-augstskola-un-koledza> <https://likumi.lv/ta/id/270262-noteikumi-par-pabalstu-par-asistenta-izmantosanu-personam-ar-i-grupas-redzes-invaliditati> [Skatīts 2020. gada 17. oktobrī].
24. Ministru Kabinets. (15.12.2009.). *Noteikumi Nr.1472 "Kārtība, kādā Latvijas Neredzīgo biedrība un Latvijas Nedzirdīgo savienība sniedz sociālās rehabilitācijas pakalpojumus un nodrošina tehniskos palīgīdzekļus - tiftelnieku un surdotelnieku."* Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/202630-kartiba-kada-latvijas-neredzigo-biedriba-un-latvijas-nedzirdigo-savieniba-sniedz-socialas-rehabilitacijas-pakalpojumu> [Skatīts 2020. gada 12. oktobrī].
25. Latvijas Neredzīgo biedrība. *Tehnisko palīgīdzekļu katalogs*. Pieejams: <https://www.lnbiedriba.lv/lv/pakalpojumi/tiftelnieka/katalogs/> [Skatīts 2020. gada 20. oktobrī].
26. Labklājības Ministrija. (2020). *Atvieglojumi personām ar invaliditāti*. Pieejams: https://www.lm.gov.lv/lv/atvieglojumi-personam-ar-invaliditati/atviegl_uz_07-20191.pdf [Skatīts 2020. gada 22. oktobrī].
27. Labklājības Ministrija. *Atbalsts pilngadīgai personai ar invaliditāti*. Pieejams: http://adm.lm.gov.lv/upload/infografikas/Pilngadigai_personai_ar_invaliditati_04.pdf [Skatīts 2020. gada 22. oktobrī].
28. Pasaules Veselības Organizācija. (2019). *Starptautiskā statistiskā slimību un veselības problēmu klasifikācija. 10. redakcija*. Pieejams: <https://ssk10.spkc.gov.lv/> [Skatīts 2020. gada 11. oktobrī].
29. Latvijas Neredzīgo biedrības (LNB) mājaslapa. Pieejams: <https://www.lnbiedriba.lv/lv/par-biedribu/> [Skatīts 2020. gada 15. oktobrī].
30. Latvijas Neredzīgo biedrības bibliotēkas mājaslapa. Pieejams: <https://neredzigobiblioteka.lv/e-katalogs/> [Skatīts 2020. gada 15. oktobrī].
31. Latvijas Neredzīgo biedrības Rehabilitācijas centra mājaslapa. *Rehabilitācija*. Pieejams: <http://www.lnbc.lv/rehabilitacija.htm> [Skatīts 2020. gada 25. oktobrī].

32. Liepājas Neredzīgo biedrības mājaslapa. (30.09.2019.). *Alternatīvie sociālās rehabilitācijas pakalpojumi*. Pieejams: <http://www.redzigaismu.lv/lat/par-biedribu/rehabilitacija/alternativie-socialas-rehabilitācijas-pakalpojumi/> [Skatīts 2020. gada 25. oktobrī].
33. Nodarbinātības valsts aģentūras (NVA) mājaslapa. Pieejams: <https://www.nva.gov.lv/lv> [Skatīts 2020. gada 28. oktobrī].
34. Sociālās integrācijas valsts aģentūras (SIVA) mājaslapa. Pieejams: <https://www.siva.gov.lv/lv/jurmalas-profesionala-vidusskola> [Skatīts 2020. gada 28. oktobrī].
35. Valsts izglītības attīstības aģentūras (VIAA) mājaslapa. Pieejams: https://viaa.gov.lv/lat/studiju_kreditu_administresana/jaunumi/ [Skatīts 2020. gada 28. oktobrī].

1. pielikums aptaujas anketa “pieaugušo ar redzes problēmām iespējas iekļauties sabiedrībā.”

Latvijas galvenais resurss ir tās cilvēki, visā to dažādībā - arī ar atšķirīgām fiziskajām spējām. Aptauja paredzēta pieaugušajiem ar redzes invaliditāti. Šī aptauja palīdzēs izvērtēt pieaugušo ar nopietnām redzes problēmām jeb redzes invaliditāti iespējas iekļauties sabiedrībā. Tā ir izveidota LU PPMF PBSP "Sociālais pedagogs" 4. kursa studentes Lauras Dīriņas kursa darba pētījuma "Pieaugušo ar redzes problēmām iespējas iekļauties sabiedrībā" ietvaros. Katra respondenta dalība ir ļoti svarīga pētījuma rezultātu precizitātei. Jau iepriekš PALDIES par Jūsu dalību pētījumā!

Norādiet informāciju par sevi:

Dzimums

Vecums

Dzīves vieta

Izglītības līmenis

Tautība

Invaliditātes grupa:

(I,II,III.)

Nodarbinātība 1. Ir

darbs 2. Bez darba

1. Invaliditātes statusa iegūšanas laiks:

- bērnībā
- pilngadīgā vecumā

2. Vai esat mācījies/mācījusies Strazdumuižas vidusskolā - attīstības centrs?

- Jā
- Nē

3. Ja mācījāties Strazdumuižas vidusskolā - attīstības centrs, tad cik ilgi?

- No sākumskolas sākuma (1.klase) līdz vidusskolas beigām
- No pamatskolas sākuma (5.klase) līdz vidusskolas beigām

- Visu vidusskolas laiku
- Daļu vidusskolas laika
- No sākumskolas sākuma (1.klase) līdz pamatskolas beigām
- Visu pamatskolas laiku
- Daļu pamatskolas laika
- Eksternātā
- Cits

4. Kā iespējams saņemt dažādus rehabilitācijas pakalpojumus (medicīnisko, sociālo un tamlīdzīgu)?

- Ir vienkārši un viegli saņemt nepieciešamos rehabilitācijas pakalpojumus
- Saņemt nepieciešamos rehabilitācijas pakalpojumus ir nedaudz sarežģīti
- Ir diezgan sarežģīti saņemt nepieciešamos rehabilitācijas pakalpojumus
- Ir gandrīz neiespējami saņemt nepieciešamos rehabilitācijas pakalpojumus
- Uzskatu, ka man nav nepieciešami rehabilitācijas pakalpojumi

5. Kā Jūs vērtējat savas iespējas iesaistīties formālās izglītības iegūšanā profesionālās un augstākās izglītības iestādēs?

- Tas nesagādā nekādas grūtības
- Spēju iesaistīties, bet tas ir nedaudz sarežģīti
- Tas ir ļoti grūti un sarežģīti
- Tas nav iespējams
- Uzskatu, ka man pietiek ar pamatskolas vai vidusskolas izglītības dokumentiem

6. Kā Jūs vērtējat savas iespējas pilnveidot savas zināšanas un prasmes iesaistoties dažādos neformālās izglītības pasākumos - grupu nodarbībās vaiursos?

- Tas ir viegli un vienkārši
- Tas ir nedaudz sarežģīti

- Tas ir diezgan apgrūtināši
- Tas nav iespējams
- Uzskatu, ka man nav nepieciešams iesaistīties nekādos neformālās izglītības pasākumos

7. Kā Jūs vērtējat savas iespējas iesaistīties darba tirgū un strādāt algotu darbu?

- Tas ir viegli un vienkārši
- Tas ir nedaudz sarežģīti
- Tas ir ļoti sarežģīti
- Tas nav iespējams
- Uzskatu, ka man nav nepieciešams strādāt algotu darbu

8. Kā Jūs vērtējat sava materiālā nodrošinājuma ietekmi uz iespējām aktīvi iesaistīties sabiedriskajā dzīvē - apmeklēt kultūras pasākumus?

- Tas ir pilnīgi pietiekams, lai apmeklētu izvēlētos pasākumus
- Tas nedaudz ierobežo izvēlēto pasākumu apmeklēšanu
- Tas stipri ierobežo izvēlēto pasākumu apmeklēšanu
- Tas ir nepietiekams, lai apmeklētu izvēlētos pasākumus
- Man nav vēlmes apmeklēt nekādus sabiedriskus pasākumus

9. Kā Jūs vērtējat savas iespējas piekļūt dažādiem publiskiem informācijas līdzekļiem - presei, grāmatām, radio un televīzijas pārraidēm, interneta resursiem?

- Visi mani interesējošie publiskie informācijas līdzekļi ir viegli pieejami
- Dažiem no mani interesējošiem publiskajiem informācijas līdzekļiem ir sarežģīta piekļuve
- Tikai daži no mani interesējošiem publiskajiem informācijas līdzekļiem ir pieejami
- Gandrīz nav nekādu iespēju piekļūt man interesējošiem publiskajiem informācijas līdzekļiem
- Man nav vēlmes piekļūt publiskajiem informācijas līdzekļiem

10. Kā Jūs vērtējat pieejamā atbalsta piedāvājuma pieaugušajiem ar nopietnām redzes problēmām nozīmi Jūsu iespēju iekļauties sabiedrībā palielināšanā - asistenta pakalpojumi, tiftotehnika, bezmaksas sabiedriskais transports un tamlīdzīgs atbalsts.

- Tas būtiski uzlabo manas iespējas iekļauties sabiedrībā, ir ļoti nepieciešams
- Tas daļēji uzlabo manas iespējas iekļauties sabiedrībā, būtu nepieciešams lielāks atbalsts
- Tas nedaudz uzlabo manas iespējas iekļauties sabiedrībā, būtu nepieciešams lielāks atbalsts
- Tas atvieglo tikai manas pašaprūpes spējas, būtu nepieciešams lielāks atbalsts
- Nesaskatu šī atbalsta nozīmi manu pašaprūpes spēju un iespēju iekļauties sabiedrībā palielināšanā

11. Kādi, Jūsaprāt, atbalsta veidi būtu nepieciešami pilnveidot, izveidot, palielināt, kas Jums palielinātu iespējas iekļauties sabiedrībā - izglītības sistēmā, darba tirgū un citās sabiedriskās aktivitātēs?

- valsts finansētās tiftotehnikas piedāvājuma palielināšana
- asistenta pakalpojumu pieejamība
- rehabilitācijas pakalpojumu pieejamība un to plašāks piedāvājuma klāsts
- Cits

2. pielikums Anketa lNBRC darbiniekim

Cienājamo, LNBRC darbiniek!

Esmu LU Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultātes studiju programmas Sociālais pedagogs 4. kursa studente un diplomdarba ietvaros veicu pētījumu par pieaugušo ar redzes traucējumiem iekļauties sabiedrībā iespējām. Lūdzu Jūs piedalīties pētījumā un balstoties uz Jūsu pieredzi un novērojumiem ikdienas darbā ar klientiem atbildēt uz dažiem jautājumiem par konkrēto tēmu, kā arī izteikt savas domas un ieteikumus pieaugušo ar redzes traucējumiem iekļauties sabiedrībā iespēju sekmēšanai.

Anketa ir anonīma un tajā iegūtie dati tiks izmantoti tikai apkopotā veidā. Jau iepriekš PALDIES par atsaucību!

1. Vai, Jūsaprāt, Jūsu klientu iespējas iekļauties sabiedrībā ir līdzvērtīgas vairumam citu sabiedrības locekļu?

- Jā
- Nē

2. Kādi faktori/apstākļi visvairāk ierobežo Jūsu klientu iespējas pilnvērtīgi iekļauties sabiedrībā?

- profesionālās un augstākās izglītības pieejamība
- dažādu rehabilitācijas pakalpojumu pieejamība
- dažādu publisku informācijas līdzekļu pieejamība
- darba tirgus pieejamība
- cits

3. Kā, Jūsaprāt, Jūsu klientus ietekmē tas, cik līdzvērtīgas ir viņu iespējas iekļauties sabiedrībā citu sabiedrības locekļu iespējām?

- pastāv nelīdzvērtīgs materiālais nodrošinājums
- veidojas sociāla atstumtība
- pastāv ierobežotas iespējas īstenot savas tiesības un izmantot iespējas
- cits

4. Kāda, Jūsaprāt, ir LNBRC loma klientu iespēju iekļauties sabiedrībā sekmēšanā?

---

5. Kāda, Jūsaprāt, ir LNBRC personāla loma klientu iespēju iekļauties sabiedrībā sekmēšanā?

---

6. Jūsu ieteikumi/komentāri pieaugušo ar redzes traucējumiem iekļauties sabiedrībā iespēju sekmēšanai ...

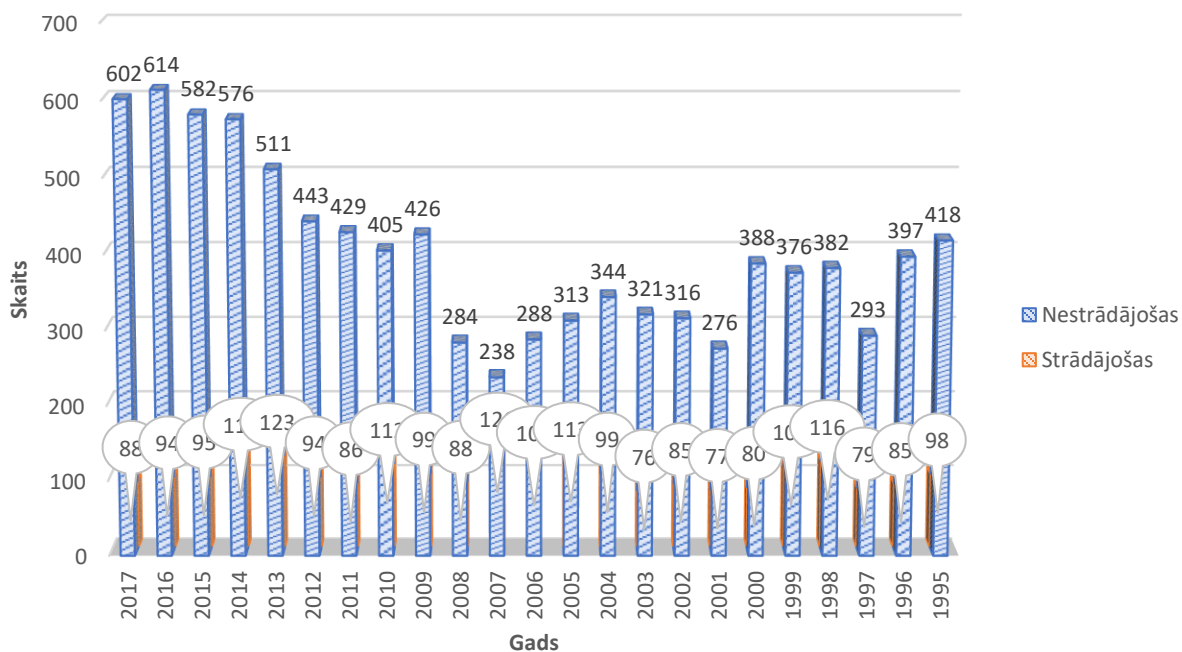

Paldies par atsaucību!

3. pielikums Statistika par redzes invaliditāti ieguvušajām personām un viņu nodarbinātību Latvijā (1995.-2017.)

PILNGADĪGĀS PERSONAS, KAS PIRMOREIZ IEGUVUŠAS REDZES INVALIDITĀTES STATUSU

4. pielikums Informatīvais materiāls “Pieaugušo ar redzes traucējumiem nodarbinātības iespējas”

Šis informatīvais materiāls ir veidots ar mērķi sniegt īsu ieskatu pieaugušo ar redzes traucējumiem nodarbinātības iespējās. Tas veidots Lauras Dīriņas diplomdarba “Sociālpedagoģiskā darbība pieaugušo ar redzes traucējumiem iekļaušanās darba tirgū sekmēšanai” ietvaros, kas izstrādāts Latvijas Universitātes pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultātes profesionālā bakalaura studiju programmā “Sociālais pedagogs”.

Tas paredzēts skolēniem, studentiem un pieaugušajiem ar redzes traucējumiem un viņu ģimenes locekļiem, speciālistiem, kuri strādā ar skolēniem, studentiem un pieaugušajiem ar redzes traucējumiem, darba devējiem, kuri vēlas nodarbināt darbiniekus ar redzes traucējumiem, kā arī citiem interesentiem.

Darba tirgus nemitīgi mainās un nodarbinātība mūsdienās vairs nenozīmē tikai atrašanos darba tiesiskajās attiecībās ar ikmēneša algas saņemšanu. Veiksmīgas nodarbinātības pamatā ir spēja sevi prezentēt kā potenciālo darbinieku, savukārt, tam ir nepieciešamas zināšanas un prasmes. Tikai skaidri apzinoties savus sapņus, kurus pārvērst par mērķiem ir iespējams izvēlēties sev vispiemērotāko profesionālo nodarbošanos, kura būtu ne tikai peļņas avots, bet sagādātu arī prieku un gandarījumu. Pēc izglītības iestādes absolvēšanas tieši darbs aizņem lielu daļu laika, tāpēc profesijas izvēle ir viens no svarīgākajiem lēmumiem cilvēka dzīvē. Nav pieļaujama situācija, ka kāds no sabiedrības locekļiem tiek izslēgts no vienas no būtiskākās pieaugušo sabiedrības dzīves jomas – nodarbinātības, tāpēc aizvien aktuālāks kļūst atvērtais jeb iekļaujošais darba tirgus, kurā iekļauties un veiksmīgi izmantot savas atlikušās darbības spējas būtu iespējams arī cilvēkiem ar dažādiem funkcionēšanas ierobežojumiem.

Cilvēku resursi

Tirgus ekonomikā par svarīgāko resursu veidu tiek uzskatīti cilvēku resursi, bet par *ienesīgāko* ieguldījumu - investīcijas cilvēciskajā kapitālā – izglītībā un kvalifikācijas paaugstināšanā. Cilvēku resursus iedala divos to veidos – darba resursi un uzņēmējspējas. Darba resursi sevī iekļauj darbiniekus, bet uzņēmējspējas - uzņēmējdarbību. Izvērtējot savas spējas ikvienam ir tiesības kļūt vai nu par darbinieku vai par uzņēmēju.

Darba resursi

Darbinieks ir fiziskā persona, kas uz darba līguma pamata par nolīgto darba samaksu veic noteiktu darbu darba devēja vadībā. (Darba likuma 2. pants) Darbs ir mērķtiecīga cilvēku darbība, lai radītu materiālās un garīgās vērtības, sniegtu pakalpojumus, kas nepieciešami sabiedrības vajadzību apmierināšanai. Darba tiesiskās attiecības regulē *Darba likums*, kurā vienlīdzīgu tiesību princips nosaka, ka ikvienam ir vienlīdzīgas tiesības uz darbu. Šīs tiesības nodrošināmas bez jebkādas tiešas vai netiešas diskriminācijas, tajā skaitā, neatkarīgi no personas invaliditātes. Lai veicinātu vienlīdzīgu tiesību principa ieviešanu attiecībā uz personām ar invaliditāti, darba devēja pienākums ir veikt pasākumus, kas atbilstoši apstākļiem nepieciešami, lai pielāgotu darba vidi, sekmētu personu ar invaliditāti iespējas nodibināt darba tiesiskās attiecības, pildīt darba pienākumus, tikt paaugstinātiem amatā vai nosūtītiem uz profesionālo apmācību vai kvalifikācijas paaugstināšanu, ciktāl šādi pasākumi neuzliek darba devējam nesamērīgu slogu. (Darba likuma 7. pants)

Zemāk tabulā redzamas profesionālās darbības jomu un profesiju piemēri, kurās izmantojot papildu atbalstu spēj strādāt vājredzīgi darbinieki.

Profesionālās darbības joma	Profesija
Informācijas tehnoloģijas	datorsistēmu un datortīklu administrators, datorsistēmu testētājs (izmantojot atbilstošu tehnoloģiju pielāgojumu)
Māksla un kultūra	instrumentu mūziķis, ansambļu un koru koncertmeistars, mūzikas instrumentu skaņotājs
Amatniecība	cepurnieks, pinējs
Humanitārās zinātnes	bibliotekārs, tulks
Jurisprudencē	jurists
Lauksaimniecībā	stādu audzētājs, dārznieka palīgs
Pakalpojumu joma	lietvedis, pastnieks, kopēšanas iekārtu operators, šuvējs (aizkaru, dvieļu, gultas veļas izgatavošana, izmantojot šujmašīnas ar drošības aprīkojumu), apkopējs, sētnieks
Tirdzniecība	tirdzniecības aģents

Izglītība	mūzikas, sporta, vēstures skolotājs, interešu pulciņa vadītājs
Sociālais darbs	sociālais rehabilitētājs, sociālais darbinieks

Zemāk tabulā redzamas profesionālās darbības jomu un profesiju piemēri, kurās izmantojot papildu atbalstu spēj strādāt neredzīgi darbinieki.

Profesionālās darbības jomas	Profesijas
Socioloģija	intervētājs (pa tālruni un izmantojot ekrānlasošo programmu)
Tirdzniecība	tirdzniecības aģents (pa tālruni)
Māksla un kultūra	instrumentu mūziķis, mūzikas instrumentu skaņotājs, koncertmeistars
Amatniecība	pinējs, adītājs, tamborētājs
Izglītība	mūzikas skolotājs
Humanitārās zinātnes	tulks
Pakalpojumu joma	masieris, klientu apkalpošanas operators (pa tālruni)

Nodarbinātības valsts aģentūra piedāvā plašu atbalsta pasākumu klāstu bezdarbniekiem, tajā skaitā, bezdarbniekiem ar invaliditāti – subsidētās darba vietas, algotus pagaidu sabiedrisko darbus, jauniešiem darbam nepieciešamo iemaņu attīstīšanu, apmācības pie darba devējiem, atvērto durvju dienu personām ar invaliditāti uzņēmumos, atbalstu komercdarbības uzsākšanai utt. Šos atbalsta pasākumus var izmantot arī vājredzīgi un neredzīgi cilvēki. Plašāka informācija par Nodarbinātības valsts aģentūras pakalpojumiem pieejama vietnē - <https://www.nva.gov.lv/lv> vai zvanot pa tālruni 80200206.

Zemāk tabulā redzama Nodarbinātības valsts aģentūras pieredze bezdarbnieku ar redzes traucējumiem nodarbināšanā subsidētajās darbavietās. (Publicēts NVA mājaslapā 2020. gadā)

Profesionālās darbības joma	Profesija
Vadība	projekta vadītājs, saimniecības vadītājs
Izglītība	interesu pulciņa audzinātājs
Lauksaimniecība	mehanizētās slaušanas operators

Būvniecība	tāmētājs
Ēdināšana	virtuves darbinieks
Administrēšana	biroja vadītājs, arhīva pārzinis
Tirdzniecība	pārdevējs, tirdzniecības veicinātājs
Ekonomika un finanses	grāmatvedis
Sociālā palīdzība	sociālais rehabilitētājs, aprūpētājs
Komunikācijas	sabiedrisko attiecību speciālists
Informācijas tehnoloģijas	datordizainers, datu ievades operators
Pakalpojumu joma	klientu apkalpošanas speciālists, suņu un kaķu kopējs, labiekārtošanas strādnieks

Ko tad īsti saprotam ar papildu atbalsta izmantošanu?

Redzes traucējumus, kuri dažādi ietekmē vizuālas informācijas uztveri, daļēji var kompensēt, izmantojot tehniskos palīg līdzekļus, kas dod iespēju iegūt un apstrādāt informāciju. Orientēties apkārtējā vidē cilvēkam ar redzes traucējumiem palīdz asistents - pavadonis, baltais spieķis un/vai suns pavadonis. Cilvēki ar redzes traucējumiem darba pienākumu veikšanā izmanto citas maņas - tausti, dzirdi un ožu.

Vājredzīgi cilvēki vieglāk spēj orientēties apkārtējā vidē, ja tā ir pazīstama un darbā ar datoru izmanto specializētas datortehnoloģijas. Daļa vājredzīgo cilvēku lieto speciālās brilles un/vai lupas, turklāt vairākas biroja datorprogrammas pieļauj burtu lieluma un attēla kontrasta maiņu.

Neredzīgi cilvēki var veikt darba pienākumus, kuros dominējošas ir citas maņas vai kuros redzes funkciju var kompensēt, izmantojot specializētās datorprogrammas un citas specializētas komunikācijas tehnoloģijas. Neredzīgiem cilvēkiem rakstot un lasot ir jāizmanto audiotaktīlās metodes. Neredzīgiem cilvēkiem nereti īpaši attīstīta sajūtu uztvere, piemēram, atšķirt smaržas, izšķirt garšas, kas ir ļoti nozīmīga atsevišķās profesijās. Tāpat neredzīgiem cilvēkiem var būt īpaši attīstīta muzikālā dzirde.

Darba vietā neredzīgam vai vājredzīgam darbiniekam, ir svarīgi nodrošināt izteiktus krāsu kontrastus, atbilstošu apgaismojumu, drošu un pārskatāmu telpas iekārtojumu, izvairoties no šķēršļiem un sīkām detaļām. Iekārtojot darba vietu, ir nepieciešama līdzdalība no kolēģiem, kas pārzina instrumentu, iekārtu un tehnoloģiju darbību, izpildes norisi un galaprodukta un/vai

pakalpojuma kvalitāti, lai kopā ar ergoterapeitu noteiktu, kādi darbam nepieciešamie palīgmateriāli un palīglīdzekļi ir vajadzīgi.

Komunikācijas procesā neredzīgi cilvēki nevar, bet vājredzīgiem cilvēkiem ir grūti saskatīt sarunas partnera sejas izteiksmi, taču dzirdes uztvere palīdz viņiem orientēties saskarsmē pēc sarunu partnera balss un tās īpatnībām.

Darba telpā svarīga laba akustika, taču jāizvairās no trokšņa, jo informācijas uztvere ar dzirdes palīdzību šiem darbiniekiem ir īpaši nozīmīga. Neredzīgs vai vājredzīgs darbinieks jāiepazīstina ar telpu iekārtojumu un jāpārlicinās, ka novērsta iespēja nokļūt veselībai vai dzīvībai bīstamā situācijā. Izpētot telpas, vājredzīgs vai neredzīgs cilvēks spēs informēt par vietām, kur būtu jāizvieto atbilstoši orientieri. Nav vēlams bieži mainīt darba vietas iekārtojumu, jo, ja vājredzīgs vai neredzīgs darbinieks pie tā ir pieradis, viņam ir vieglāk orientēties.

Uzņēmējspējas

Tirgus ekonomikā īpaši augstu tiek vērtēts cilvēku resursu veids - uzņēmējspējas. Šīs spējas ir nepieciešamas, lai veiktu uzņēmējdarbību, kas ir alternatīvs nodarbinātības veids.

Gan vājredzīgi, gan neredzīgi cilvēki var būt apveltīti ar uzņēmējspējām. Viena no vienkāršākajām uzņēmējdarbības formām ir pašnodarbināta persona, kura tiek reģistrēta Valsts ieņēmumu dienestā. Pašnodarbinātās personas regulē likums *Par valsts sociālo apdrošināšanu* un *Par iedzīvotāju ienākuma nodokli*.

Uzņēmējdarbību regulē *Komerclikums*, kurā noteiktas dažādas komercdarbības formas, piemēram, individuālais komersants, individuālais (ģimenes) uzņēmums, u.c. Uzņēmējdarbības formas izvēli nosaka biznesa idejas būtība un apjomi, piemēram, cik darbinieku tuvāko gadu laikā plānots nodarbināt, cik liels plānots apgrozījums utt.

Sociālais uzņēmums

Sociālo uzņēmējdarbību regulē *Sociālā uzņēmuma likums*. Viens no tās svarīgākajiem mērķiem ir sekmēt sociālo iekļaušanu jeb sociālās atstumtības riskam pakļauto iedzīvotāju grupu nodarbinātību. Strādāt sociālā uzņēmumā vai ar savu pašiniciatīvu veidot sociālo uzņēmumu ir jauna nodarbinātības iespēja arī vājredzīgiem un neredzīgiem cilvēkiem.

Plašāka informācija par sociālo uzņēmējdarbību pieejama vietnē:
<https://www.lm.gov.lv/lv/sociala-uznemejdarbiba>.

Brīvprātīgais darbs

Brīvprātīgais darbs ir iespēja visa vecuma cilvēkiem, veikt sabiedrisku darbu, lai veicinātu kopēju sabiedrības attīstību. Brīvprātīgo darbu regulē *Brīvprātīgā darba likums*. Jauniešu brīvprātīgais darbs ir vērsts uz prasmju un savas pirmās darba pieredzes iegūšanu. Jaunieši, kuri veic brīvprātīgo darbu pilnvērtīgāk sagatavo sevi pieaugušo dzīvei, izglītības iestādēs iegūtās zināšanas pielietojot praksē. Par brīvprātīgo var būt ikviens cilvēks neatkarīgi no veselības stāvokļa, ziedojot pāris stundas dienā vai nedēļā. Tā ir lieliska iespēja pielietot un pilnveidot savas zināšanas, prasmes un iemaņas, iegūt jaunus draugus un domubiedrus, tā ir arī iespēja nonākt sabiedriskās dzīves aprītē, ietekmēt sociālos procesus un īstenot idejas un sapņus. Brīvprātīgais darbs nav apmaksāts un tiek īstenots tikai bezpeļņas sektorā.

Veiksmīga sevis kā potenciālā darbinieka prezentēšana

Pieaugušajiem ar redzes traucējumiem visas zināšanas un prasmes ir jo īpaši svarīgas, lai veiksmīgi konkurētu un iekļautos darba tirgū.

Rīgas Strazdumuižas vidusskola - attīstības centrs ir vienīgā mācību iestāde Latvijā, kur bērniem un jauniešiem ar redzes traucējumiem tiek nodrošināts redzes īpatnībām pielāgots mācību process, un kas nodrošina atbalstu vispārīzglītojošajās mācību iestādēs integrētajiem vājredzīgajiem un neredzīgajiem skolēniem. Tajā darbojas arī eksterņāts, kas dod iespēju iegūt pamatizglītību un vidējo izglītību jebkura vecuma cilvēkiem ar redzes traucējumiem.

SIVA Jūrmalas profesionālajā vidusskolā iespējams apgūt vairāk kā 10 dažādas profesionālās izglītības programmas, kā arī vienu profesionālās pilnveides izglītības programmu. SIVA Koledžā iespējams iegūt pirmā līmeņa profesionālo augstāko izglītību. Ar iegūtajām zināšanām studentam ir iespēja būt konkurētspējīgiem darba tirgū, kā arī turpināt studijas otrā līmeņa profesionālās augstākās izglītības studiju programmās citās augstskolās. SIVA mērķa grupa ir jaunieši ar invaliditāti no 15 gadu vecuma un personas ar invaliditāti līdz pensijas vecumam.

Labklājības ministrija 2020.gadā ir sagatavojusi vadlīnijas augstskolām par iekļaujošas studiju vides veidošanu. Šo vadlīniju mērķis ir sekmēt augstākās izglītības pieejamību cilvēkiem ar invaliditāti, veicinot izpratni par personu ar invaliditāti vajadzībām augstākās izglītības iegūšanā un augstskolu rīcību studiju vides un procesa pielāgošanai.

Personām ar redzes invaliditāti tiek piedāvāts valsts galvojums studiju un studējošo kredītam. Tiesības uz studiju un studējošā kredītu ar valsts nodrošinātu galvojumu 100% apmērā ir personām ar I vai II invaliditātes grupu. Savukārt studiju un studējošo kredīts - pamatsumma, kredīta procenti un līgumsods, var tikt dzēsts personām ar I vai II invaliditātes grupu. Ar detalizētāku informāciju par studiju un studējošā kredīta saņemšanu, atmaksas un dzēšanas nosacījumiem var iepazīties Valsts izglītības attīstības aģentūras mājaslapā - www.viaa.gov.lv vai zvanot pa tālruni 67785486.

Mūsdienu tehnoloģiju straujā attīstība sniedz aizvien jaunas nodarbinātības iespējas cilvēkiem ar redzes traucējumiem radot tādas jaunas darba formas kā, piemēram, attālinātais darbs no mājām. Latvijas galvenais resurss ir tās cilvēki, visā to dažādībā - arī ar atšķirīgām fiziskajām spējām, tāpēc ir svarīgi, ka vājredzīgi un neredzīgi cilvēki iekļautos darba tirgū un veiksmīgi izmantotu savas atlikušās darbības. Mēs ikviens varam piedalīties tādas sabiedrības veidošanā, kur ikviens cilvēks tiktu respektēts, cienīts un uztverts kā līdzvērtīga personība, kur cilvēka lielākā vērtība būtu viņa esamība.

5. pielikums “Pieaugušo ar redzes traucējumiem nodarbinātības iespējas”

Nodarbības konspekts

Izglītojoša rakstura nodarbība par pieaugušo ar redzes traucējumiem nodarbinātības iespējām.

Nodarbības ilgums: (50 - 60 minūtes).

Nodarbības dalībnieku skaits: 5 -10 dalībnieki.

Nodarbības mērķauditorija: pieaugušie ar redzes traucējumiem.

Nodarbības mērķis: izglītot mērķauditoriju/nodarbības dalībniekus par to, kādas iespējas iekļauties un konkurēt darba tirgū ir pieaugušajiem ar redzes traucējumiem.

Ievads

- ”Kas ir nodarbinātība?” ”Kādas ir pieaugušo ar redzes traucējumiem nodarbinātības iespējas?”

Jautājumu mērķis ir uzzināt to, ko nodarbības dalībnieki zina par nodarbinātību, kā arī to, ko viņi paši uzskata par pieaugušo ar redzes traucējumiem nodarbinātības iespējām. Pēc tam šos viņu paustos viedokļus un uzskatus attiecīgi integrējot nodarbībā, lai tādā veidā demonstrētu nodarbības dalībniekiem, ka šī informācija tiek attiecināta tieši uz viņiem interesējošām un saprotamām lietām, līdz ar to viņiem ir svarīgi ieklausīties.

- Tiek uzdots jautājums: „Kāds papildu atbalsts, Jūsprāt, būtu jāizmanto vājredzīgam vai neredzīgam cilvēkam, lai viņš varētu strādāt algotu darbu?”

Tiek sagaidītas un pieņemtas visdažādākās nodarbības dalībnieku atbildes. Nodarbības vadītājs nesaka pareizos atbilžu variantus, kā arī nevērtē nodarbības dalībnieku atbildes - pareizi vai nepareizi, bet uzslavē par drosmi katru nodarbības dalībnieku, kurš izsaka savu viedokli.

- Tiek pastāstīts, kādas ir pieaugušo ar redzes traucējumiem nodarbinātības iespējas, kāds papildu atbalsts ir nepieciešams pieaugušajiem ar redzes traucējumiem, lai iekļautos un konkurētu darba tirgū, kā arī tiek sniegta informācija par to, kādas aktivitātes palīdz sevi veiksmīgāk prezentēt kā potenciālo darbinieku.

Galvenā daļa

Situāciju analīze. Nodarbības vadītājs nolasa profesijas nosaukumu, kas redzama gan prezentācijas slaidā izveidotā profesiju sarakstā, gan katram nodarbības dalībniekam ir iedota kāda no kartēm/lapām ar vienu no sarakstā redzamo profesiju nosaukumu. Pēc tam nodarbības dalībniekam, kuram ir karte/lapa ar nodarbības vadītāja nolasīto profesijas nosaukumu tiek uzdots jautājums: “Vai, viņaprāt, vājredzīgs vai neredzīgs cilvēks spētu strādāt šajā profesijā un kāds papildu atbalsts būtu jāizmanto vājredzīgam vai neredzīgam cilvēkam, lai viņš varētu veiksmīgi strādāt šajā profesijā?”. Kad nodarbības dalībnieks ir izteicis savu viedokli, nodarbības vadītājs uzdod jautājumu pārējiem nodarbības dalībniekiem: “Vai Jūs piekrītat šim viedoklim, vai Jūs vēlaties papildināt to ar savu viedokli?”.

Nobeigums:

- “Kādas iespējas iekļauties un konkurēt darba tirgū ir pieaugušajiem ar redzes traucējumiem?”
- Nodarbības dalībnieku jautājumi
- Izdales informatīvais materiāls “Pieaugušo ar redzes traucējumiem nodarbinātības iespējas”
- Nodarbības dalībnieku atgriezeniskā saite
- Nodarbības vadītāja uzmundrinošie noslēguma vārdi

Bonusi: Par aktivitātes izrādīšanu visas nodarbības garumā nodarbības dalībnieki no nodarbības vadītāja saņem uzslavas.

Nr.p.k.	Uzdevumi	
	Nodarbības vadītāja	Nodarbības dalībnieku
1. Audzināšanas uzdevums	Uzdot nodarbības ievada jautājumus, uzklaut nodarbības dalībnieku atbildes. Īsi, kodolīgi pastāstīt par to, kādas ir pieaugušo ar redzes traucējumiem nodarbinātības iespējas, kāds papildu atbalsts ir nepieciešams pieaugušajiem ar redzes traucējumiem, lai iekļautos un konkurētu darba tirgū, kā arī tiek sniegta	Nodarbības dalībnieki izprot to, ko sevī ietver nodarbinātība, kā arī to, kādas ir pieaugušo ar redzes traucējumiem nodarbinātības iespējas. Nodarbības dalībnieki izprot to, kāds papildu

	informācija par to, kādas aktivitātes palīdz sevi veiksmīgāk prezentēt kā potenciālo darbinieku.	atbalsts ir nepieciešams pieaugušajiem ar redzes traucējumiem, lai iekļautos un konkurētu darba tirgū, kā arī to, kādas aktivitātes palīdz sevi veiksmīgāk prezentēt kā potenciālo darbinieku. Nodarbība rosina nodarbības dalībniekus domāt par to, ka viņu atlikušās darbības var izmantot, lai veiksmīgi iekļautos un konkurētu darba tirgū.
2. Izglītojošais uzdevums	Nodarbības vadītājs izklāsta nodarbības dalībniekiem par pieaugušo ar redzes traucējumiem atlikušo darbību izmantošanas svarīgumu un papildina nodarbības dalībnieku zināšanas par nodarbības tēmu.	Nodarbības dalībnieki uzzina to, kā iespējams izmantot savas atlikušās darbības. Nodarbības dalībnieki tiek izglītoti un informēti par to, kādas ir pieaugušo ar redzes traucējumiem nodarbinātības iespējas, kāda papildu atbalsta izmantošana ir nepieciešama pieaugušajiem ar redzes traucējumiem, lai iekļautos un konkurētu darba tirgū un par to, kas

		nepieciešams, lai sevi veiksmīgāk prezentētu kā potenciālo darbinieku.
3. Attīstošais uzdevums	<ul style="list-style-type: none"> • Nodarbības vadītājam jāpiedāvā dažādu sarežģītu situāciju piemēri, kā arī dažādi rīcības veidi, kā tās risināt (kādu papildu atbalstu izmantot vājredzīgam vai neredzīgam cilvēkam, lai strādātu konkrētā profesijā) • Nodarbības vadītājs klausās nodarbības dalībniekos un atzinīgi novērtē tos nodarbības dalībniekus, kuri klausās gan viņā, gan pārējos nodarbības dalībniekos. 	<ul style="list-style-type: none"> • Nodarbības laikā tiek attīstīta nodarbības dalībnieku kritiskā domāšana, jo tiek minēti dažādi rīcības veidi, kas sniedz papildu atbalstu, lai pieaugušie ar redzes traucējumiem varētu strādāt noteiktās profesijās, līdz ar to dažādi rīcības veidi, kas palīdz atrisināt sarežģītas situācijas. • Attīsta nodarbības dalībnieku prasmi klausīties.

Nodarbībā tiek pildīti arī citi **uzdevumi: organizējošais, individualizējošais, korigējošais, novērtējošais.**

Nodarbības dalībnieki novērtē savas atlikušās darbības, kā arī to, cik svarīgi ir pielietot iegūtās zināšanas, lai iekļautos un konkurētu darba tirgū. Nodarbības dalībnieki apsver to, kuras no iegūtajām zināšanām praktiski ieviest savā dzīvē. Katras sarežģītās situācijas analizēšanas (vājredzīga vai neredzīga cilvēka atlikušo darbības izmantošanas iespējas noteiktā profesijā) mērķis ir sniegt atgriezenisko saiti iegūtajām zināšanām, praktiski tās pielietojot to teorētiskā risināšanā.

Nodarbības vadītājs novērtē vai nodarbības dalībnieki ir izpratuši tēmu sarežģīto situāciju analīzes laikā, kā arī nodarbības noslēgumā – jautājumi un atbildes.

Nr.p.k.	Materiālais nodrošinājums	
	Nodarbības vadītāja	Nodarbības dalībnieku
1.	Nodarbībai piemērota telpa	
2.	Interaktīvā tāfele vai dators un projektor, kur tiek demonstrēta prezentācija, pati prezentācija.	Krēsli, kur nodarbības dalībniekiem sēdēt.
3.	Izdales informatīvais materiāls “Pieaugušo ar redzes traucējumiem nodarbinātības iespējas”	Kartes/lapas ar profesiju nosaukumiem

Nr.p.k.	Norise	
	Nodarbības vadītājs	Nodarbības dalībnieki
1.	Ievadā nodarbības vadītājs uzzina, ko nodarbības dalībnieki zina un uzskata par nodarbinātību un pieaugušo ar redzes traucējumiem nodarbinātības iespējām.	Ievadā nodarbības dalībnieki izsaka savas domas un viedokļus par to, kas ir nodarbinātība un kādas ir pieaugušo ar redzes traucējumiem nodarbinātības iespējas.
2.	Tiek uzdots jautājums: “Kāds papildu atbalsts, Jūsaprāt, būtu jāizmanto vājredzīgam vai neredzīgam cilvēkam, lai viņš varētu strādāt	Nodarbības dalībnieki sniedz visdažādākās atbildes.

	algotu darbu?”, tādā veidā gan pārbaudot nodarbības dalībnieku zināšanas, gan to, cik lielā mērā šī tēma viņiem ir jauna.	
3.	Nodarbības dalībniekiem tiek demonstrēta īsa un kodolīga prezentācija, kurā stāstīts par to, kas ir nodarbinātība, kādas ir pieaugušo ar redzes traucējumiem nodarbinātības iespējas, kāds papildu atbalsts ir nepieciešams pieaugušajiem ar redzes traucējumiem, lai iekļautos un konkurētu darba tirgū, kā arī tiek sniegta informācija par to, kādas aktivitātes palīdz sevi veiksmīgāk prezentēt kā potenciālo darbinieku.	Nodarbības dalībnieki klausās nodarbības vadītāja prezentāciju.
4.	Tiek sākts galvenais uzdevums – nodarbības vadītājs izdala kartes/lapas ar dažādu profesiju nosaukumiem (situāciju analīze), teksts redzams arī uz ekrāna kā prezentācijas turpinājums.	Nodarbības dalībnieki izsaka savu viedokli par to, vai vājredzīgs vai neredzīgs cilvēks var strādāt konkrētajā profesijā un kāds papildu atbalsts viņam būtu jāizmanto, lai veiksmīgi strādātu tajā.
5.	Tiek atkārtoti sniegta informācija par to, kādas iespējas iekļauties un konkurēt darba tirgū ir pieaugušajiem ar redzes traucējumiem (jautājumu un atbilžu veidā).	Nodarbības dalībnieki cenšas atbildēt uz jautājumu, piemēram, kāda valsts iestāde sniedz atbalstu darba meklētājiem/bezdarbniekiem ar redzes traucējumiem.
6.	Nodarbības vadītājs sniedz atbildes uz nodarbības dalībnieku jautājumiem.	Noslēgumā nodarbības dalībnieki uzdod jautājumus.
7.	Nodarbības vadītājs:	Nodarbības dalībnieki izsaka nodarbības vadītājam katrs

	<ul style="list-style-type: none"> ➤ izdala nodarbības dalībniekiem informatīvo materiālu “Pieaugušo ar redzes traucējumiem nodarbinātības iespējas”; ○ lūdz nodarbības dalībniekus sniegt savu atgriezenisko saiti par to, ko viņi ieguva vai jaunu uzzināja nodarbībā; ➤ • noslēdz nodarbību ar uzmundrinošiem noslēguma vārdiem. 	<p>savu viedokli par nodarbību (jebko, ko vēlas pateikt).</p>
--	--	---

Nodarbības vadītājs pēc nodarbības izdara savus secinājumus par nodarbības dalībnieku zināšanām, kā arī tiek pārdomātas kādas neparastākas nodarbības dalībnieku atbildes vai attieksmes. Šos secinājumus ieteicams fiksēt.

Nodarbības vadītājs veic arī apkopojumu izmantojot nodarbības dalībnieku atgriezenisko saiti, kā nodarbības dalībnieku atsauksmju tests tiek izmantotas viņu atbildes par to, kādas jaunas zināšanas sniedza nodarbība un kādi bija nodarbības dalībnieku ieguvumi šajā nodarbībā.

Nodarbības vadītājs izvērtē nodarbību – vai mērķi izdevās sasniegt, vai uzdevumi tika izpildīti.

Piezīmes:

Kartes/lapas ar profesiju nosaukumiem var izdrukāt gan palielinātā drukā, gan Braila rakstā

Nodarbības autore: Laura Dīriņa

LU PPMF PBSP “Sociālais pedagogs” 4. kurss

6. pielikums “Pieaugušo ar redzes traucējumiem nodarbinātības iespējas”

Nodarbības konspekts

Izglītojoša rakstura nodarbība par pieaugušo ar redzes traucējumiem nodarbinātības iespējām.

Nodarbības ilgums: (90 minūtes).

Nodarbības dalībnieku skaits: 10-15 dalībnieki.

Nodarbības mērķauditorija: izglītīnas iestādes kolektīvs.

Nodarbības mērķis: izglītēt mērķauditoriju/nodarbības dalībniekus par to, kādas iespējas iekļauties darba tirgū ir pieaugušajiem ar redzes traucējumiem.

Ievads

- ”Kādas darba iespējas ir pieaugušajiem ar redzes traucējumiem - kādas ir profesija, kurās viņi var strādāt?”

Jautājumu mērķis ir uzzināt to, ko nodarbības dalībnieki paši uzskata par pieaugušo ar redzes traucējumiem nodarbinātības iespējām. Pēc tam šos viņu paustos viedokļus un uzskatus attiecīgi integrējot nodarbībā, lai tādā veidā demonstrētu nodarbības dalībniekiem, ka šī informācija tiek attiecināta tieši uz viņiem interesējošām un saprotamām lietām, līdz ar to viņiem ir svarīgi ieklausīties.

- Tiek uzdots jautājums: „Kāds papildu atbalsts, Jūsaprāt, būtu jāizmanto vājredzīgam vai neredzīgam cilvēkam, lai viņš varētu strādāt?”

Tiek sagaidītas un pieņemtas visdažādākās nodarbības dalībnieku atbildes. Nodarbības vadītājs nesaka pareizos atbilžu variantus, kā arī nevērtē nodarbības dalībnieku atbildes - pareizi vai nepareizi, bet uzslavē par drosmi katru nodarbības dalībnieku, kurš izsaka savu viedokli.

- Tiek pastāstīts, kādas ir pieaugušo ar redzes traucējumiem nodarbinātības iespējas, kāds papildu atbalsts ir nepieciešams pieaugušajiem ar redzes traucējumiem, lai iekļautos un konkurētu darba tirgū.

Galvenā daļa

1. daļa

Situāciju analīze. Nodarbības vadītājs nolasa profesijas nosaukumu, kas redzama gan prezentācijas slaidā izveidotā profesiju sarakstā, gan katram nodarbības dalībniekam ir iedota kāda no kartēm/lapām ar vienu no sarakstā redzamo profesiju nosaukumu. Pēc tam nodarbības dalībniekam, kuram ir karte/lapa ar nodarbības vadītāja nolasīto profesijas nosaukumu tiek uzdots jautājums: “Vai, viņaprāt, vājredzīgs vai neredzīgs cilvēks spētu strādāt šajā profesijā un kāds papildu atbalsts būtu jāizmanto vājredzīgam vai neredzīgam cilvēkam, lai viņš varētu veiksmīgi strādāt šajā profesijā?”. Kad nodarbības dalībnieks ir izteicis savu viedokli, nodarbības vadītājs uzdod jautājumu pārējiem nodarbības dalībniekiem: “Vai Jūs piekrītat šim viedoklim, vai Jūs vēlaties papildināt to ar savu viedokli?”.

2. daļa

Praktiskais darbs. Nodarbības vadītāja pieaicināts vājredzīgs vai neredzīgs priekšmeta skolotājs (vai abi) vada nodarbības dalībniekiem savas specialitātes mācību stundu/tās daļu. Priekšmeta skolotājs mācību stundā iekļauj kādu uzdevumu, kura veikšanas laikā nodarbības dalībniekiem nepieciešams aizvērt acis, kas uzskatāmi demonstrē citu maņu izmantošanas iespējas.

Nobeigums:

- “Kādas iespējas iekļauties un konkurēt darba tirgū ir pieaugušajiem ar redzes traucējumiem?”
- Nodarbības dalībnieku jautājumi
- Izdales informatīvais materiāls “Pieaugušo ar redzes traucējumiem nodarbinātības iespējas”
- Nodarbības dalībnieku atgriezeniskā saite
- Nodarbības vadītāja uzmundrinošie noslēguma vārdi

Bonusi: Par aktivitātes izrādīšanu visas nodarbības garumā nodarbības dalībnieki no nodarbības vadītāja saņem uzslavas.

Nr.p.k.	Uzdevumi	
	Nodarbības vadītāja	Nodarbības dalībnieku
1. Audzināšanas uzdevums	Uzdot nodarbības ievada jautājumus, uzklaut nodarbības dalībnieku atbildes. Īsi, kodolīgi pastāstīt par to, kādas ir	Nodarbības dalībnieki izprot to, kādas ir pieaugušo ar redzes

	<p>pieaugušo ar redzes traucējumiem nodarbinātības iespējas, kāds papildu atbalsts ir nepieciešams pieaugušajiem ar redzes traucējumiem, lai iekļautos un konkurētu darba tirgū.</p>	<p>traucējumiem nodarbinātības iespējas. Nodarbības dalībnieki izprot to, kāds papildu atbalsts ir nepieciešams pieaugušajiem ar redzes traucējumiem, lai iekļautos un konkurētu darba tirgū. Nodarbība rosina nodarbības dalībniekus domāt par to, ka vājredzīgs vai neredzīgs skolotājs spēj vadīt mācību stundu.</p>
<p>2. Izglītojošais uzdevums</p>	<p>Nodarbības vadītājs izklāsta nodarbības dalībniekiem par pieaugušo ar redzes traucējumiem atlikušo darbību izmantošanas svarīgumu un papildina nodarbības dalībnieku zināšanas par nodarbības tēmu.</p>	<p>Nodarbības dalībnieki tiek izglītoti un informēti par to, kādas ir pieaugušo ar redzes traucējumiem nodarbinātības iespējas, kāda papildu atbalsta izmantošana ir nepieciešama pieaugušajiem ar redzes traucējumiem, lai iekļautos un konkurētu darba tirgū. Nodarbības dalībnieki uzzina to, kā vājredzīgs un neredzīgs skolotājs spēj izmantot savas atlikušās darbības.</p>

3. Attīstošais uzdevums	<ul style="list-style-type: none"> Nodarbības vadītājam jāpiedāvā dažādu sarežģītu situāciju piemēri, kā arī dažādi rīcības veidi, kā tās risināt (kādu papildu atbalstu izmantot vājredzīgam vai neredzīgam cilvēkam, lai strādātu konkrētā profesijā) 	<ul style="list-style-type: none"> Nodarbības laikā tiek attīstīta nodarbības dalībnieku kritiskā domāšana, jo tiek minēti dažādi rīcības veidi, kas sniedz papildu atbalstu, lai pieaugušie ar redzes traucējumiem varētu strādāt noteiktās profesijās, līdz ar to dažādi rīcības veidi, kas palīdz atrisināt sarežģītas situācijas.
-------------------------	--	--

Nodarbībā tiek pildīti arī citi **uzdevumi: organizējošais, individualizējošais, korigējošais, novērtējošais.**

Nodarbības dalībnieki apsver to, kuras no iegūtajām zināšanām praktiski ieviest savā dzīvē. Katras sarežģītās situācijas analizēšanas (vājredzīga vai neredzīga cilvēka atlikušo darbību izmantošanas iespējas noteiktā profesijā) mērķis ir sniegt atgriezenisko saiti iegūtajām zināšanām, praktiski tās pielietojot to teorētiskā risināšanā.

Nodarbības vadītājs novērtē vai nodarbības dalībnieki ir izpratuši tēmu sarežģīto situāciju analīzes laikā, kā arī nodarbības noslēgumā – jautājumi un atbildes.

Nr.p.k.	Materiālais nodrošinājums
---------	---------------------------

	Nodarbības vadītāja	Nodarbības dalībnieku
1.	Nodarbībai piemērota telpa/klases telpa	
2.	Interaktīvā tāfele vai dators un projektors, kur tiek demonstrēta prezentācija, pati prezentācija.	Krēsli, kur nodarbības dalībniekiem sēdēt.
3.	Izdales informatīvais materiāls “Pieaugušo ar redzes traucējumiem nodarbinātības iespējas”	Kartes/lapas ar profesiju nosaukumiem
	Priekšmeta skolotāja materiālais nodrošinājums	Izdrukāti mobilie tālruņi SMS/atgriezeniskās saites rakstīšanai

Nr.p.k.	Norise	
	Nodarbības vadītājs	Nodarbības dalībnieki
1.	Ievadā nodarbības vadītājs uzzina, ko nodarbības dalībnieki uzskata par pieaugušo ar redzes traucējumiem nodarbinātības iespējām.	Ievadā nodarbības dalībnieki izsaka savas domas un viedokļus par to, kādas ir pieaugušo ar redzes traucējumiem nodarbinātības iespējas.
2.	Tiek uzdots jautājums: “Kāds papildu atbalsts, Jūsprāt, būtu jāizmanto vājredzīgam vai neredzīgam cilvēkam, lai viņš varētu strādāt?”, tādā veidā gan pārbaudot nodarbības dalībnieku zināšanas, gan to, cik lielā mērā šī tēma viņiem ir jauna.	Nodarbības dalībnieki sniedz visdažādākās atbildes.
3.	Nodarbības dalībniekiem tiek demonstrēta īsa un kodolīga prezentācija, kurā stāstīts par to, kādas ir pieaugušo ar redzes traucējumiem nodarbinātības iespējas, kāds papildu atbalsts ir nepieciešams pieaugušajiem ar redzes	Nodarbības dalībnieki klausās nodarbības vadītāja prezentāciju.

	traucējumiem, lai iekļautos un konkurētu darba tirgū.	
4.	Tiek sākta galvenā uzdevuma 1. daļa – nodarbības vadītājs izdala kartes/lapas ar dažādu profesiju nosaukumiem (situāciju analīze), teksts redzams arī uz ekrāna kā prezentācijas turpinājums.	Nodarbības dalībnieki izsaka savu viedokli par to, vai vājredzīgs vai neredzīgs cilvēks var strādāt konkrētajā profesijā un kāds papildu atbalsts viņam būtu jāizmanto, lai veiksmīgi strādātu tajā.
5.	Pārtraukums	
6.	Tiek sākta galvenā uzdevuma 2. daļa, kuru sagatavo vājredzīgs un/vai neredzīgs priekšmeta skolotājs	
7.	Tiek atkārtoti sniegta informācija par to, kādas iespējas iekļauties un konkurēt darba tirgū ir pieaugušajiem ar redzes traucējumiem (jautājumu un atbilžu veidā).	Nodarbības dalībnieki cenšas atbildēt uz jautājumu, piemēram, kādā profesijā izglītības nozarē var strādāt pedagogs ar redzes traucējumiem.
8.	Nodarbības vadītājs sniedz atbildes uz nodarbības dalībnieku jautājumiem.	Noslēgumā nodarbības dalībnieki uzdod jautājumus.
9.	Nodarbības vadītājs: <ul style="list-style-type: none"> ➤ izdala nodarbības dalībniekiem informatīvo materiālu “Pieaugušo ar redzes traucējumiem nodarbinātības iespējas”; <ul style="list-style-type: none"> ○ lūdz nodarbības dalībniekus sniegt savu atgriezenisko saiti 	Nodarbības dalībnieki izsaka nodarbības vadītājam katrs savu viedokli par nodarbību (jebko, ko vēlas pateikt).

	<p>rakstot improvizētu SMS par to, ko viņi ieguva vai jaunu uzzināja nodarbībā;</p> <p>➤ • noslēdz nodarbību ar uzmundrinošiem noslēguma vārdiem.</p>	
--	---	--

Nodarbības vadītājs pēc nodarbības izdara savus secinājumus par nodarbības dalībnieku zināšanām, kā arī tiek pārdomātas kādas neparastākas nodarbības dalībnieku atbildes vai attieksmes. Šos secinājumus ieteicams fiksēt.

Nodarbības vadītājs veic arī apkopojumu izmantojot nodarbības dalībnieku atgriezenisko saiti, kā nodarbības dalībnieku atsauksmju tests tiek izmantotas viņu atbildes par to, kādas jaunas zināšanas sniedza nodarbība un kādi bija nodarbības dalībnieku ieguvumi šajā nodarbībā.

Nodarbības vadītājs izvērtē nodarbību – vai mērķi izdevās sasniegt, vai uzdevumi tika izpildīti.

Piezīmes:

Plānojot nodarbību nepieciešams saskaņot ar izglītības iestādi dažādas nianšes, kas būtu saistītas ar vides pieejamību un papildu atbalsta izmantošanas iespējām vājredzīgam un/vai neredzīgam priekšmeta skolotājam.

Pirms nodarbības nepieciešams iepazīstināt vājredzīgu un/vai neredzīgu priekšmeta skolotāju ar nodarbības telpu.

Kartes/lapas ar profesiju nosaukumiem var izdrukāt gan palielinātā drukā, gan Braila rakstā, kas ļautu uzdevumā piedalīties vājredzīgam un/vai neredzīgam nodarbības dalībniekam.

7.pielikums Individuālais darbs ar pieaugušajiem ar redzes traucējumiem

- Zane ar I grupas redzes invaliditāti (skat. 3.1 tabulu), pie darba autores vērās ar mērķi pārrunāt savu depresīvo garstāvokli, kas radies ilgstošas izslēgtības no darba tirgus un sabiedrības dēļ;
- Līga, ar I grupas redzes invaliditāti (skat. 3.2 tabulu), pie darba autores vērās, lai gūtu emocionālu un praktisku atbalstu turpināt iesaistīties darba tirgū pašnodarbinātas personas statusā;
- Kristīne ar I grupas redzes invaliditāti (skat. 3.3 tabulu), pie darba autores vērās pēc atbalsta, jo ar iegūto augstāko izglītību ilgstoši nav izdevies nodibināt darba tiesiskās attiecības;
- Jānis ar I grupas redzes invaliditāti (skat. 3.4 tabulu), izmantoja konsultāciju, jo ar augstāko izglītību ilgstoši nav izdevies nodibināt darba tiesiskās attiecības.

Visos iepriekšminētajos gadījumos individuālo darbu veica darba autore, pēc sociālā darbinieka ieteikuma klientam izmantot viņas konsultācijas.

(vārdi mainīti)

3.1 tabula

Individuālais darbs ar Zani

Datums	Tikšanās mērķis	Veiktās darbības	Rezultāts/piezīmes
07.04.	1. Rast iespēju klientei uzlabot savas dzīves kvalitāti.	Kliente izstāsta savu neveiksmīgo darba meklēšanas pieredzi, kā arī neveiksmīgo attiecību pieredzi. Kliente atzīst, ka pārsvarā jūtas nomākta un uzskata sevi par neveiksminieci. Darba autore uzklausa klienti un piedāvā viņai iespēju sastādīt un realizēt pašaudzināšanas programmu ar mērķi apzināti uzlabot savu garstāvokli.	Tika sastādīts individuāls konsultāciju grafiks. Vienošanās par konsultāciju pēc nedēļas. Tika izvirzīts pašaudzināšanas programmas mērķis un sastādīts uzdevumu plāns katrai dienai. Darba autore tika atzīta par atbalsta personu tās īstenošanā.

19.04.	Pārrunāt to, cik daudz kliente ir paveikusi.	Kopīgi ar klienti tiek analizētas gan veiksmes, gan neveiksmes. Kliente izstāsta, ka dažas dienas nav izdevies izpildīt plānoto uzdevumu un darba autore paskaidro, ka ir tikai normāli, ja cilvēkam kaut kas neizdodas.	Kliente atzīst, ka viņai ir arī veiksmes nevis tikai neveiksmes un apgalvo, ka izpildot katras dienas mazo uzdevumu jūtas priecīgāka. Vienošanās par konsultāciju pēc nedēļas.
26.04.	Pārrunāt to, cik daudz kliente ir paveikusi.	Kopīgi ar klienti tiek analizētas gan veiksmes, gan neveiksmes. Kliente izstāsta, ka cenšas vairāk pievērst uzmanību ikdienas uzdevumu izpildei un tas sāk sagādāt gandarījumu.	Kliente apgalvo, ka jūtas ne tikai priecīgāka, bet arī stiprāka pārvarēt šķēršļus un sākt ar savu ikdienas režīma maiņu. Vienošanās par konsultāciju pēc nedēļas.
05.05.	Pārrunāt to, cik daudz kliente ir paveikusi.	Kopīgi ar klienti tiek analizētas gan veiksmes, gan neveiksmes. Darba autore piedāvā klientei izmantojot šāda parauga pašaudzināšanas programmas, lai sasniegtu savus mērķus un izmainītu uzskatus pašai par sevi.	Kliente apgalvo, ka noteikti turpmāk vairāk pievērsīs uzmanību lietām, kuras viņai izdodas un neveiksmju gadījumā atcerēsies šo pieredzi ar pašaudzināšanas programmu.

3.2 tabula

Individuālais darbs ar Līgu

Datums	Tikšanās mērķis	Veiktās darbības	Rezultāts/piezīmes
06.04.	1. Rast iespēju klientei palikt darba tirgū.	Kliente izstāsta, ka tin bišu vaska sveces un parasti tās pārdod visur, kur tas iespējams. Šobrīd ierobežojumi to liedz.	Tika sastādīts individuāls konsultāciju grafiks. Vienošanās par

	2. Rast iespēju klientei uzlabot savas dzīves kvalitāti.	Darba autore uzklausā klienti un kopīgi izmantojot “prāta vētras” metodi mēģina rast idejas kā palikt darba tirgū.	konsultāciju pēc nedēļas. Klients apņemas katru dienu izmantotajai “prāta vētrai” izdomāt vienu ideju.
19.04.	Pārrunāt to, cik daudz kliente ir paveikusi.	Kopīgi tiek pārrunātas klientes idejas un veikta to analizēšana.	Klients apņemas pārdomāt visas idejas atkārtoti. Vienošanās par konsultāciju pēc nedēļas.
25.04.	Pārrunāt to, cik daudz kliente ir paveikusi.	Klients izstāsta darba autorei, kura no idejām viņai liekas realizējamākā un saņem pamudinājumu to īstenot.	Klients apņemas mēģināt sadarboties ar rokdarbu tirdzniecības uzņēmumu internetā.

3.3 tabula

Individuālais darbs ar Kristīni

Datums	Tikšanās mērķis	Veiktās darbības	Rezultāts/piezīmes
12.05.	1. Rast iespēju klientei iekļauties darba tirgū. 2. Rast iespēju klientei uzlabot savas dzīves kvalitāti.	Klients izstāsta, ka pirms vairākiem gadiem izmācījusies par mūzikas skolotāju, bet darbu nav atradusi. Kopīgi tiek sastādīts uzdevumu plāns, kuru mērķis būtu atrast piemērotu nodarbošanos.	Tika sastādīts individuāls konsultāciju grafiks. Vienošanās par konsultāciju pēc nedēļas. Klients apsola sākt ar uzdevumu izpildes mēģinājumiem.
19.05.	Pārrunāt to, cik daudz kliente ir paveikusi.	Kopīgi tiek analizētas papildu atbalsta saņemšanas iespējas.	Vienošanās par konsultāciju pēc nedēļas. Klients apņemas turpināt uzdevumu izpildi.

26.05.	Pārrunāt to, cik daudz kliente ir paveikusi.	Kopīgi tiek meklētas nodarbošanās iespējas un nepieciešamā atbalsta atrašanas iespējas.	Vienošanās par konsultāciju pēc nedēļas. Klients apņemas turpināt uzdevumu izpildi.
--------	--	---	---

3.4 tabula

Individuālais darbs ar Jāni

Datums	Tikšanās mērķis	Veiktās darbības	Rezultāts/piezīmes
11.05.	1. Rast iespēju klientam iekļauties darba tirgū. 2. Rast iespēju klientam uzlabot savas dzīves kvalitāti.	Klients izstāsta, ka pirms desmit gadiem ieguvis bakalauru vēsturē. Bijis nodarbināts subsidētajā darbavietā biedrības ietvaros un ar to arī darba gaitas beigušās. Darba autore piedāvā klientam vērsties NVA un aktīvi atsākt darba meklēšanu., kā arī apdomāt pašaudzināšanas programmas mērķi, kas veicinātu klienta pašvērtējuma paaugstināšanos.	Tika sastādīts individuāls konsultāciju grafiks. Vienošanās par konsultāciju pēc nedēļas. Klients apņemas apdomāt darba autores piedāvātās iespējas.
18.05.	Pārrunāt to,, cik daudz klients ir paveicis.	Klients izstāsta, ka, lai izmantotu NVA un citas iespējas ir vajadzīgs papildu atbalsts. Kopīgi tiek meklētas tā atrašanas iespējas.	Vienošanās par konsultāciju pēc nedēļas. Klients apņemas meklēt papildu atbalsta iespējas.
25.05.	Pārrunāt to, cik daudz klients ir paveicis.	Klients izstāsta, ka netic tam, ka viņam izdosies mainīt savu situāciju. Darba autore vēlreiz piedāvā realizēt kādu pašaudzināšanas programmas mērķi, lai stiprinātu viņa ticību paša spējām.	Vienošanās par konsultāciju pēc nedēļas. Klients apņemas izvirzīt kādu mērķi, kuru sasniegt.

8.pielikums Informatīvā vēstule no Nodarbinātības valsts aģentūras

Persona ar invaliditāti Bezdarbnieku un darba meklētāju atbalsta likuma izpratnē uzskatāma par darbspējīgu, izņemot gadījumus, kad Veselības un darbspēju ekspertīzes ārstu valsts komisija ir noteikusi 100 procentu darbspēju zaudējumu.

Darbspējīgām personām ar invaliditāti ir pieejami visi NVA īstenotie pakalpojumi. Ar NVA atbalstu personām ar invaliditāti ir iespēja saņemt karjeras konsultācijas, palīdzību darba meklēšanā, reģionālās mobilitātes atbalstu, piedalīties konkurētspējas paaugstināšanas pasākumos, profesionālajā apmācībā, neformālās izglītības programmu apgūvē, atbalsta pasākumā komercdarbības vai pašnodarbinātības uzsākšanai, strādāt subsidētajās darba vietās, iesaistīties algotajos pagaidu sabiedriskajos darbos u.c.

Lai personām ar invaliditāti nodrošinātu viņu vajadzībām piemērotus pakalpojumus, NVA īstenotajos nodarbinātības un mācību pasākumos ir pieejams surdotulka pakalpojums, vairākos NVA īstenotajos nodarbinātības un mācību pasākumos ir pieejams arī ergoterapeita un atbalsta personas pakalpojums, kā arī, ja nepieciešams, mācību vai darba vieta tiek pielāgota konkrētā cilvēka ar invaliditāti vajadzībām.

ESF projekta „Subsidētās darba vietas bezdarbniekiem” ietvaros NVA īsteno aktīvo nodarbinātības pasākumu „Pasākumi noteiktām personu grupām”, kura ietvaros pie darba devējiem tiek veidotas subsidētās darba vietas bezdarbniekiem ar invaliditāti. Katram pasākumā iesaistītajam bezdarbniekam tiek nodrošināts kvalificēts darba vadītājs, kas palīdz apgūt darbam nepieciešamās prasmes un iemaņas. Strādājot subsidētajā darba vietā, bezdarbnieks ar invaliditāti var saņemt ergoterapeita, surdotulka un atbalsta personas pakalpojumus, kā arī NVA apmaksā darba vietu pielāgošanu konkrētā bezdarbnieka ar invaliditāti vajadzībām.

Darba devēji, nodarbinot bezdarbnieku ar invaliditāti subsidētajā darba vietā, no NVA saņem dotācijas bezdarbnieka darba algai un darba vadītāja atlīdzībai. Darba devēji saņem arī vienreizēju dotāciju normatīvajos aktos paredzēto obligāto veselības pārbaužu izmaksām un vienreizēju dotāciju iekārtu, aprīkojumu un tehnisko palīg līdzekļu iegādei, lai darba vietu pielāgotu bezdarbniekam ar invaliditāti.

Biedrība vai nodibinājums, kuru darbības mērķis ir atbalsts personām ar invaliditāti, var saņemt arī dotāciju valsts sociālās apdrošināšanas obligātajām iemaksām no darba algas dotācijas daļas, ja bezdarbnieki tiek apmācīti tādām profesijām kā, piemēram, asistents vai pavadonis

personām ar invaliditāti, surdotulks, latviešu nedzirdīgo zīmju valodas tulks, interešu pulciņa audzinātājs, speciālais pedagogs u.c.

NVA īsteno arī “Pasākumus noteiktām personu grupām” bezdarbnieku ar invaliditāti nodarbināšanai uz nenoteiktu laiku”, proti - ja darba devējs nodarbina bezdarbnieku ar invaliditāti, noslēdzot ar viņu darba līgumu uz nenoteiktu laiku, darba attiecību sākumposmā NVA darba devējam piedāvā dotāciju personas ar invaliditāti darba vietas aprīkošanai un ikmēneša dotāciju personas ar invaliditāti darba vadītāja apmaksai pirmā vai pirmo divu darba tiesisko attiecību mēnešu laikā. Kopā ar darba devēju atbalstam var pieteikties arī nodarbinātais ar invaliditāti, ja darba tiesisko attiecību sākumposmā nepieciešams surdotulka pakalpojums personām ar dzirdes invaliditāti, atbalsta personas pakalpojums personām ar garīga rakstura traucējumiem vai ergoterapeita pakalpojums darba vietas novērtēšanai.

NVA īsteno pasākumu “Motivācijas programma darba meklēšanai un sociālā mentora pakalpojumi ilgstošajiem bezdarbniekiem ar invaliditāti”, lai motivētu, preventīvi atbalstītu un veicinātu ilgstošo bezdarbnieku ar invaliditāti iekārtošanos pastāvīgā darbā, iesaistīšanos pašnodarbinātībā vai piemērotās apmācībās, mazinot sociālās atstumtības risku. Pasākumu “Motivācijas programma darba meklēšanai un sociālā mentora pakalpojumi ilgstošajiem bezdarbniekiem ar invaliditāti” var saņemt bezdarbnieki ar invaliditāti, kuri bijuši bez darba vismaz 12 mēnešus. Pasākuma ietvaros ilgstošajam bezdarbniekiem ar invaliditāti nodrošina individuālās un grupu nodarbības speciālistu vadībā, psiholoģisko atbalstu, starpprofesionālās tikšanās, atbalstu un konsultācijas individuālo sociālo problēmu risināšanā, surdotulka pakalpojumu, nodarbību speciālista asistentu.

Lai veicinātu darba devēju izpratni par personu ar invaliditāti vajadzībām, NVA filiālēs tiek rīkotas konsultācijas par bezdarbnieku ar invaliditāti nodarbināšanu darba devējiem.

NVA pieredze liecina, ka darba meklētājiem ar invaliditāti ir labs potenciāls, lai iekļautos darba tirgū, taču nodarbinātības iespējas ir atkarīgas no invaliditātes grupas un veida. Vairākums personu ar invaliditāti, saņemot viņiem nepieciešamo atbalstu un palīdzību, piemēram, pielāgojot darba vietu, ir spējīgi labi veikt profesionālos pienākumus. NVA reģistrēto bezdarbnieku ar invaliditāti nodarbinātībā subsidētajās darba vietās liecina par to, ka bezdarbnieki, gan jaunieši, gan pieaugušie, ar dažādiem invaliditātes veidiem ir spējīgi strādāt vairākās profesionālās darbības jomās dažādā profesionālajā statusā.

2021.gada 1.ceturkšņa beigās 10619 jeb 14,3% no reģistrētā bezdarbnieku kopskaita valstī bija bezdarbnieki ar invaliditāti. 2021. gada 1.ceturkšņa beigās vairāk nekā puse (66,4%) no reģistrētajiem bezdarbniekiem ar invaliditāti bija vecumā virs 50 gadiem, 44,1% no reģistrētajiem bezdarbniekiem ar invaliditāti bija ilgstošie bezdarbnieki, jaunieši bezdarbnieki (15-24) - 1,7%. Lielākais bezdarbnieku ar invaliditāti skaits sadalījumā pa profesijām pēc pēdējās nodarbošanās 2021. gada 1.ceturkšņa beigās: palīgstrādnieks –747, apkopējs –463, mazumtirdzniecības veikala pārdevējs –342, sētnieks –243, kravas automobiļa vadītājs – 168, automobiļa vadītājs–158, pavārs–132, aprūpētājs–130, pārdevējs konsultants–114, šuvējs – 106.

NVA uzskaitē uz 2021.gada maija sākumu bija 439 bezdarbnieki ar redzes invaliditāti, taču jāņem vērā, ka daļai bezdarbnieku ar redzes traucējumiem ir arī citi invaliditātes veidi.

2020. gadā darbā iekārtojās 139 bezdarbnieki ar redzes invaliditāti, 2021.gada 4 mēnešos darbā iekārtojās 51 bezdarbnieks ar redzes invaliditāti.

2020.gadā uzsākuši dalību NVA aktīvajos nodarbinātības pasākumos bezdarbnieki ar redzes invaliditāti

Pasākums	Uzsākušo skaits
Algotie pagaidu sabiedriskie darbi	97
Neformālās izglītības ieguve	48
Pasākumi noteiktām personu grupām	28
Profesionālā apmācība	14

2021.gada 4 mēnešos uzsākuši NVA aktīvos nodarbinātības pasākumus bezdarbnieki ar redzes invaliditāti

Pasākums	Uzsākušo skaits
Algotie pagaidu sabiedriskie darbi	55
Neformālās izglītības ieguve	15
Pasākumi noteiktām personu grupām	5
Darbam nepieciešamo iemaņu attīstība	6

Nodarbinātības valsts aģentūras Sabiedrisko attiecību nodaļa info@nva.gov.lv www.nva.gov.lv

9.pielikums Intervija - EKSPERTATZINUMA VEIDLAPA

Rīgas Strazdumuižas vidusskolas - attīstības centra ekspertam

Diplomdarbs “Sociālpedagoģiskā darbība pieaugušo ar redzes traucējumiem iekļaušanās darba tirgū sekmēšanai” tika izstrādāts kā Latvijas Universitātes pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultātes profesionālā bakalaura studiju programmas “Sociālais pedagogs” studiju noslēguma darbs. Izmantojot pētījuma rezultātus tika izstrādāta sociālpedagoģiskās darbības programma pieaugušo ar redzes traucējumiem iekļaušanās darba tirgū sekmēšanai. Izvērtējot programmas saturu, lūdzu Jūs, kā nozares ekspertu, sniegt savu vērtējumu par programmu un tās iespējamo aprobāciju izglītības iestādēs, kurās mācās skolēni/studenti ar redzes traucējumiem.

Eksperta vārds, uzvārds: (pēc Jūsu izvēles varu norādīt/nenorādīt darbā)

Ieņemamais amats: direktora vietniece mācību darbā

Pedagoģiskā darba stāžs: 37

1. Kāda ir Jūsu pieredze attiecībā par Jūsu izglītības iestādes absolventu nodarbinātību? Varbūt ir veikti kādi statistiski apkopojumi?

Izglītības iestādei nav statistikas par absolventu nodarbinātību. Ir tikai neoficiāla informācija no pašiem absolventiem. Statistika ir par turpmāko izglītību - pēc 9. klases lielākā daļa skolēnu paliek mācīties vidusskolā, bet pēc 12. klases – neredzīgi jaunieši pārsvarā iestājas augstskolās, bet vājredzīgi – SIVA profesionālajā vidusskolā vai koledžā. Skolēnam nepieciešams būt izcilākam, zinošākam un prasīgākam par cilvēku bez redzes traucējumiem, lai iekļautos sabiedrībā. Daudzi absolventi, arī ar augstāko izglītību, strādā ar LNB saistītās iestādēs. Daži iekļaujas darba tirgū un ir izcili masieri utml.

2. Kādi pasākumi tiek īstenoti Jūsu izglītības iestādē, kuri palīdz skolēniem izvēlēties nākotnes profesiju, kā arī veicina viņu iekļaušanos darba tirgū nākotnē?

Izglītības iestāde ir piesaistīta karjeras izglītības projektam. Tas ir ESF projekts “Karjeras atbalsts vispārējās un profesionālās izglītības iestādēs” kura ietvaros jauniešiem ir iespēja izraudzīties sev nākotnes profesiju, kā arī 9. un 12. klases skolēni saņem karjeras konsultanta konsultācijas.

3. Kādi pasākumi tiek īstenoti Jūsu izglītības iestādē, kuri palīdz skolēniem gūt praktisku darba pieredzi un saņemt nepieciešamo informāciju par vajadzīgo un pieejamo atbalstu, kā arī, kur to saņemt, lai veiksmīgi iekļautos darba tirgū? (papildus atbalsts personām ar invaliditātes statusu)

Izglītības iestādē tiek veltīta liela uzmanība skolēnu izglītošanai sportā un mūzikā. Skolēni tiek apmācīti darbam ar specializētajām datorprogrammām, kā arī apgūst Braila rakstu. Tiek izmantots viss pieejamais palīgmateriālu un palīglīdzekļu klāsts. viss tas, kas pieejams kā papildu atbalsts cilvēkiem ar redzes traucējumiem. Metodiķe izsniedz skolēniem dažādus informatīvus bukletus par pieejamo atbalstu. Ja no mazotnes skolēns to visu apgūst, viņš to izmanto labprātāk nekā tad, ja tas tiek darīts vēlākos gados.

4. Lūdzu raksturojiet programmas tēmas aktualitāti un tās nepieciešamību?

Programmas tēma vienmēr ir bijusi aktuāla un nepieciešama. Īpaši aktuāla tā ir skolēnu vecākiem. Ir pieejama arī agrīnā rehabilitācija jaundzimušo un mazo bērnu ar redzes traucējumiem vecākiem. Vecāki interesējas, ko darīt pēc izglītības iestādes absolvēšanas, kādā profesijā var strādāt viņu bērns un kāda ir vājredzīga vai neredzīga cilvēka dzīve vispār.

5. Cik ilgā laika posmā, Jūsaprāt, programmā izvirzītie uzdevumi varētu dot ieguldījumu pieaugušo ar redzes traucējumiem iekļaušanās darba tirgū sekmēšanai?

Programmā izvirzītie uzdevumi varētu dot ieguldījumu pieaugušo ar redzes traucējumiem iekļaušanās darba tirgū sekmēšanai tikai ilglaicīga, daudzu gadu darba rezultātā, kas būtu īstenojams valsts līmenī, turklāt Labklājības un Izglītības ministriju ciešā sadarbībā.

6. Lūdzu novērtējiet programmas iespējamo aprobāciju izglītības iestādēs, kurās mācās skolēni/studenti ar redzes traucējumiem? (Vai, Jūsaprāt, jau izglītības iestādē būtu jāveic līdzīga veida preventīvais darbs, kas sekmētu skolēnu un studentu - nākamo pieaugušo ar redzes traucējumiem iekļaušanos darba tirgū?)

Iespējams programmas aprobāciju izglītības iestādē varētu veikt tad, ja tiktu izveidots kāds profesionālās izglītības virziens, kura ietvaros notiktu sadarbība ar augstskolām un to mācībspēkiem, kā arī darba devējiem, piemēram, masiera profesijas apgūšanai.

Savukārt, vispārīzglītojošajām izglītības iestādēm, kurās mācās skolēni ar redzes traucējumiem, būtu gandrīz kā obligāts pasākums nosakāms veikt attīstības centrā pieejamo apmācību, jo šiem skolēniem ļoti svarīgi būtu nepieciešams apgūt specializētās pamatprasmes. Iekļaujot izglītība nevar tikt īstenota neņemot vērā speciālo vajadzību un prasmju apgūšanu.

7. Vai Jūs uzskatāt, ka būtu nepieciešams rīkot plašākas informējošas un izglītojošas kampaņas personām ar redzes traucējumiem par viņu spēju strādāt līdzvērtīgi citiem sabiedrības locekļiem, kā arī par nepieciešamo atbalstu, kas palīdzētu viņiem iekļauties nodarbinātībā un veiksmīgi izmantot atlikušās darbaspējas?

Noteikti ir nepieciešamas plašākas informējošas kampaņas. Daudzveidīga informācija ir pieejama internetā, arī attīstības centra mājaslapā, bet ar to par maz, tā nenonāk līdz mērķauditorijai. Šobrīd izglītības iestādes direktore darbojas BKUS redzes centrā kā pedagogs un informē vecākus. No vecākiem uzzinot izglītības iestādes, kurās viņu bērni mācās ir iespējams konkrētajai izglītības iestādei nosūtīt būtisku informāciju. Tomēr to vajadzētu veikt izmantojot, piemēram, šo izglītības iestāžu uzskaiti.

8. Vai Jūs uzskatāt, ka būtu nepieciešams rīkot plašākas sabiedrību, tajā skaitā, bērnu un jauniešu, informējošas un izglītojošas kampaņas par pieaugušo ar redzes traucējumiem spēju strādāt līdzvērtīgi citiem sabiedrības locekļiem, kā arī par viņu reālajām atbalsta vajadzībām to darīt?

Pilnīgi noteikti tas būtu nepieciešams. Izglītības iestāde ir veidojusi dažādus rakstus laikrakstos, bet diemžēl to publicēšanu ir nācies finansēt no pašu budžeta. Izglītības iestāde ir veikusi izbraukumus uz citām izglītības iestādēm, lai stāstītu un pat demonstrētu vājredzīgu un neredzīgu skolēnu spējas, bet arī tam nepieciešami līdzekļi un atsaucība.

Jūsu komentāri...

Izglītošanas darbu būtu nepieciešams sākt jau no pašas cilvēka mazotnes - pirmsskolas izglītības iestādes, jo tikai tā iespējams sasniegt visveiksmīgākos rezultātus. Jau agrā bērnībā bērnam ar redzes traucējumiem ir svarīgi veidot stabilus pamatus nākotnē nepieciešamo speciālo prasmju apgūšanā. Jo mazāks bērns, jo vieglāk viņš pieņem šo izglītošanu un nākotnē spēs pilnvērtīgi iekļauties sabiedrībā.

Datums: 25.05.2021.

Piezīme:

Atbilžu pieraksts veikts intervētājam apkopojot telefonsarunas veidā veiktas intervijas saturu.

10.pielikums Intervija - EKSPERTATZINUMA VEIDLAPA

SIVA Koledžas ekspertam

Diplomdarbs “Sociālpedagoģiskā darbība pieaugušo ar redzes traucējumiem iekļaušanās darba tirgū sekmēšanai” tika izstrādāts kā Latvijas Universitātes pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultātes profesionālā bakalaura studiju programmas “Sociālais pedagogs” studiju noslēguma darbs. Izmantojot pētījuma rezultātus tika izstrādāta sociālpedagoģiskās darbības programma pieaugušo ar redzes traucējumiem iekļaušanās darba tirgū sekmēšanai. Izvērtējot programmas saturu, lūdzu Jūs, kā nozares ekspertu, sniegt savu vērtējumu par programmu un tās iespējamo aprobāciju izglītības iestādēs, kurās mācās skolēni/studenti ar redzes traucējumiem.

Ieņemamais amats: sociālais darbinieks

Sociālā darba stāžs: 16

1. Kāda ir Jūsu pieredze attiecībā par Jūsu izglītības iestādes absolventu nodarbinātību? Varbūt ir veikti kādi statistiski apkopojumi?

Tiek veikta vispārīga statistika, tā atspoguļo absolventu nodarbinātību neizdalot atsevišķi viņu invaliditātes statusa iegūšanas iemeslus. Pēc neoficiālas informācijas redzams, ka skaitliski vismazāk darba tirgū ir iekļāvušies absolventi ar redzes traucējumiem.

2. Kādi pasākumi tiek īstenoti Jūsu izglītības iestādē, kuri palīdz studentiem izvēlēties nākotnes profesiju, kā arī veicina viņu iekļaušanos darba tirgū nākotnē?

Ir izstrādāti un tiek obligāti veikti speciāli piemērotības testi dažādām profesijām. Tajā skaitā tiek diagnosticēta medicīniski izvērtējama piemērotība, tiek iesaistīts arī psihologs, ergoterapeits u.c. Pirms uzņemšanas studentiem ir jākārtos dažādi zināšanu pārbaudījumi.

3. Kādi pasākumi tiek īstenoti Jūsu izglītības iestādē, kuri palīdz studentiem gūt praktisku darba pieredzi un saņemt nepieciešamo informāciju par vajadzīgo un pieejamo atbalstu, kā arī, kur to saņemt, lai veiksmīgi iekļautos darba tirgū? (papildus atbalsts personām ar invaliditātes statusu)

Koledža sadarbojas ar valsts un privātā sektora uzņēmumiem. Studentiem tiek organizētas mācību un kvalifikācijas prakses.

4. Lūdzu raksturojiet programmas tēmas aktualitāti un tās nepieciešamību?

Programmas tēma ir ļoti aktuāla un nepieciešama.

5. Cik ilgā laika posmā, Jūsaprāt, programmā izvirzītie uzdevumi varētu dot ieguldījumu pieaugušo ar redzes traucējumiem iekļaušanās darba tirgū sekmēšanai?

Ir nepieciešams ilglaicīgs un sistemātisks darbs, kurā tiktu ietverta arī sabiedrības izglītošana par cilvēku ar redzes traucējumiem spējām, vajadzību niansēm. Piemēram, ka suni-pavadoni nedrīkst glaudīt, jo viņš strādā un tas novērš suņa-pavadoņa uzmanību, suns-pavadonis var zaudēt modrību un nespēt pildīt savas funkcijas, turklāt neredzīgs cilvēks nespēj redzēt to, ka kāds jebkādā veidā viņa suņa-pavadoņa uzmanību ir novērsis.

6. Lūdzu novērtējiet programmas iespējamo aprobāciju izglītības iestādēs, kurās mācās skolēni/studenti ar redzes traucējumiem? ? (Vai, Jūsaprāt, jau izglītības iestādē būtu jāveic līdzīga veida preventīvais darbs, kas sekmētu skolēnu un studentu - nākamo pieaugušo ar redzes traucējumiem iekļaušanos darba tirgū?)

Pilnīgi noteikti, jo skolēniem ar redzes traucējumiem ir nepieciešams papildu atbalsts ļoti lielā apmērā, lai vispār iekļautos jebkādā sabiedrības dzīves jomā nākotnē.

7. Vai Jūs uzskatāt, ka būtu nepieciešams rīkot plašākas informējošas un izglītojošas kampaņas personām ar redzes traucējumiem par viņu spēju strādāt līdzvērtīgi citiem sabiedrības locekļiem, kā arī par nepieciešamo atbalstu, kas palīdzētu viņiem iekļauties nodarbinātībā un veiksmīgi izmantot atlikušās darbības spējas?

Šobrīd, piemēram, par SIVA Koledžu un profesionālo vidusskolu personām ar invaliditātes statusu informāciju sniedz VDEĀVK un sociālie dienesti. SIVA Koledža un profesionālā vidusskola tiek plaši reklamētas. Bet iespējams jau pamatskolā vajadzētu pievērst vairāk uzmanības skolēnu ar redzes traucējumiem nākotnes nodarbinātības iespējām.

8. Vai Jūs uzskatāt, ka būtu nepieciešams rīkot plašākas sabiedrību, tajā skaitā, bērnu un jauniešu, informējošas un izglītojošas kampaņas par pieaugušo ar redzes traucējumiem spēju strādāt līdzvērtīgi citiem sabiedrības locekļiem, kā arī par viņu reālajām atbalsta vajadzībām to darīt?

Kā jau iepriekš minēju, tad būtu īpaši svarīgi informēt un izglītēt par dažādām ar cilvēkiem ar redzes traucējumiem saistītām niansēm. To vajadzētu sākt darīt jau pirmskolas izglītības iestādēs, jo mazs bērns šo informāciju pieņems viegli kā pašu par sevi saprotamu.

Jūsu komentāri...

Mana pieredze gan mācību procesā nodrošinot atbalstu, gan palīdzot atrast prakses vietas rāda, ka pat pilnīgi neredzīgiem studentiem nav problēmu apgūt mācību vielu, taču ļoti būtisks ir vides un mācību materiālu pielāgojums. Tāpat nepieciešams atbalsts sadzīviskās niansēs, kuras redzīgam cilvēkam ir pašsaprotamas. Visbūtiskāk būtu informēt un izglītēt potenciālos darba devējus par šīm niansēm, kā arī sabiedrību kopumā, jo nepietiek tikai ar vispārīgu informāciju. Mana pieredze palīdzot atrast prakses vietas rāda, ka lielos uzņēmumos tīri cilvēciski baidās pieņemt neredzīgu praktikantu, bet mazie uzņēmumi parasti uzdrošinās to darīt un ir apmierināti. Tomēr lielos uzņēmumos ir pielāgotāka vide un būtu nepieciešams informēt sabiedrību, ka ir pavisam normāli ka neredzīgs cilvēks pārvietojas ar suni-pavadoni, ka izmantojot dažādus atbalstus spēj strādāt līdzvērtīgi citiem.

Datums: 26.05.2021.

Piezīme:

Atbilžu pieraksts veikts intervētājam apkopojot telefonsarunas veidā veiktas intervijas saturu.

11. pielikums Intervija - EKSPERTATZINUMA VEIDLAPA

LNBRC ekspertam

Diplomdarbs “Sociālpedagoģiskā darbība pieaugušo ar redzes traucējumiem iekļaušanās darba tirgū sekmēšanai” tika izstrādāts kā Latvijas Universitātes pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultātes profesionālā bakalaura studiju programmas “Sociālais pedagogs” studiju noslēguma darbs. Izmantojot pētījuma rezultātus tika izstrādāta sociālpedagoģiskās darbības programma pieaugušo ar redzes traucējumiem iekļaušanās darba tirgū sekmēšanai. Izvērtējot programmas saturu, lūdzu Jūs, kā nozares ekspertu, sniegt savu vērtējumu par programmu un tās iespējamo aprobāciju izglītības iestādēs, kurās mācās skolēni/studenti ar redzes traucējumiem.

Ieņemamais amats: datorspeciālists

Eksperta raksturojums: 21 gadu pieredze darbā ar cilvēkiem ar redzes traucējumiem. Ir bijis LNB valdes priekšsēdētāja vietnieks, agrākā Strazdumuižas TO valdes priekšsēdētājs. Persona ar redzes traucējumiem, kurai ir tikai gaismas sajūta.

1. Kāda ir Jūsu pieredze attiecībā par klientu nodarbinātību pēc sociālās rehabilitācijas pakalpojumu saņemšanas? Varbūt ir veikti kādi statistiski apkopojumi? Vai šie pakalpojumi sekmē klientu iekļaušanos darba tirgū realitātē?

Tas ir atkarīgs no klienta vecuma, senioriem tas vairs nav aktuāli. Jaunieši apmeklē datortehnoloģiju nodarbības, jo vēlas apgūt asistatīvās tehnoloģijas, kas nepieciešamas, lai studētu. Citi apgūst dažādus rokdarbus un dažiem izdodas arī tos pārdot. Bet vispār tas ir ļoti individuāli atkarīgs no katra paša vēlmes kaut ko darīt, motivācijas un spējas pielāgoties sarežģītajai dzīves situācijai. Katram jau ir savs veids kā viņš spēj tikt galā ar dažādām lietām. Kāds varbūt izdomā kādu sev piemērotu unikālu darbu, citi strādā populārākās profesijās kā masieri utml.

2. Kādi pasākumi tiek īstenoti LNBRC, kuri palīdz klientiem izvēlēties sev piemērotu profesiju vai darbu, kā arī veicina viņu iekļaušanos darba tirgū?

Visu prasmju apgūšana, manuprāt, tas viss rehabilitācijas darbs jau ir vērsts uz spēju atgūšanu un atjaunošanu. Tāpat nozīme ir orientēšanās prasmju apgūšanai. Ja jauniešiem vēlas iekļauties darba tirgū, tad viņam visas prasmes būs noderīgas. Bet ar profesijas izvēli nav tik vienkārši, jo

nav nemaz tik daudz profesiju, kurās spētu strādāt neredzīgs cilvēks un pat ar augstāko izglītību tas ir sarežģīti.

3. Kādi pasākumi tiek īstenoti LNBRC, kuri palīdz klientiem gūt praktisku darba pieredzi un saņemt nepieciešamo informāciju par vajadzīgo un pieejamo atbalstu, kā arī, kur to saņemt, lai veiksmīgi iekļautos darba tirgū? (papildus atbalsts personām ar invaliditātes statusu)

Dažādas radošas nodarbības tiek apmeklētas - pīšana, filcēšana, pārļošana utml. Informāciju var saņemt izmantojot rehabilitācijas pakalpojumus no sociālā darbinieka. Agrāk bija vairāk speciāli veidotu raidījumu cilvēkiem ar redzes traucējumiem, bet arī tagad tiek izdoti speciāli žurnāli.

4. Lūdzu raksturojiet programmas tēmas aktualitāti un tās nepieciešamību?

Tā vienmēr ir bijusi aktuāla un nepieciešama tēma. Cilvēku ar redzes traucējumiem nodarbinātības jautājums ir risināms tikai nepieciešams kaut ko darīt, lai to risinātu.

5. Cik ilgā laika posmā, Jūsaprāt, programmā izvirzītie uzdevumi varētu dot ieguldījumu klientu - pieaugušo ar redzes traucējumiem iekļaušanās darba tirgū sekmēšanai?

Pirmkārt, būtu veicams sistemātisks darbs un tikai ilgstoša tāda darba rezultātā tad arī būtu labi redzams rezultāts. Tā problēma jau ir liela un to līdz galam atrisināt būtu sarežģīti. Varētu atrisināt pakāpeniski un priecājosies par katru vienu neredzīgu jauni, kurš atrod darbu kaut uz noteiktu laiku.

6. Lūdzu novērtējiet programmas iespējamo aprobāciju izglītības iestādēs, kurās mācās skolēni/studenti ar redzes traucējumiem? (Vai, Jūsaprāt, jau izglītības iestādē būtu jāveic līdzīga veida preventīvais darbs, kas sekmētu skolēnu un studentu - nākamo pieaugušo ar redzes traucējumiem iekļaušanos darba tirgū?)

Noteikti, ka nepieciešams būtu sākt ar izglītības iestādēm, jo mazāks bērns, jo vieglāk viņam kaut ko iemācīties.

7. Vai Jūs uzskatāt, ka būtu nepieciešams rīkot plašākas informējošas un izglītojošas kampaņas personām ar redzes traucējumiem par viņu spēju strādāt līdzvērtīgi citiem sabiedrības locekļiem, kā arī par nepieciešamo atbalstu, kas palīdzētu viņiem iekļauties nodarbinātībā un veiksmīgi izmantot atlikušās darbaspējas?

Varētu jau to darīt, bet problēma jau ir arī darba vietu piemērotībā, vides pielāgojumā un sabiedrības izpratnes trūkumā.

8. Vai Jūs uzskatāt, ka būtu nepieciešams rīkot plašākas sabiedrību informējošas un izglītojošas kampaņas, tajā skaitā, bērnu un jauniešu, par pieaugušo ar redzes traucējumiem spēju strādāt līdzvērtīgi citiem sabiedrības locekļiem, kā arī par viņu reālajām atbalsta vajadzībām to darīt?

Viennozīmīgi, ka tas ir nepieciešams. Piemēram, izglītojot jaunos speciālistus augstskolās. Pateicīga auditorija ir pirmsskolas izglītības iestāžu audzēkņi. Zviedrijā tieši šai auditorijai tiek rīkoti speciāli pasākumi, neredzīgi cilvēki brauc pie bērniem, stāsta un rāda dažādas lietas. Mazam bērnam tas paliek kā ļoti spilgts iespaids, kas saglabāsies uz visu mūžu.

Datums: 28.05.2021.

Piezīme:

Atbilžu pieraksts veikts intervētājam apkopojot telefonsarunas veidā veiktas intervijas saturu.

12.pielikums Intervijas - EKSPERTATZINUMA VEIDLAPA

Personai ar I redzes invaliditātes grupu

Diplomdarbs “Sociālpedagoģiskā darbība pieaugušo ar redzes traucējumiem iekļaušanās darba tirgū sekmēšanai” tika izstrādāts kā Latvijas Universitātes pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultātes profesionālā bakalaura studiju programmas “Sociālais pedagogs” studiju noslēguma darbs. Izmantojot pētījuma rezultātus tika izstrādāta sociālpedagoģiskās darbības programma pieaugušo ar redzes traucējumiem iekļaušanās darba tirgū sekmēšanai. Izvērtējot programmas saturu, lūdzu Jūs, kā nozares ekspertu, sniegt savu vērtējumu par programmu un tās iespējamo aprobāciju izglītības iestādēs vai citās, piemēram, sociālās rehabilitācijas iestādēs, kurās mācās skolēni/studenti ar redzes traucējumiem.

Eksperta raksturojums: neredzīga persona kopš agras bērnības, mācījusies Rīgas Strazdumuižas vidusskolā - attīstības centrs, studējusi baltu filoloģiju, augstā līmenī apguvusi asistatīvo tehnoloģiju lietošanu, kas devis iespēju aktīvi iesaistīties sabiedrības dzīvē un darba tirgū, veic transkripciju no audio materiāla, kā arī teksta rediģēšanu un citas darbības ar tekstu, aktīvi muzicē u.c.

1. Lūdzu raksturojiet programmas tēmas aktualitāti un tās nepieciešamību?

Tā ir ļoti aktuāla un ļoti nepieciešama, lai vispār tiktu risināts vājredzīgu un neredzīgu cilvēku iekļaušanās darba tirgū jautājums.

2. Cik ilgā laika posmā, Jūsprāt, programmā izvirzītie uzdevumi varētu dot ieguldījumu pieaugušo ar redzes traucējumiem iekļaušanās darba tirgū sekmēšanai?

Noteikti vairāku gadu smaga darba rezultātā, ar nosacījumu, ka kāds to aktīvi realizētu vai vismaz atbildīgi koordinētu tās realizēšanu.

3. Lūdzu novērtējiet programmas iespējamo aprobāciju izglītības iestādēs, kurās mācās skolēni/studenti ar redzes traucējumiem? (Vai, Jūsprāt, jau izglītības iestādē būtu jāveic līdzīga veida preventīvais darbs, kas sekmētu skolēnu un studentu - nākamo pieaugušo ar redzes traucējumiem iekļaušanos darba tirgū?)

Esmu par vājredzīgu un neredzīgu bērnu un jauniešu iekļaušanu vispārējās izglītības iestādēs. Protams, ne visu veselības stāvoklis to atļauj. Latvijā nav iespējams apgūt tiflopedagoģiju un

trūkst mācībspēku, kuri vispārīzglītojošās izglītības iestādēs mācītu Braila rakstu. Tomēr, ja varētu vājredzīgs un neredzīgs skolēns apgūt gan sev nepieciešamās speciālās zināšanas un prasmes, un jau no agras bērnības tiktu iekļauts sabiedrībā, tad viņam būtu daudz vieglāk iekļauties arī darba tirgū. Šiem skolēniem ir nepieciešams apgūt patstāvīgai dzīvei sabiedrībā vajadzīgās iemaņas.

4. Vai Jūs uzskatāt, ka būtu nepieciešams rīkot plašākas informējošas un izglītojošas kampaņas personām ar redzes traucējumiem par viņu spēju strādāt līdzvērtīgi citiem sabiedrības locekļiem, kā arī par nepieciešamo atbalstu, kas palīdzētu viņiem iekļauties nodarbinātībā un veiksmīgi izmantot atlikušās darbaspējas?

Es uzskatu, ka jau diezgan daudz informācijas ir pieejama, bet problēma jau, manuprāt, ir katra paša motivācijā, zināšanās un prasmēs to meklēt un atrast. To iespējams vajadzētu darīt to labā, kuriem pašiem tas tik vienkārši un viegli neizdodas.

5. Vai Jūs uzskatāt, ka būtu nepieciešams rīkot plašākas sabiedrību informējošas un izglītojošas kampaņas, tajā skaitā, bērnu un jauniešu, par pieaugušo ar redzes traucējumiem spēju strādāt līdzvērtīgi citiem sabiedrības locekļiem, kā arī par viņu reālajām atbalsta vajadzībām, lai to darītu?

Tas būtu obligāti darāms, jo darba devēji baidās un atsaka darbu tiklīdz uzzina, ka esi neredzīgs. Viņiem trūkst zināšanu un izpratnes par to, ko spēj un var izdarīt neredzīgs cilvēks. Man daudzi ir jautājuši to, kādā veidā es redīgēju tekstu, ja esmu neredzīgs/a. Es vienmēr labprāt pastāstu par asistatīvajām tehnoloģijām bez kurām, protams, es šo darbu darīt nespētu.

Datums: 29.05.2021.

Piezīme:

Atbilžu pieraksts veikts intervētājam apkopojot telefonsarunas veidā veiktas intervijas saturu.

13. pielikums DOKUMENTĀRĀ LAPA

Diplomdarbs “Sociālpedagoģiskā darbība pieaugušo ar redzes traucējumiem iekļaušanās darba tirgū sekmēšanai.” izstrādāts LU pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Autore: Laura Dīriņa .....

(paraksts, datums)